

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului **ASTRA Data Mining. Muzeul Digital al Romanului Românesc din Secolul al XIX-lea**, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național (AFCN).

Sugestie de citare a arhivei:
Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: secolul al XIX-lea*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019.
http://revistatransilvania.ro/mdrr

This novel was digitized for the project **ASTRA Data Mining. Muzeul Digital al Romanului Românesc din Secolul al XIX-lea**, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration (AFCN).

Citation suggestion:
Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: The 19th Century*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019.
http://revistatransilvania.ro/mdrr

MUZEUL ASTRA
COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL ASTRA

CONSILIUL JUDEȚEAN SIBIU

PROIECT CO-FINANȚAT DE:
Administrația Fondului Cultural Național

ULBS
Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

Dr. V. CRASESCU
(ST. BASARABEANU)

OVREIUL

ROMAN

BUCURESCI
TIPOGRAFIA «GUTENBERG», JOSEPH GÖBL
20. — STRADA DÓMNEI. — 20.
(Biserica Fălinderu)

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

I.

La poalele munteluï Popa, acoperit cu pădurï seculare, se întinde satul Gropenï, pe malul drept al rîuleţuluï Tatariţa. În marginea dreaptă a satuluï e şleahul cel mare care duce spre graniţa Bucovinei. Pînă la graniţă ajungï în două ceasurï, însă oamenii care aveaü nevoie să maï scurteze drumul, precum contrabandiştiï, — ştiaü alt drum, mult maï scurt de cît şleahul mare, cï suiaü muntele Popa, luaü la stînga prin pădure, şi călăuzindu-se de Rîpa-Babeï, care curge în Tatariţa, ajungeaü în Poiana Ţapuluï; acolo treceaü în liniştе rîuleţul, adăpostiţï de pădurea care se prelungea dincolo în Bucovina.

Gropeniï sînt frumoşï vara, cînd pădurea e verde, cînd cîmpia, care începe de la marginea stîngă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

a satului, se întinde nemărginită în fața privitorului; atunci valuri mari, verzui și galbene, gonite de adierele de vînt, se ridică pe lanuri.

Căsuțele albe ale Gropenenilor par niște jucării, din verdele livezilor de prun și meri, iar cele cocoțate pe la jumătatea muntelui, privesc în vale ca niște cuiburi de rîndunele. Iarna cînd zăpada acoperă muntele, căsuțele sînt îngropate în troene și numai lătratul cînilor te readuce spre sat, cînd ai perdut drumul.

Locuitorii satului se ocupă cu agricultura și contrabanda, țiganii cu meșteșugurile și furtișagurile, iar ovreii vînd otravă, botezată de dînșii rachiu.

Nu sînt mulți, dar fie-care familie are o mulțime de ramuri și rămurele.

Cel mai cu vază cîrciumar este Abraham Itic Pars, fost băiat de cîrciumă, cu o familie de șease inși, deși încă tînăr; Șloim Pars de asemeni cu o numeroasă familie, dar și cu bună avere.

Familia lui Moise Liberman, e de mulți ani pripășită prin Gropeni. Capul ei, Israel Liberman, tatăl lui Moise, venise încă de tînăr din Bucovina, sînt vr'o 40 de ani, dar cu faima de om învățat, de bun cunoscător al Talmudului.

Asemenea inși sînt prețuiți de ovrei chiar în timpul de față, dar mi-te acu 40 de ani... Fără îndoială că Rabi Israel fu băgat învățător la copii, întîi la Iași, pe urmă la Roman, Fălticeni, pînă se stabili definitiv la Suceava. Greu o ducea bietul rabin, căci nu cunoștea în deajuns viața. Nu știa să se lingușească pe lîngă cei bogați, le spunea drept și verde în ochi ceea ce credea despre dînșii, că sînt departe de a mai fi acum poporul ales al

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

lui D-zeŭ și că Mesia nu va veni pînă ce întreagă evreime nu se va curăți de păcate.

Se înțelege că asemenea ideï chiar și în gura unuï renumit talmudist, părcaŭ neplăcute; cercul prietenilor se îngustaŭ din ce în ce, în jurul săŭ. «E cam smintit, dar ce să-ï facï?», vorbeaŭ despre dînsul prietenii, — bun om, și carte știe multă, u... u... u... cîtă carte! Mare cap, dar numaï cam!», și prietenii făceaŭ niște semne din mîinï puțin măgulitoare pentru mintea învățătoruluï.

Acum rar maï găsești ómenï ca rabinul Israel; înșelat de toți, prigonit de creștinï și de evreï, el nu se supăra nicï pe unii nicï pe alții, devenea doar maï trist, din ce în ce îl durea inima de stricăciunea lumeï; de mult poate s'ar fi retras din lume, dacă n'ar fi avut o slăbiciune, o iubire pe care nu o putea părăsi. Fusese și el însurat, dar nu avusese parte de căsnicie, nevasta îï muri, lăsîndu-ï un băiat.

Copilul acesta era sufletul luï Israel, pe dînsul nu se îndura să-l părăsească.

«Voiŭ maï sta pe aci pînă ce Moise nu maï are trebuință de sprijinul meŭ, și atuncï rămas bun de la toți, să nu maï încurc drumul oamenilor!»

Rabi Israel lucra, nu dormea nopți întregï, ca să-și crească fiul. Insă băiatul nu era de loc la înălțimea așteptărilor luï rabi. De mic își da arama pe față. «Doï și cu doï fac patru, patru și cu patru fac opt!» Astea le știa micul Moise foarte bine, dar fugea ca de agheasmă de bucoavnele bătrîne roase de vermï.

De la vîrsta de opt anï începu să dea cu dobîndă băieților din școala tătîne-săŭ și își strînsese un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

capital de doï franci, d'într'un gologan dat pe un an cu dobîndă! Dar din ce în ce rabi slăbea, vederea luĭ se stinse aproape, de multă citire a cărţilor.

Cînd Moise fu de zece anï, tată-săŭ orbi, băiatul a intrat la un cîrciumar în Fălticenï.

Aci atmosfera ĭï pria de minune băieţandruluï.

Nimenï, nicï chiar stăpînul săŭ, Şmili Vais, nu se pricepea ca dînsul să falsifice basamacul, să toarne apă în vin, şi să dea pe ceï beţi din cîrciumă afară.

U... u... u... ce cap!» se miră slăvitul în şiretlicurï Vais, văzînd cum lucrează Moise. «Aur, nu cap! O! ăsta va ajunge departe», vorbea el de băiatul săŭ din cîrciumă.

Într'adevăr, peste opt anï, Moise Liberman stăpînea cincï sute de francï, cîrciuma luĭ Vais, fata luĭ şi clientela stăpînuluĭ ca zestre,—destul de bine pentru un om tînăr la începutul afacerilor.

Fără 'ndoială, că bine le-a învîrtit, căcï pe vremea celor povestite, avea o avere destul de mare jupînul.

Insă bunul Ehova, îşĭ întoarce cîte o dată mila de la credincioşiĭ săï, ca să-ĭ încerce; atuncï toate încep să le meargă anapoda.

La început toată lumea ştia că cel maĭ bogat om de prin împrejurimĭ era Moise Liberman. Dar în curînd răsări în Gropenï un alt ovreiŭ anume Abrum Iţic Parş, care îşĭ deschise şi el o cîrciumă şi o prăvălie.

«Aoleŭ!... Abram e mult maĭ bogat de cît Moise!» exclamaŭ Gropenenii. «Ce maĭ om; numaĭ foc şi pară!»

Moise Liberman nu se plîngea văzînd că muşterii îl cam părăsesc:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«D-zeŭ dă, D-zeŭ ia, ce să-ĭ faci?...»

Omul nu-şĭ perdu cumpătul ştia el ce poate; ştia că iar trebue să-ĭ vie apa la moară.

In vremea celor povestite, familia chiaburuluĭ Liberman scăzuse mult în ochiĭ consîngenilor. Cu boala nevesteĭ d'întîĭ, îşĭ sleise omul baniĭ adunaţĭ cu atîta trudă, para lîngă para, şi nepreţuitul timp pentru daraverile sale.

Acum se găsea ca omul, după o lungă boală, arzînd de dorinţă să-şĭ vie în putere să lupte şi să iasă învingător.

«Dor de n'oĭ fi eŭ Moise Liberman, ca să nu fac avere şi maĭ frumoasă de cît am avut'o!»

Incă tînăr, dar cu treĭ copiĭ rămaşĭ de la cea d'întîiŭ nevastă, înţelese că lucrurile nu pot să meargă aşa.

— «Casa nu se ţine fără femee»; şi îşĭ alese o văduvă cu un copil, o femeie sănătoasă, cu puţină avere, dar ispitită în ale greutăţilor vieţeĭ.

Nevastă-sa, de vr'o 15 anĭ îşĭ aştepta norocul; în timpul ăsta, se îndeletnicise la Iaşĭ cu schimbatul banilor şi în sfîrşit îşĭ găsi omul tocmaĭ la Gropenĭ.

Inaltă, grasă, bine făcută, cu faţa arsă de soare, mînele pline de bătăturĭ — pecetea meserieĭ — ca părea o uriaşă faţă de Moise Liberman, micuţ, sfrijit, galben, cu ochiĭ maĭ negri şi cu o barbă de tartacot.

Ehova blagoslovi căsătoria lor.

Peste un an deja, micul «Moişeniu» umplea întreaga casă cu ţipetele sale.

Femeia se ţinea bine: încă un an, şi mica Raşelă, îşĭ încleşta mănuşiţele în barba luĭ Moise Liberman, iar băiatul se anina de poalele caftanuluĭ soios, pe cînd Eteli abia se putea întoarce prin cuine de rotunjimea pîntecelui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

In de obște Eteli, părea dispusă să umple toată casa negustorului cu micï Iancheli, Ștrulï, Calmănï, viitoriï moștenitorï aï firmeï.

Cu un zîmbet de mulțumire privea el tabloul fericireï sale: «Bună nevastă mï-am ales, mulțumesc ție D-zeul meŭ!»

Și Eteli, par'că ghicind gîndurile soțuluï, îï surîdea cu ochiï săï marï și sticloșï ce păreaŭ că spun:

«Dar cum socoțï? am să-ți maï torn încă vr'o cinci, șase!»

Afară de asta, răposata nevastă-sa îï maï lăsase doï copiï; o fată cu ochiï marï negriï și un flăcăŭ sdravăn, spătos cu niște mușchï ca aï luï Samson.

Nalt și bine făcut, Isac represinta tipul ovreiesc în toată frumusețea luï.

Crescut la țară în aerul liber, ne atins de molima orașelor care usucă inima și putrezește trupul, Isac avu timpul și dragostea să-șï desvolte puterea. Deprins de mic cu toate greutățile cîmpuluï, lucrînd alăturï cu țăraniï și hrănindu-se în acelașï timp, maï bine de cît dînșiï, întrecea pe toțï flăcăiï din sat prin puterea și dibăcia sa. Avea însă o calitate pe care o plătește foarte scump, acela ce o are: era foarte modest.

Așezat, ca toțï oamenii care posed puterea colosală de mușchï, nu știa să și-o întrebuințeze de cît cînd era vorba de purtat saci de zeci de chilograme.

Afară de Isac și de micii Șloimeniï, Moișeniï, maï avea ovreiul pe Sara saŭ Sura cum o numeaŭ părinții, «frumușicăjidofcuță», cum o numeaŭ sătenii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Fiica lui Moise din prima căsătorie, micuță ca și tatăl său, moștenind de la străbuni ochii negri și mari ai Libermanilor, cu părul ca spicul copt, cu fața ca laptele, fetișcana, atrăgea deja privirile.

«A draculuĭ jidancă!» ziceaŭ flăcăiĭ din Gropeni, făcîndu-și treabă la curtea lui Liberman, nu maĭ ca să vadă pe Sara.

— Păcat numaĭ, par'că nu știŭ cum e de piatră, nu-ĭ auzĭ boabă din gură, n'o vezĭ rîzînd!»

Și așa era; tăcea toată ziua împletind la ciorapĭ, cosînd căftănașe, și cămășiuțe pentru frații și surorile sale.

«Suro, du-te de te maĭ plimbă», îĭ spunea Eteli, care o iubea ca și pe ceĭ-l'alțĭ copiĭ,—«nu maĭ vezĭ că ești albă-vînătă».

«Nu mamă, unde să mă duc, să privesc mojiciĭ cum se îmbată?»

Sara purta o ură înverșunată creștinilor, moștenire de la strămoșĭ, ce o supsese ca laptele de la sîn, alțiată și încălzită prin războiul neîmpăcat pentru bucata de pîine.

Ce aștepta ea, ce visa, —singură nu-și da bine seama.

Cînd nu ajuta mă-seĭ la bucătărie, ceea-ce rar se întîmpla, atunci ședea cu bunicul său bătrînul Israel; asculta ceasurĭ întregĭ tălmăcirile din Biblie și Talmud.

Sub vraja poveștelor din sfînta carte, copila își crease și ea un ideal; omul ei trebuia să fie voinic bărbat, odată și jumătate,—ca neînvinșĭ eroiĭ aĭ poporuluĭ său.

Oamenii care o înconjuraŭ, eraŭ departe de aceste visurĭ și ea ofta cufundîndu-se în lumea fermecată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Un om aducea puțin, cu întruchipările ei, și acesta era Isac.

Voinic cît patru, blînd ca un copil și milos cu cei slabi. Un lucru nu-i plăcea, că prea ținea cu creștinii, își petrecea cu dinșii vremea.

Mai era în casă băiatul Eteliï, un pungaș cu părul roșu, de la primul ei bărbat.

Ăsta fusese de mic o adevărată osîndă pentru toți din casă. De ajuns îl povățuia mă-sa în fie-care zi.

Insă Rufim se sinchisea de vorbele ei, ca de zăpăda de anțărț.

După ce se ghiftuia de mîncare, desprindea pușca din cui, își chema cînele și o lua rasna spre munte, trecea Tatarița și ajungea tocmai în Poiana Țapului, unde găsea vr'un copac mai stufos și se tolănea în iarbă cît mi-ți era lunganul.

Din causa lui, multe mai pățea sărmana mă-sa din partea lui Liberman.

«Ei bine Eteli», îi spunea el cătrănit, — ce gîndește Rufim să facă? Nu vezi că băiatul e cît o prăjină?

Nu vezi tu singură că o să iasă un tîlhăroiu care o să-ți jefuiască lumea de paralele cîștigate cinstit, prin comerț?

Și ești mumă adevărată, poți să faci ce vrei cu el.

De nu-l pui la calc pînă e tînăr, apoi o să te blesteme toată viața...

Ascultă-mă Eteli nu te juca cu focul!»

Pusă pe jăratic de soțul ei, Eteli cînd își vedea seara odrasla, îl lua la ocări, dar se potolea pe dată, căci se prăpădea după hoțomanul ăsta de copil.

Moise Liberman înțelese sîmțămintele Eteleï și avea o pică îndrăcită pe băiat.

Rufim nu'i era bun la nimic, îi mînca pînea de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

geaba, iar răsplata pentru întreținere și-o arăta și el cum îl tăia capul.

Odată nu venea acasă și să nu aducă ceva vînat, măcar o rață, ca tată-său s'o vînză la circiumă.

Vînatul de multe ori îl cam găsea prin curțile oamenilor; atunci însă, încredința cu tot focul că rața e cît se poate de sălbatică, fiind-că a ucis-o departe de sat.

Intr'o dimineață Moise venind acasă, chemă pe nevasta sa, și după o prelungită convorbire, Eteli eși cu ochii roșii însă cu hotărîrea pe față.

Seara venind Rufim, ea nu'l ocări ca de obiceiu, ci după ce îi dete de mîncare, de credeai că Rufim o să plesnească, îi ţise:

— Dragul meu copil, tu știi că te iubesc și că te-oi iubi toată viața, însă nu pot să fac ca și Moise să simtă același lucru pentru tine; s'a săturat să te mai hrănească de pomană, căci puțin bine îi faci și mult necaz îi pricinuești că împuști rațele oamenilor. Ei bine, ceasul ți-a sunat, Moise mi-a spus verde că fuge și mă lasă cu copii cu tot dacă nu-i părăsești casa.

Ce ai de gînd să faci?»

Rufim își scarpină părul său des, creț și roșu, dar tăcea molcum.

Măsa stătu cît-va pe gînduri și îl întrebă din nou.

«Ce să-ți răspund? Știu eu ce pot să fac? Să fac negustorie, cum o fac toți jidanii, nu pot; să lucrez cum lucrează țăranii saŭ cum o face Isac, de asemeni; de unde o să știu, să-ți spun ce o să fac?

«Lasă-mă să dorm nóptea asta aici și mîine ți-oi spune ce am de gînd».

A doua zi însă, Rufim dispăruse.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

II.

În staulul cel mare răspîndind aromă de florĭ şi fîn cosit, staŭ cu botul în trifoĭ şase vacĭ. Ce maĭ vite!

Roşiĭ cu pete marĭ negre, lucióse, eraŭ faima localităţiĭ. Fuseseră cumpărate pe un preţ de rîs de la boer Cănuţă, pe care stosul şi chefurile îl duseră la mofluzie. D'apoĭ ce maĭ caĭ avea Moise Lieberman, patru zmeĭ, cumpăraţĭ tot de pleaşcă din averea majoruluĭ Căbălcescu, care într'o noapte perdu nevasta, acareturile, moşia Ilota, şi pe de-asupra ceĭ patru armăsarĭ, la care ţinea maĭ mult ca la tóte.

In curtea mare, se înălţaŭ cincĭ stoguri nalte de grîŭ, iar cele patru magaziĭ, eraŭ ticsite cu bucate. Casa negustoruluĭ făcută de cărămidă nearsă, spoită

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cu var, cu acoperişul de olane, se afla lângă biserică, în mijlocul satuluï. Inapoia caseï era o ogradă mare, din gard voinic şi aşa de ticsit de spinï, în cît lupiï ce se strecuraü prin vr'o spărtură, ne maï putînd sări peste cetatea de ţepe, îşï lăsaü pielea zălog cînilor.

Din partea stîngă a caseï se întindea o grădină bogată de pomï roditorï, caişï, merï şi perï.

— Gheorghe, ha Gheorghe, nu ştiï tu, vor veni oare fetele din Mălăeşti?» întreabă c'un glas ascuţit şi cam pe nas, Moise Liberman, pe argatul de curte, care c'o lulea scurtă în dinţï, curăţa un grajd din fundul ogrăziï.

La întrebarea stăpînuluï, Gheorghe se opri din lucru, puse lopata la o parte, se gîndi puţin, se maï scărpină la ceafă şi răspunse răguşit, dar tare, par'că ar fi răspuns de la o poştă:

— Naiba le ştie!... Circiumarul Iţic a fost ierï acolo.

— Vra să zică Iţic a sosit? Ce zice el?

— Ba bine că nu; zice: a dat toţï dracii în ele, maï jos de cît cu o jumătate de leü nu vin...

— Vuz? Cincï-zecï de banï la o muere, tu n'aï nebunit, mă?

— De ce să nebunesc, dumneata plăteştï...

Gheorghe supărat, dintr'o singură clătinătură din cap îşï dădu căciula pe o ureche, luă din noü lopata, scuipă în palme şi începu să lucreze.

— Auzï, javra draculuï, scump îï jumătate de franc; zi ca asta de vară!?» bolborosea argatul, dar încet să nu'l auză stăpînul.

Vre-o cîte-va minute nu se auzea de cît scuipăturile luï Gheorghe şi sforăitul cailor din grajd.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Gheorghe, ha Gheorghe?» întreba din nou Moise Liberman, — nu știi unde e Isac?»

Argatul se făcea că n'aude și lua niște grămezi de gunoi pe lopată de te speriai.

— Unde e Isac?» urmă ovreiul privind curtea spațioasă, bine curățită.

— Nu știu, l'am văzut că se ducea spre sat,» răspunse în sfîrșit Gheorghe.

Zicînd acestea, scoase din brîu o bășică de bou cu baiere de găitan roșu, dăruită de Ilena Văduvei, la care ținea mult.

— S'a dus, zic, în sat... l'am văzut...

El desnodă chiseaua, umplu luleaua cu tutun, scăpără cu o margine de coasă într'o iască și aprinse.

— Dar, brașoveanca, ai spălat'o de glod Gheorghe?» schimbă întrebarea Moise Liberman.

— Care brașoveancă? Pe cea din șură? — Nu n'am spălat'o. O spăl eu, să rînesc d'întîiu gunoiul ista.

Gheorghe aruncă încă o lopată de gunoi, pe movila ce era aproape.

— Să nu uiți, caută mă, mîne des dimineață plecăm la oraș, auzi?

Liberman apăsa pe fie-care cuvînt și încreța sprincenile.

— Ce să aud?» răspunse Gheorghe tare, «fireai al dracului de tîrtan», urmă el mai încet, «auzi javra, mine la tîrg».

— Moișeniï!.. Vino, ți-am gătit să mînci!» s'auzi un glas femeesc neplăcut, din cuhnea jupînului.

Moise se întoarse spre Gheorghe și strigă încă o dată:

— Să nu uiți!..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Apoï se îndreptă spre cuine, mulţumit că l'a maï probozit pe Gheorghe, căci se ţinea de spusa: «cu cît ocărăşti maï mult sluga, cu atît lucrează maï bine».

— Oh, ce oameni! ce oameni! numaï la beţie sînt tari, nu se maï îngrijesc de bunul stăpînuluï; de unde?! Numaï la furat şi la furat îs tari! —

Vorbind aşa, Moise trecu pragul şi adîncit în gînduri, se împiedecă de o piatră şi era cît pe aci să cadă. El păşi mînios zicînd:

— «Şi de cîte orï nu ï-am zis să scoată la dracu piatra asta, aşi, aï cuï zice?.. Gheorghe! Gheorghe!..»

Insă în timpul acesta uşa de la bucătărie se deschise şi o mînă plină de făină 'l apucă de mîneca caftanuluï şi'l trase în cuine.

— Dracu să vă ia pe toţi!

Moise intră în cuine, trîntind uşa după dînsul.

Gheorghe după ce văzu că stăpînu-său a intrat în cuine, lepădă lopata, eşi din grajd şi apucă spre fîntîna ce era la marginea gardului, despre drum.

Acolo, ca să înlesnească ducerea la apă, era pusă o scîndură vîrîtă între nuelele gardului şi oprită de doï parï bătuţi în pămînt.

Gheorghe trecu pîrleazul, slobozi ciutura în fîntînă şi o scoase.

— «Tiï! ce maï apă»! vorbea el singur, dînd cu piciorul în cînele Războï, care de căldură, scosese limba de un cot şi vroia şi el să bea apă maï rece.

— Du-te, javră, da ce n'aï unde bea? Făcîndu-şï cruce, apropie buzele de ciutură şi bău cu gust.

După ce'şï maï veni în fire şi se maï hodini puţin, Gheorghe se întoarse din noü la lucru, dar acuma fără spor, ciuda 'l coprinse. — «De ce jidanul dra-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

culuĭ nu m'a lăsat să'mĭ isprăvesc treaba?»... se gîndea el. «Par'că necuratul îl scoatea înaintea oamenilor».

Îşĭ aduse aminte că n'a fumat de mult şi nu maĭ de cît să şi puse să umple luleaua. Acum se auzi din spre cuine glasul luĭ Moise: — «Gheorghe, ha, Gheorghe! te-aĭ pus să te hodineşti? Bine, băete, de geaba îţĭ plătesc leafă?... Adu-o cofă de apă, iute».

— Trăsnite-ar, să te trăsnească, suflet spurcat; nicĭ o lulea nu'ţĭ dă să fumezĭ în linişte, diavolul!»

Gheorghe se îndreptă încet spre bucătărie, luă din tindă o doniţă, şi încă maĭ încet, se îndreptă spre fîntînă.

— Na, crapă!» zise el, însă, ca să nu'l audă ceĭ din bucătărie, şi puse doniţa plină cu apă.

— Am adus apă, jupîneasă!» apoĭ se întoarse îndărăt.

— Gheorghe, ha, Gheorghe, să nu uiţĭ să speli braşoveanca», strigă Moise Liberman, ridicînd geamul ferestreĭ şi uitîndu-se în urma argatuluĭ.

— «Numaĭ slugă la jidan, să nu ajungĭ», bodogănea Gheorghe şi mînios foc, se duse să împlinească porunca.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

III.

Odaia mare în care intră Liberman, era mobilată după obicciul și gustul ovreimeï din Moldova : Un șir de scaune înfășate cu fețe albe, într'un colț un pat mare de nuc cu un babilon de perne, plăpumi, saltele și salteluțe de puf, ce se înălțaŭ pînă în tavan, acoperite cu un cearșaf alb la margini cu horboțele, lucrate de îndemînatica mînă a Sareï.

În fața patuluï, în alt colț, se afla o masă mare de stejar, învelită cu o față cu dungï verzï și roșiï, gustul Etelei, de la iarmarocul din Mihăilenï.

Într'o tavă, pe un fund de lemn, sfîrîiaŭ niște ochiurï prăjite în untură de gîscă, ce umpleaŭ văzduhul cu fum acru și greŭ.

După spălăturile de datină, Liberman se puse pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

un scaun şi buzele lui şopteaŭ molitfa înainte de masă; glasul suia şi cobora pe cînd tot trupul se legăna înainte şi înapoĭ.

După un sfert de ceas terminä, şi oftînd din băerile inimeĭ în semn de mulţumire, îşĭ dete pălăria pe ceafă şi începu să mănînce.

Eteli intră cu o sticluţă de vişinată.

— Moise, nu beĭ rachiŭ? Ea aruncă o privire asupra ochiurilor.

— Da, cum nu, numaĭ să'mĭ daĭ!.. Uitasem. Trebue Eteli, să puĭ în tot-d'a-una rachiul pe masă, altmintrelea n'o să beaŭ», răspunse Moise domol, dar c'un ton deprins a porunci.

— Dar tu... aĭ mîncat azĭ, de ce nu şezĭ cu mine?» întrebă Moise după o pauză destul de lungă, ca să mascheze tonul aspru cu care făcuse observaţia.

— Ce-ţĭ maĭ baţĭ capul cu mine... Oĭ mînca eŭ! Am încă timp!» Ea şterse masa c'o cîrpă murdară şi dînd un picior pisicei care se tot freca de caftanul lui Moise, eşi din odae. Liberman mînca repede, muşcînd lacom din bucata de pîine.

Sfîrşind masa, zise din noŭ molitfa, stropi mîncle c'un pic de apă, apoĭ se adînci în gînduri. S'auzea ticlacul monoton al ceasuluĭ de perete, ce hîriia ca un bătrîn, la fie-care bătae.

Fruntea lui Moise se acoperi cu picăturĭ marĭ de sudoare. În odae zăduful creştea; razele soareluĭ băteaŭ acum drept în geamurĭ. Roiurĭ de muşte sburaŭ prin odae, grămădindu-se pe masă.

Moise chibzuia mereŭ; ochiĭ săĭ marĭ, negri, acoperiţĭ pe jumătate de pleope, ţinteaŭ neclintit un punct pe marginea meseĭ. Mustăţile negre ce acopereaŭ buzele cărnoase şi roşiĭ, se mişcaŭ încet şi barba-ĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

lungă pînă la jumătatea pieptului se clătina uşor. Nicĭ un păr alb nu-ĭ arginta părul.

— Moise!» îl chemă din noŭ Eteli, intrînd în odae şi legănîndu-se dintr'o parte în alta, ca o raţă.

Moise ridică puţin ochiĭ spre soţie şi închise repede unul, (semn că ia turburat gîndurile şi că e nemulţumit).

— Moişeniĭ!... Eŭ gîndesc că tu mîne pleceĭ, nu e aşa, ha? cum zicĭ?

Moise privi încă odată pe Eteli şi nu-ĭ răspunse.

Nevastă-sa a maĭ repetat întrebarea.

— Da, plec, ce aĭ?» întrebă Moise distrat, fără pic de interes şi scuipînd jos.

— Nimica, e nimica toată! Am voit numaĭ... însă dacă n'aĭ timp... altă dată... vream, numaĭ să-ţĭ vorbesc în privinţa luĭ Isac... căcĭ vezĭ... lucrurile staŭ cam încurcate... Despre Isac voiam să-ţĭ vorbesc», repetă încă o dată, văzîndu-l de pe ochĭ, că soţul n'o înţelege.

— Despre cine?

Eteli se apropie de masă şi se lăsă greoiŭ pe un scaun.

— Zic, despre Isac, eram să te rog ceva... în privinţa însurătoriĭ sale, veĭ fi în oraş, apoĭ să nu uiţĭ să te ducĭ pe la Şloim-Haim şi să-l întrebĭ ce a făcut în privinţa asta, cum zicea?

— Nu fi copilă Eteli! Mă duc la tîrg, voĭ fi ocupat de dimineaţa pînă seara, ba iarmarocul, ba negustoria, cĭ, unde am eŭ timp să-ĭ caut şi luĭ Isac mireasă,—eştĭ în toate minţele?

— Eŭ nu zic ca să-ĭ cauţĭ, însă de întrebat s'ar putea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Iţi zic încă o dată, nu fi copilă... Unde am eu timp să-ï caut lui Isac mireasă... ce vorbeşti!

— Însă trebue, soţul meu, ca să te gîndeşti şi la asta! Măcar că nu-ï sînt mumă adevărată, dar mă doare şi pe mine inima... nu pot să las lucrurile aşa cum stau... Tu n'aï să aï vreme să-ï cauţi mireasă, ei bine, nimeni nu zice că chiar tu să-ï cauţi.... sunt pentru asta anume oameni... vor căuta ei, însă e de datoria ta, să întrebi, să cercetezi cum şi ce fel... iată ce voesc, dar nu să cauţi tu... căci ştiu şi eu; maï zic... zău, te asigur, că e şi timp să-ï găsim ceva, e şi mare.

Moise Liberman surise.

— Nu rîde Moise, zic zău, trebue să'ţi spui că-ï trebue. Ha, ce ziceï?

— Se înţelege, se înţelege... Dacă s'o întîmpla să daü peste peţitoriï, ceia, da, de ce nu, bucuros.... cum nu, cum nu»?... zise el frecîndu-se la ochi şi căscînd.

— Nu, nu aşa cum vreï tu să-ï cauţi, Moişeniï. Trebue să te gîndeşti binişor! Nu uita că-ï de 23 de aniï, slavă Domnului, om în toată puterea cuvîntului şi om bun, şi un fiü care 'ţi face cinste....

* * *

— Gheorghe, ascultă Gheorghe!! deschide poarta», se auzea un glas bărbătesc de afară.—Heï, voï, ce staţi» striga la caï tot acelaş glas «Gheorghe... tu... închide poarta, ce caştï gura!» Era vocea lui Isac. Se auzea sforăitul cailor şi hodorogitul trăsureï.

S'a ridicat o droaie de cîinï, lătrînd pe toate glasurile, după două, treï şuerături ale lui Isac, se făcu linişte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

El intră în odae, lepădă biciul într'un colţ şi dete binețe părinţilor.

Era bine făcut, cu nasul aquilin, barba mică şi deasă, faţa şi mai cu seamă ochii de o seriositate, rară la un om aşa de tînăr; iar părul castaniu, buclat, încadra bine fruntea boltită, albă. Un gît puternic, rumenit de arşiţă, susţinea un cap mare şi inteligent; pe spetele sale era aruncată o bluză albastră, plină de praf. Obrajii săi ardeaŭ de o roşaţă sănătoasă. Totul într'acest tînăr jidan respira viaţă şi putere. Era unul din rarele tipuri, ce se mai găsesc doar pe la ţară.

Isac se scutură puţin de praf, îşi descîlci din barbă cîte-va fire de fîn şi frecîndu-şi mînele îngroşate de muncă se şterse pe faţă.

Apropiindu-se de masă s'a lăsat, ostenit, pe un scaun.

— Cu ce caĭ aĭ venit», îl întrebă numaĭ de cît Moise, dînd la o parte tava cu rămăşiţele de ouă şi împingînd spre Isac, sticla cu vişinată.

El scoase dopul, turnă un pahar şi-l dete peste cap.

— Nu mi-aĭ spus cu ce trăsură aĭ venit?» maĭ întrebă ovreiul; văzuse pe fereastră trăsura înhămată cu caĭ străinĭ.

— Sînt caiĭ botnariului Pascu! Trebue să'ĭ trimet numaĭ de cît îndărăt», răspunse Isac repede şi tare, ca toţi oamenii trăiţi în aerul înviorător de cîmp.

— Pe unde aĭ maĭ umblat?

— Tot pentru lucrătorĭ! Dracu, ştie, nu'mĭ merge de loc anul ăsta, nu pot s'adun numărul trebuincios», răspunse închidîndu-se, flăcăul.

— Isac ţi-e foame? Este smîntînă, unt, dacă vreĭ?» l-a întrerupt Eteli.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Dă-mĭ ce mi-ĭ da, 'mi-e tot una, toate sînt bune.

Eteli s'a dus să-ĭ aducă de mîncare.

— Ce aĭ cu lucrătorii?» zise Moise după o tăcere prelungită.

— Dracu să'ĭ ştie, m'am săturat pîn'în gît.

«Da ce este?... s'aŭ uscat, aŭ ars, s'aŭ înecat toţĭ lucrătorii? Nu maĭ poţĭ găsi lucrătorĭ, ce Dumnezeŭ?» se mira bătrînul jidan.

— Asta ţic şi eŭ, adică-le se găsesc lucrătorĭ... de la Mugureĭ or veni, se maĭ găsesc pe icĭ pe pe colea, dar nu sînt de ajuns.

— Ce nu-ţĭ ajung, oamenii, saŭ femeĭ?

— O! femeĭ destule,—bărbaţĭ n'am ciţĭ îmĭ trebue.

— Dar, fete de ajuns aĭ?

— Berechet! una poate să maĭ tocmim.

— Caută, poate — aĭ găsi aicea... Ştiĭ tu ce vreaŭ să-ţĭ spuĭ?

— Ce?» Isac ridică ochiĭ spre tatăl săŭ.

— Mănîncă nu maĭ de cît, şi pe urmă eĭ trăsura şi te ducĭ drept la Toader. Ştiĭ la cela, la moraru.

— Eĭ bine, am înţeles, ştiŭ.

— Atunci e şi maĭ bine, du-te drept la dînsul şi acolo găseştĭ lucrătorĭ.

— Mă duc nu e vorbă, să găsesc, nu e greŭ, dar să'ĭ caut.

— Du-te de'ţĭ spală mînele»,' spuse tatăl luĭ Isac, cînd Eteli intră c'o strachină plină de smîntînă. Isac se duse în cuine, se spălă şi venind îndărăt se retrase într'un colţ pentru a'şĭ face rugăciunea, după asta să puse să soarbă smîntîna, muşcînd cu putere dintr'o azimă.

Se făcu tăcere. O muscă într'un colţ al ferestreĭ prinsă în laţ de paianjen, — ţipa ascuţit şi jalnic.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Cotoiul Scurtu, favoritul copiilor, torcea frecîndu-se de cisma lui Isac.

De-odată un răcnet sfîşietor rupse tăcerea. Eteli sări ca friptă de pe scaun; recunoscuse glasul miculuĭ Şloimeniŭ, ce dase în hărdăul cu lăturĭ.

Bătrînul ovreiŭ se uita drept în gura luĭ fiĭ-săŭ, urmărind bucată cu bucată mîncarea ce ducea la gură.

— Ce zicĭ tată, plecĭ mîne?». Isac isprăvi şi dete la o parte strachina, ştergîndu-şĭ mustăţile fine de marginea feţeĭ de masă.

— D'apoĭ cum? se înţelege!... Trebue să văd, să mă maĭ gîndesc, cum şi ce fel, măcar vr'o săptămînă pînă la începutul lucrărilor... Lucrătorĭ, meşterĭ, de găsit, material de adunat... multă bătae de cap, ce socoţĭ? Ş'apoĭ o ţi de drum... puţin timp mĭ-a rămas, cam tîrziŭ plec, după contract ştiĭ tu că o păţesc... Doamne fereşte-ĭ şi pe vrăjmaşĭ... în orĭ-ce caz, trebue să fiŭ la timp—să predaŭ lucrarea... poate că Dumneţeŭ mă va ajuta să cîştig în antreprisa asta, cine ştie? O doamne, doamne, cred că e timpul să-mĭ îndrept starea şi eŭ!» Moise tăcu, lăsă capul în jos şi se adînci în gîndurĭ.

— De sigur, de ce că te maĭ codeştĭ. Eŭ singur fac tot pentru tine, habar să n'aĭ.

— Caută, Isac», începu Moise, schimbînd tonul, «eŭ trebue să plec la Cernăuţĭ, pe puţin trebue să staŭ un an de ţile acolo. Să dea D-ţeŭ, ca într'un an să fiŭ gata, însă tu caută de toate. In grija ta las toată gospodăria, veĭ strînge grînele de pe ogoare, le veĭ grămădi acasă... le veĭ treera, caută bine să nu se fure, că ştiĭ tu ce norod e în ziua de azĭ... ştiĭ, trebue să fiĭ cu ochiĭ în patru. Să nu te înşele, — un cap singur, şi încă tînăr ca al tăŭ,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

repede poate să vază lucrurile alt-fel... să începĭ prin a vinde grîul, secara, orzul ; caută bine, deschide ochiĭ, care sînt preţurile şi pe urmă spune pe al tăŭ... aşa să facĭ, şi n'aĭ să fiĭ înşelat, să nu te gîndeştĭ a face treabă prea multă... maĭ bine după alţiĭ... Cine rîde la urmă acela rîde. Ascultă-mă. Acasă să fie tot în regulă». Moise se opri, oftă adînc şi lăsă capul în jos, căuta în să-şĭ amintească ce maĭ trebue să spue fiuluĭ, apoĭ, reluă : «Caută casa bine să nu fie în desordine, auḑĭ ? Dar ce să'ţĭ maĭ spuĭ ţie, nu eştĭ mic, eştĭ om în toate minţele şi băiat cuminte, cu carte, crescut bine, din părinţĭ drepţĭ... şi maĭ la urmă, nu lucrezĭ nu maĭ pentru mine... mîne, poimîne o să vreĭ şi tu să să mergĭ la casa ta... prin urmare tot o să-ţĭ fie şi ţie, dără n'o să iaŭ cu mine în groapă, — tot pentru voĭ lucrez»...

— De sigur tată. Pentru ce mi le spuĭ toate astea... ce sînt copil, nu ştiŭ eŭ singur să mă port ?»... răspunse Isac nemulţumit de toate cele auzite. Obrajiĭ i se înväpăiară şi el plecă ochiĭ.

— Nu... nu te supăra»... grăi bătrînul cam încurcat. Tăcură din noŭ. Isac privea botul cismeĭ sale, tată-săŭ se uita la obrazul băiatuluĭ.

Unul, chibzuia despre călătoria ce trebuia să facă, cel-l'alt să gîndea la lucru, la lucrătorĭ şi la mult iubitele ogóre ; înaintea sa se desfăşuraŭ priveliştĭ rîzătoare. Un şir întreg de oamenĭ cu secerile în mîinĭ, înaintează, ca o armată biruitoare. Lanul foşneşte, fulgere viĭ ţîşnesc din ferul nemilostiv, mişcările ritmice culcă la pămînt greoaie, snopurĭ întregĭ de spice aurĭĭ, de florĭ albastre şi roşiĭ. Fetele mişcă a lene grebla strîngînd pacle. Iată una

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

dintr'însele începe un cîntec... el nu mai aşteaptă sfîrşitul lui, ca un smeu se repede la dînsa şi o strînge în braţe... fata ţipă... cele-l'alte rîd... în sfîrşit zglobie ca o căprioră a sbughit-o din braţele lui; el stă singur şi obrajii săi ard ca para; o bucurie nespusă îi umflă nările... Isac, oftă şi întrerupse tăcerea.

— Tată, cum gîndeşci... anul ăsta cum plătim la secerători... la cosaşi... la fete?

— Cum ai zis?

— La lucrători zic, cum plătim?

— La lucrători... Apoi dè... Ştiu şi eu... cum or pläti alţii, aşa şi noi... Eu pe tine voiam să te întreb, cît vom plăti anul ăsta?

— Abrum Iţic Parş, plăteşte doi franci la oameni şi cinci gologani la fete», răspunse Isac privind pe Moise Liberman drept în faţă.

— Ei şi ce?

— Plătim şi noi tot atîta?...

— Bine, se înţelege», zise Moise, dacă nu se poate mai puţin. Treaba ta, ţi-am încredinţat ţie toate afacerile. Cum veĭ face... bine răŭ, aşa va fi. Ia dăm cartea de socoteli!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

IV.

Isac era de un caracter sever, priceput şi deştept în afaceri. Insă în familie faţă cu părinţii şi fraţii săi, se purta foarte modest şi cum zicea tatăl său era blînd şi bun «ca un porumbel».

Pînă la vîrsta de cinci-spre-zece ani Isac a urmat «chederul», şcola ţinută de un bătrîn dascăl «melamed».

«Isac al D-voastră?! U-u-u!... Ăsta are cap, nu glumă!... vorbea bătrînul melamed lui Moise Liberman. A învăţat bine Biblia, Talmudul, această floare a înţelepciunii ebraice şi pe cît s'a putut, adecă pe cît a fost în stare să-i predea bătrînul melamed, limba romînă şi aritmetica.

Isac terminä cu aceste obiecte instrucţiunea sa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

și trecu de-a dreptul pe terenul practic al vieței. Chiar în «cheder», în tot timpul învățămîntului, băiatul nu înceta să ajute pe tatăl său în greutățile gospodăriei. Să supravegheze, să cumpere, să pue caiï la căruțe în locul vizitiului (și aceasta îi plăcea cu osebire băiatului), să-i mîie în goana mare, eraŭ lucruri, la care băetanul să pricepea de minune.

Insă cînd «chederul» fu părăsit și spetele tînărului începură să se lărgească, iar pumnii se 'ntăriră, ca niște ciocane de fer, Liberman găsi în Isac cel maï puternic sprijin, care făcea toate maï bine chiar decît dînsul.

«Nu, — zic, zăŭ, Isac al meŭ este un briliant», zicea Moise, cînd eșea de la sinagogă și se amesteca între evreiï veniți pentru ziua de Sabat la Gropeni.

«Da, adevărat! în ziua de astă-zi, rar găsești un asemenea băiat. Nouă ne spuï? par'că sîntem copiï!»

Cu țăraniï Isac se purta bine, gospodărește, însă serios. El glumea, spunea fel de fel de fleacuri în timpul de odihnă, dar la lucru cerea să fie bine făcut și repede. Toți țăraniï de prin prejur îl cunoșteaŭ, îl ocăraŭ de multe orï, dar cu toate astea îl stimaŭ, după cît poate să stimeze un țăran pe un ovreiŭ.

— Al dracului tirtan, se duce înainte ca săgeta, cine poate să se ție de dînsul?» ziceaŭ cosașiï, urmărind pe Isac pas cu pas, căcï alt-fel îar fi întrecut cu mult.

«Nu e vorba acum de lucru! cel puțin dacă lucrezï la el, te pricopsești cu ceva parale... și hrana e bună... da, n'aï ce zice... cinstit băiat... rarï găsești printre dînșiï de ăștia», ziceaŭ unii dintre lucrătorï. Toți se temeaŭ de dînsul ca de dracul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Era de ajuns ca Isac să țipe: Gheorghe, drace! Ce te tot scarpini? Și vitele să stea cu gurile căscate de sete?»

Gheorghe pleca îndată cu găleata, bolborosind mii de injurături asupra capului, inimei și sufletului lui Isac și al părinților săi de la strămoși și până la al patrulea neam.

Toată vara Isac o ducea într'un lucru din zori și până în seară, ba acasă, ba la cimp, ba la iarmăroc urî în satele și orășelele vecine de Gropeni. El vindea și cumpăra vite, făcea negoț cu cai de lucru, tot el se ocupa și cu schimbatul banilor, și făcea un negoț însemnat cu grâne.

C'un cuvînt era la toate și să pricepea la toate. Să întîmplă cîte-odată că memoria nu-i mai servea bătrînului, atunci tatăl să bizuia în toate pe chibzuiala lui Isac.

«Ce copil, ce copil! tocmai cum am fost eu, cînd eram ca dînsul!» zicea Moise.

La judecată, fiul figura în locul tatălui său și foarte rar perdea vr'un proces. «Lasă tată», îi zise într'un rînd, lasă că n'ai dreptate, perzi procesul, mai bine împacă-te cu romînul... rușine, tocmai d-ta om cum să cade să te pui cu omul sărman, și dacă ai ciștiga? ce poți să'i ei?»

— Cum să las, nu las, tu ești în tot-d'auna pentru creștini, și ești bucuros cînd vezi că perd procesul...» și cîte nu-i spuse bătrînul, furios, de dojana băiatului.

— Ba, nu, tată, nu zici bine. Nu țin cu creștinii, știi d-ta bine asta; cînd văd că ai dreptate, mă duc și în foc pentru d-ta, dar cînd n'ai—n'ai.

— Așa vreau eu!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Atunci n'ai de cît să faci singur!...

In zilele scurte de iarnă, pe cînd vîntul urla ca un zevod în lanțuri, clătinînd obloanele, răspîndind în cele patru unghiuri ale pămîntului nămeții, cît casa, — tînărul ovreiu sta tolănit pe vatra cuptorului și citea bucăți plăcute din biblie, din cărți romînești, cumpărate de pe la iarmaroace, și inima îi creștea la citirea isprăvilor haiducești.

Une-ori ședea lîngă Sara în camera cea mare, citindu-i și ei despre feții-logofeți din povești și despre vitejiile lui Jianu și Codreanu. O iubea pe Sara mai tare de cît pe cei-l'alți frați și surori. Din frageda copilărie trăiau mai mult la un loc, căci cu fratele Rufim nu se prea împăca; mai cu seamă de la moartea mă-sei o protejia în potriva despotismului familiei. Putea să fie ori-cît de supărat, destul să-i fi auzit glasul ei blînd și pe loc îi pierea catranul din inimă.

Din partea ei Sara, îi resplătea cu aceleași simțiminte; cu dînsul ea rîdea, glumea și se simțea bine. Cînd era rău dispusă, nu mai el putea să o mai înveselească.

* * *

— Ei bine, Isac, dar cu însurătoarea ta ce ne facem? Ha, ce zici?

Isac se roși, închise cartea conturilor, și-și șterse mîinile, scuipînd într'însele.

— Să o lăsăm după întoarcerea ta din Cernăuți... că vezi tu... două treburi d'odată, e cam greu, e greu... las' să mai treacă...

— Isac, te întreb, respunde, ce zici?

— Ce este, ce vrei tată?» întrebă Isac zîmbind.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Vorbesc despre însurătoarea ta. Ce vrei să te faci? Eŭ plec, știi, cum rămîn lucrurile!

— Ei! da de ce să ne grăbim... este încă timp... mai trece încă un un an, zici? Și ce dacă o trece? Ce perd eŭ, dacă trece? ba din potrivă... mai stau cu tine.

Isac tăcu, pe urmă începu să rîdă.

— Ei, ce rîzi, ce găsești că-i de rîs? zici că după ce m'oi întoarce de la Cernăuți... Ei bine... fie... dar tot ar trebui să te gîndești și tu, slavă domnului. «Poate chiar că se fie mai bine» reîncepu el după o tăcere, oi veni, va da Dumnezeŭ să cîștig ceva bani din lucrarea mea... atunci și eŭ o să joc la nuntă, nu e așa?

— Se înțelege, cum nu, respunse vesel Isac, bucurîndu-se ca un copil, că a mai amânat cu vr'un an însurătoarea.

— Ei bine, închide condica», spuse bătrînul, «și vedem noi ce ne-o spune ziua de mîne, dar acu e timpul de culcare». Fiul închise cartea în casa de fer, puse cheile în buzunar și eși afară să mai vadă ce fac slugile, dacă aŭ îngrijit bine de cai. In vremea asta, bătrînul puindu-și cornul în frunte și înfășurînd brațul în curea, șoptea încet rugăciunea către a-tot-puternicul Ehova, ca să-i ajute și acum precum îi ajutase în tot-d'auna. In curînd nu s'auzea de cît sforăitul ascuțit al Etelei. Isac s'a tolănit în odaia mare, jos pe cergă. Taina cuprinsese pămîntul. Luna pe cerul senin asfințea în zare, nu mai o margine se zărea încă, pe cînd stelele întristate de plecarea reginei lor, clipeaŭ neîncetat.

Răcoarea nopții de vară intrînd prin ferestrele deschise, se răspîndea prin toate odăile; spre di-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mincaţă un vîntişor începu să adie, mişcînd încetişor vîrfurile copacilor. Toţi dormeaŭ duşi, afară de Gheorghe, care bătînd într'o scîndură, speria pisicile din împrejurimi. Răsboiŭ, dulăul de ogradă şi alţi doi de la vecini dădeaŭ din vreme în vreme cîte un lătrat somnoros, vestind că se află de strajă, că nu strică degeaba mălaiul stăpînuluĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

CASANDRA

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

I.

La marginea Gropenilor, unde şerpueşte Sleahul cel mare, între două morï de vînt, stătea pe jumătate îngropată, cocioaba luï moş Boboc, olarul. Acoperişul odată de stuf, acum nu maï era de cît o grămadă de gunoï negru şi putred. O dată împrejurul căsuţeï era ogradă, dar în vr'o două treï ernï grozave, bătrînul Boboc dete gardul pradă foculuï; azï un vreasc, mîine un vreasc, s'a pomenit acaretul fără curte.

La vr'o treï-patru paşï de căsuţă se ridică şopronul sub care se adăpostea iarna «bălanul», un cal mare, fără păr în coadă şi coamă, căcï de mult era smuls de copiiï din sat, pentru a face mrejï şi laţurï. Calul era cumpărat aşa de demult, că de la un timp în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

coace Boboc îĭ uitase şi anii ; chior de amîndoĭ ochiĭ şi surd, albul, cînd îĭ veneaŭ toanele, nu läsa pe nimenĭ să se apropie de dînsul, şi atuncĭ nu era chip să'l înhamĭ. De un timp încoace, maĭ ales pe vreme ploioasă, albu sta maĭ bine nemîncat, de cît să fie pus la hulube.

Tovarăşul caluluĭ era o capră stearpă dată de pomană de cucoana luĭ Guţă, boerul din sat, în ziua morţiĭ cuconuluĭ. Calul şi capra eraŭ toată mîngîerea luĭ moş Boboc şi a fiicĕĭ sale Casandra. Maĭ era încă un cîne, Pripas, însă nefiind în bună înţelegere cu capra, trebuia să ţie laturele caseĭ. O găină şi un cocoş, eraŭ zestrea Casandreĭ.

Moş Boboc venise acum 20 de anĭ cu o copilită ca de vr'un an, micuţă şi slabă.

Nu era nicĭ pe atuncĭ tînăr, însă era voinic şi putea să-şĭ agonisească pîinea. De unde venise şi pentru ce alesese Gropeniĭ ca reşedinţă, nu ştia nimenĭ, dar nu ştiŭ nicĭ în ziua de astăzĭ Gropeneniĭ. Atît îşĭ amintesc, că un om înalt îşĭ opri căruţa lîngă primărie, vorbi cu primarul, cu notarul şi cum casa de la marginea drumuluĭ aparţinea chiar celuĭ din urmă, o cumpără şi rămase în Gropeniĭ.

Moş Boboc era un bătrîn ca de vr'o şase-zecĭ de anĭ, înalt ca o prăjină şi deşirat, numaĭ piele şi oase însă muşchiĭ săĭ se întăriseră aşa, în cît păreaŭ niştĕ frînghiĭ vînjoase şi tarĭ. Nimenĭ nu putea presupune atîta tărie şi rezistenţă în äst bătrîn uscăţiv.

O barbă rară, ca o iarbă pîrlită de soare îĭ acoperea faţa.

Nu vroia să şĭ-o radă sub cuvînt că nicĭ sfinţiĭ apostolĭ nu şĭ-o rădeaŭ şi muceniciĭ o läsaŭ să crească în voia Domnuluĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Nădragiĭ şi minteanul luĭ moş Boboc eraŭ ticsiţĭ de lut, de smalţ şi de boiaua cu care îşĭ vopsea oalele şi străchinele.

Ar fi putut să cîştige destul de bine mămăliga zilnică, căci era unicul olar împrejurul maĭ multor poştiĭ, nu era beţiv nicĭ leneş, însă sărăcia bătea la uşa cocioabeĭ sale. De multe orĭ bătrînul se culca flămînd.

Suferinţele şi nevoile îl făcuseră evlavios la culme şi cu creşterea anilor simţea păcatele apăsîndu-l, şi setea ispăşireĭ creştea.

Nu era zi de sărbătoare cît de neînsemnată, ca moş Boboc să n'o ţie, aşa că puţine zile îĭ rămîneaŭ de lucrat.

Unde auzea că e vr'un hram la v'o monăstire saŭ în vr'un sat cît de departe, moşul trebuia să fie de faţă. — «De mĭ-aş mărita fata», se gîndea el, — mă duc saŭ la Sfîntul Munte saŭ la Ierusalim ; m'am săturat de lumea asta păcătoasă.

...Dar vorba rămînea vorbă, căcĭ fata nu se mărita, fiind prea săracă, şi moş Boboc nu putea să-şĭ vadă dorinţa îndeplinită.

Numaĭ ce-l vedeaŭ pe bătrîn în zorĭ de ziuă luîndu-şĭ toiagul şi plecînd. «Unde te ducĭ tătucă ?» îl întreba fata.

— Azĭ e hram la Sf. Pantelimon şi la Mălăeştĭ ! —

— Dar tătucă, lutul e gata frămîntat, iar are să se usuce.

— Lasă că fac eŭ, n'aĭ tu grije.

In altă dimineaţă făcea sf. Masle părintele Paisie.

— D'apoĭ, străchinile, cum vor rămîne ?

— Lasă că ştiŭ eŭ, n'aĭ tu habar.

Şi din noŭ un cuptor întreg de marfă să perdea, plesnind în foc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Incailea, tătucă, de ce nu te faci călugăr, atunci nu faci alt-ceva de cît te închini...

— Da, păcatele mele, se vede că am mîhnit pe D-zeŭ 'mĭ-a dat zile lungĭ și o fată ca tine, sicaĭ ce eștĭ, nu-țĭ tace gura o clipă..... păcate, astea's păcate...

Dar astea craŭ vorbe, căcĭ bătrînul își iubea fata ca luminile ochilor. S'o fi văzut puțin posomorită că se mîhnea, o căuta în ochĭ, o desmerda, pînă ce copila rîdea de fericire.

Văzînd'o veselă, bătrînul zicea: «Acuma par'că mĭ-am liniștit sufletul». Dar și Casandra hrănea pentru bătrîn, una din acele iubirĭ ce vin din răsunchĭ. Plăpîndă, slabă, abia atingînd cu creștetul capuluĭ pieptul bătrînuluĭ, nu semăna de loc o fată de olar. Ea ținea în micuțele-ĭ mîinĭ, bruma de gospodărie, precum și pe bătrîn, alt-fel n'ar fi fost chip. Ea 'l căuta, 'l îngrijea, ca pe un copil mic; ĭĭ cosea haine, ĭĭ spăla, și pe cînd bătrînul nu putea să dórmă, ĭĭ spunea povești.

Multe vorbe saŭ sfadă, nu era între dînșiĭ. Aproape toată ziulica tăceaŭ; afară de clipele cînd o apucaŭ toanele de veselie — avea și ea zilele eĭ, — atunci toată casa răsuna de ciripitul eĭ drăgălaș, de cîntece și de hohote de rîs. De obiceiŭ, bătrînul învîrtea roata frămîntînd în mîinĭ o bucată de lut, fata șezînd lîngă el, torcea, saŭ 'ĭ dregea cîte ce-va din hainele sdrențuite. Amîndoĭ tăceaŭ, atunci, cufundațĭ în lucru.

* * *

Într'o zi de toamnă pe la asfințit, moș Boboc ședea pe prispa caseĭ. Numaĭ un locșor maĭ era

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

liber, restul prispei precum şi o bucată dinaintea casei era ocupat cu diferite străchini şi urcioare făcute în săptămîna trecută, care se uscaŭ la ultimele raze ale sóreluï. Aburi uşorï se ridicaŭ din ele ca şi cînd ar fi fost pline cu apă fierbinte.

Moş Boboc îşi preumbla cu mulţumire ochiï d'asupra mărfei sale, bucurîndu-se că a isbutit să găsească într'un capăt al pădurei un lut aşa de straşnic, în cît lucrurile făcute dintr'însul nu crăpeaŭ neam, fiind aproape uscate. «In sfirşit am dat peste ceea ce'mï trebue. Aşa lut, nu s'a maï pomenit pe faţa pămîntuluï; par'că e unt, ţi-e maï mare dragul să lucrezï !... de nu găseam lutul ăsta trebuia să părăsesc lucrul, că doar nu eraŭ străchinï şi oale, hîrburile ce făceam înainte».

El chibzuia cîte oale aŭ să se strice, cîte vor rămîne şi ciţi banï va lua cînd le va vinde la Mihăilenï, Duminica viitoare.

— Bun lut, n'aï ce zice, minunat», zise el tare.

— Cu cine vorbeştï tată?» întrebînd Casandra, cu mînecile suflecate, mestecînd mămăliga în tindă.

— Cu cine!» răspunse moşu, nemulţumit că fiica sa ï-a întrerupt şirul gîndireï,—tu toate trebue să le ştiï, gaiţă; cu nimenea, saŭ trebue să vorbesc cu cine-va? adicătea singur nu pot vorbi, mă opreştï?

In loc de răspuns, să auzi o bufnealâ de rîs.

— Ce rizï, nu pot vorbi?

Casandra rîdea acum cu hohot.

— Bată-te norocu să te bată, alta nu ştiï!» cu aceste cuvinte se sculă de pe prispă, îndreptîndu-se spre şopron, de unde se auzea nechezatul caluluï; se apropiase timpul să-l adape şi să-ï dea tărîţe.

— Aşteaptă şi tu... n'aï răbdare»? vorbea cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

calul moș Boboc, — «numaĭ la crăpat te gîndeștĭ... dacă aș vrea să te înham, maĭ că-mĭ facĭ vr'o posnă... numaĭ da din cap, că te știŭ eŭ ce poamă eștĭ!» El deslegă calul, îĭ netezi puțin părul care-ĭ maĭ remăsese în coamă.

— Aĭ ciorilor băețĭ, aŭ pocit calul de tot. Să se apuce eĭ să-ĭ smulgă coada, apoĭ treabă-ĭ asta?»

Isprăvind cu Albul, el se odihnea, așteptînd ca fata să-l cheme la masă.

— Casandro, mĭ-e foame, ce D-zeŭ, încă nu-ĭ gata?

— Gata tot, tătucă, vino!..

Bătrînul se spălă pe mîinĭ, își maĭ netezi părul, un păr des și mare, prin care anevoe putea să treacă vr'un peptene.

Mămăliga se cam răcise, moșu încreți fruntea.

— Rece, cum să mănîncĭ?

— S'a cam răcit, aĭ cam zăbovit... Dumneata tată, singur eștĭ de vină... vezĭ că mestec mămăliga și te ducĭ să adapĭ bălanul, nu putea să maĭ aștepte! Bătrînul nu zise nimic, și stringînd un boț mare de mămăligă, îl înmuiă într'o zeamă de usturoĭ, și saramură.

Mîncaŭ încet, mestecînd bine, ștergîndu-și gura cu mîneca după fie-care înghițitură. După masă trasără cîte-va gîturĭ de apă. De obiceiŭ nu vorbeaŭ în timpul mesceĭ, de astă dată Casandra privi de vr'o cîte-va orĭ fața posomorită a bătrînuluĭ, încreți și ea sprîncenile și spuse încet: «tătucă, făina în sac e pe isprăvite, maĭ e de vr'o treĭ mămăligĭ».

— Cum zicĭ?» Bătrînul n'auzise bine căcĭ se gîndea la spusele părintelui Ieremia care, întîlnindu-l azĭ de dimineață, l'a întrebat, dacă Casandra n'ar voi să se bage la dînsul slujnică.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ce aĭ spus Casandro?

— Mălaiul în sac e pe fund, zise ca maĭ tare.

Moşneagul tot gînditor, scoase chiseaua cu tutun din brîŭ, îşĭ umplu luleaua, o aprinse. Läsă o gură de fum:

— Părintele Ieremia te întreabă de nu vreĭ cum-va să te bagĭ la dînsul? are nevoie de o slujnică». Fata plecă capul în jos.

— Dă cam puţin, nu e vorbă», maĭ adăogă el, după o aşteptare lungă; — «doĭ polĭ pe an şi zece băniţĭ de mălaĭ... o nimica toată... tu ce zicĭ?

— Nu ştiŭ, tătucă, cum crezĭ mneata». Casandreĭ îĭ era greŭ să spue că maĭ bine vrea să stee flămîndă, de cît să se bage la popa slugă.

— Să ne maĭ gîndim, fată, să ne maĭ gîndim», urmă el pricepîndu-ĭ nehotărîrea.

— Ce e de făcut?» întrebă din noŭ fata.

— Dè, ce e de făcut, spune şi tu.

— Cînd aĭ vorbit cu popa?

— Chiar şi ascară... m'a întîlnit, cînd veneam din pădure cu crăcile... m'a oprit.

Tăcură cît-va timp. Apoĭ fata zise cu jumătate de glas:

— Tătucă?

— Ce e puiule?

— Dar dacă moş-popa şi mama preuteasă?...» Fata nu termină vorba şi se roşi. Dînsa, supărată, dădu cozile pe spate şi'şĭ şterse ochiĭ care, fără voie, i se umplură de lacrămĭ.

Bătrînul pricepu vorbele întrerupte ale feteĭ sale şi spuse cam supărat:

— Eŭ cred maĭ mult, că dascălul Papuc lehăeşte, ce nu se cuvine pe socoteala popeĭ... nu-l cunoştĭ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Il cunosc, dar Gafița?

— Care Gafiță?

— A lui Ioan Mușatu...

— A lui Ioan Mușatu... ei și ce e cu fata lui Ioan Mușatu?

— A slujit la popa trei luni, și a eșit cu cozile tăiate.

— De cine?» se miră bătrînul.

— De mama preoteasă...

— Și pentru ce?

— Știu eu... satul vorbește că părintelui îi place să facă curte fetelor și preoteasa le bate, le tae cozile și le dă afară și nu le plătește.

— Nu crede, dragă, toate-s născocite de dascăl, cum se poate una ca asta? Părintele e om cvlavios, mama preoteasa femeie de asemenea cu gîndul bisericei; sînt minciuni!» zise el convins...

— Ei, dacă crezi mneta, că's minciuni și născociri de ale dascălului, atunci mă bag slugă, pe vr'un an... tot e ceva... nu e departe, pot să viu în toate ţilele să te văd.

— Vra să zică, te bagi?

— Cum zici, d-ta tătucă...

— Apoi, așa, cum zic.... ce să zic? cum vrei tu... om mai găsi noi de unde să împrumutăm vr'o baniță de mălai... ai, ce crezi?

— Mai sîntem datori vr'o cîte-va baniți.. n'avem de unde mai împrumuta... e și rușine.

— Ai dreptate... bată-le pîrdalnicul de hîrburi, că nu se usucă mai curînd... le ași vinde și am cumpăra ce ne trebue.

Fata surise trist.

— Cu hîrburile, murim tătucă de foame, zău așa!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ce tot vorbeşti, par'că pînă acu n'am trăit, doar n'am avut moşii saŭ alte venituri, tot hîrburile ne-aŭ hrănit.

— Dar cum ne-a hrănit? doar că n'am murit de foame.

— Mulţumeşte Domnuluï şi Maiceï Precisteï, că am avut şi atîta; mulţi sînt bolnavi şi neputincioşi şi n'aŭ nicï cît avem noï, slavă Domnuluï, am fost în tot-d'auna sănătoşi; asta-i puţin?

— Bine, tătucă nu ţic nimic, da nu vezi că din zi în zi tot maï greŭ merge, făcu ea cu vocea înecată.

— Lasă, fată, că e bine... la alţiï e mult maï răŭ.

— Eï bine, tătucă, ce o fi să fie.

Casandra nu maï zise nimica şi turnă ultimul strop de făină.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

II

Clopotul își revărsa sunetele monotone în aerul parfumat de primăvară. Pe potecele înguste se vedeaŭ maramele albe ale bătrînelor, care cu pași grăbiți coboraŭ dealul spre biserică. Pe iciĭ pe colea se zărea vr'uu bătrîn gîrbovit saŭ vr'o nevastă cu pașiĭ sprinteniĭ. Copiiĭ se țineaŭ de fustele mamelor. Cciĭ de țîță scînceaŭ de frig, la pept; plînsul lor se îngîna cu țipetele de veselie ale celor maĭ mariĭ și cu șoptele bătrînelor de prin prejurul bisericeĭ. — Mulțimea aștepta să intre popa, de și biserica era deschisă și dascălul Papuc pregătea cele trebuincioase pentru sfînta slujbă.

Privind cum popa mătăhăia din cădelniță aruncîndu-și în dreapta și în stînga privirea-ĭ răută-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cioasă, Casandra gîndea: are dreptate dăscălul Papuc cînd zice că popa Ieremia are mutră de hoț; ce ochi răi și ce sprîncene dese și încheiate!» Să vedea că popa caută pe cine-va în mulțime, și numaï cînd zări pe Casandra el lăsă capul în jos.

Fata înțelese instinctiv privirea preotului și un fel de scîrbă o coprinse și un tremur nervos îi trecu prin tot corpul.

La eșirea cu sf. daruri el apasă mai mult de cît era de trebuință, cu poliru fruntea feteï, — lucruri ne însemnate de alt-mintrelea, dar cari aveaŭ răsunet în sufletul eï și îi întăriaŭ ura contra popeï și scîrba de a sluji la dînsul.

După terminarea slujbeï, dînsa sta nehotărîtă, saŭ să plece acasă saŭ să se ducă la popa, dar cînd își aduse aminte, că acasă nu era nicï o țîră de făină, gura deschisă pentru a spune: tătucă haideți acasă, șopti: tătucă, ce facem?

— Ne ducem la sf. sa, ne ducem.

* * *

O curte mare, împrejmuită cu un gard nalt de nuele, înconjurînd casa popeï; în fundul curții vr'o cîte-va magazii și coșare; în fața caseï mari o căscioară mică pentru argați, — iată ce văzu Casandra, intrînd pe poarta ogrăzieï.

Un nuc mare, umbrea o parte din curte și făcea să dispară puțin aspectul de pușcărie al caseï.

Boboc și Casandra așteptaŭ lîngă poartă venirea popeï, care zăbovea cu împărțirea colacilor.

— Iată-mă-s și eŭ», spuse popa, intrînd pe poartă.

Era vesel, ochii îi rîdeaŭ, cînd îi arunca asupra feteï.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Numaĭ, diavoliţa, de preoteasă să nu-mĭ strice iar afacerea», gîndea el, intrînd în casă împreună cu noiĭ veniţĭ.

— Iată, preoteasă, fata, despre care ţĭ-am vorbit», s'adresă el către o femee scurtă şi groasă—fata luĭ moş Boboc, olarul... fată crescută în frica luĭ Dumnezeŭ.

— Am maĭ auzit noĭ de-al-de astea... la sf. ta toate 's crescute în frica luĭ Dumnezeŭ, şi cînd colo!...

— Eĭ, eĭ, preoteasă... lasă că cele aŭ fost una şi asta-ĭ alta.

— Dar de unde o cunoşţĭ, sf.-ta aşa de bine?» întrebă preoteasa cam acru şi ochiĭ săĭ micĭ, pătrunzătorĭ şi plinĭ de răutate, se opriră asupra feteĭ, par'că voind s'o pătrundă pînă în fundul inimeĭ.

— De unde o cunosc?... se vede el omu, cît de colo!»...

Preoteasa urma cu ştersul ceştelor de cafea.

— Vaĭ de mine!» ţipă ea d'odată, scăpînd ceaşca din mînă», bunătate de ceaşcă! semn răŭ, părinte, îţĭ spun eŭ, că nu-ĭ a bine!»

— Cum te cheamă?» se întórse ea către fată... Casandra, ţicĭ? Bine!

«Casandro, ia'n ridică hîrburile astea şi aruncă-le afar'! Ţie-ţĭ spuĭ, n'auzĭ, ce eştĭ surdă? aruncă hîrburile afar'!

Fata se plecă repede, ridică frînturile şi eşi.

Astfel, intrarea Casandreĭ în casa popeĭ, fu semn răŭ.

— Atuncĭ, eŭ mă duc, Sănduco rămîĭ sănătoasă, drăguţă». Moş Boboc cu inima strînsă d'o vagă presimţire, eşi din casă, primind blagoslovenia şi sărutînd mîna popeĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Mergĭ sănătos... moș Boboc, maĭ pe seară'ĭ trimet și sacul de făină... cred că aĭ nevoe?».

Dacă avea nevoie! Nicĭ bătrînul, nicĭ Casandra nu deschiseră gura ca să zică: «acum, acum trimete sacul, căcĭ pîn' de seară e mult, și greŭ e să staĭ nemîncat o zi întreagă!».

Casandra ĭșĭ șterse ochiĭ după ce bătrînul eși din odae.

— Ce aĭ venit, să facĭ treabă, saŭ să te boceștĭ?» se răsti preoteasa. «Comedie cu oamenii ăștia, par'că cine-va iĭ ca cu de-asila!». Mama Nastasia trînti ușa furioasă.

— Vino cu mine, că doară nu te-am tocmit să-mĭ staĭ păpușă... Doamne iartă-mă, că facĭ și păcate cu proștiĭ ăștia.

Casandra a urmat-o pînă în cuine și acolo desbrăcîndu-se, prinse a deretica.

* * *

Pe nucul din mijlocul curțeĭ popești o păsărică ciripește vesel, un mierloĭ o înginĕ cînd pe ea cînd pe o cioară din vîrful caseĭ. E răcoare; Casandra strînge din umerĭ. Cu donița în mînă așteaptă preoteasa, care zăbovește prin bucătărie. Vacile rag nemulțumite că le fac să aștepte cu mulsul; viteiĭ, dintr'o pocală, răspund mumelor cu glas jalnic.

Cîrdul de găinĭ cu cocoșul în frunte staŭ în fața soareluĭ care acum începe să-'șĭ arate puterea... Primul snop de raze se ivește d'asupra dealuluĭ vecin și tabloul se schimbă ca prin farmec: Umbrile dispar și ceața, care îmbrobodea vîrful arborilor, începe a se subția încetul cu încetul. Unde-va cînta un cocoș, de pe baltă s'aude gîgîitul rațelor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Casandra cu capul plecat să gîndeşte: «bietul tătucă, nemîncat erï toată ziulica!» Lacrămile fără de voe îï umplu ochiï şi alunecă pe obraz.

Ea se uită împrejur şi nu înţelege unde se găseşte: toate 's aşa de streine sufletuluï ei. Are şi popa caï, dar e maï frumos «albul» — dar capra... ce-o maï fi făcînd?

— Casandro, ce eştï pe lumea aï-l-alta, fă? De cînd te strig... dă drumul viţeluluï.

Casandra tresare şi îndeplineşte porunca. Se începe mulsul vacilor.

— Ştiï a mulge?

— Nu ştiu, mamă preoteasă.

— Nu mamă, fă, proasto, că nu ţi-s mamă. Zi cucoană preoteasă, că-ţi sînt stăpînă!

Casandra se roşi.

— Ştiï, fă, pe tine te întreb?

— Nu ştiu, mamă... cucoană preoteasă!

— Apoï de ce-mï eştï bună? dacă nicï asta n'o ştiï?

— Mă învăţ, cucoană preoteasă.

Glasul blînd al feteï domoleşte puţin mînia preoteseï. Dînsa priveşte fata din cînd în cînd, pe furiş. «Frumuşică bat-o cucu... al draculuï popă de unde le maï scoate?.., dar lasă... numaï ceva, şi hîrştï! te învăţ eu curte!» Preoteasa la gîndul că are iarăşï o rivală, se înfurie din noŭ.

— Ţine, fă, viţelul, că doară nu eştï de zahăr... auleŭ dar proastă maï eştï... de unde dracu le maï scoate popa?

Vacile sînt mulse, preoteasa se ridică greoï de pe scăunaş, şi spune: Mîine te pun pe tine să mulgï... să te deprinzï... eştï fată mare, ruşine, să nu ştiï a mulge o vacă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Mulțumim cucoană preoteasă.

Preoteasa e domolită cu desăvîrșire, mulțumită de purtarea Casandrei». Fata nu e așa de proastă, cum se pare! Poate că va fi de ceva, mai știi poznă?»

Toată ziulica a încercat'o în toate, se agăța de cele mai mici lucruri, o certa pentru cele mai neînsemnate fleacuri.

Fata a eșit învingătoare din toate încercările. Blidele străluciaü în bucătărie, putea să cauți un pic de praf, de leac, — pasările, porcii, vacile, în sfîrșit toată gospodăria, simțeaü o mînă harnică. Seara preoteasa era mulțumită, dar n'avea obiceï să-și arate mulțumirea în fața slugeï; era de părere, că sluga nu trebue lăudată: «lauda o strică! ocara, sfînta ocară, ea face minuni!» Dar seara cînd Casandra aduse mămăliga făcută cum îi plăcea stăpîneï, răsturnată pe un fund spălat, ca noü și acoperită cu un șervet curat, nicï preoteasa nu s'a putut opri să nu zică: «Bravo, așa 'mï place și mie!»

Iar popa ridică ochiï de pe cartea pe care o răsfoia în așteptarea meseï, și zîmbi.

— Vino părinte la masă, s'a răcit ciorba!

Mama preoteasă trase scaunul, se așeză și turnă popeï o farfurie plină. Popa lăsă cartea și se așeză de trosni scaunul.

— Dar ce-a pățit azï mămăliga, par'că miroase a fum... e și cam vîrtoasă».

— Ba să mă erți mneata, poate că sfinția-ta puți a fum.

Părintele zîmbi din noü. El schimbase politica. Cearta se începea între soți din nimica, de obiceï la masă. Destul era ca popa să laude ceva făcut de slujnică, cum preoteasa numaï de cît se oțărca.

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII DIN CLUJ
Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Acum popa se gîndea : «Staï, tu, diavoliţo, că ţi-o joc eŭ, de nicï n'o să-ţï trăsnească prin cap».

— Dumneata, zicï că e bună ? Eŭ nu zic nimic, dar de mîncat n'o mănînc... să vede că a făcut-o o fată de mojic... Am greşit, am ales, am ales, pîn'am culeş... s'a început prost... de va merge tot aşa, apoï nu ştiŭ zăŭ.

— Ce nu ştiï ; nu cum-va ?» Preoteasa tăcu, căcï în odae intrase Casandra.

Popa însă ridică glasul : «Zic, e bună cuï îï place ; după mine unul : miroase a fum, a pîrlit, a ars, nu ştiŭ singur a ce, dar miroase»!

— Ba nu miroase !» Preoteasa tăiă un bucătoï de mămăligă şi o puse în farfuria cu ciorbă.

— Aï perdut gustul, preoteasă !

— Cine, eŭ ?

— Tu.

— Ba să mă crţï, sfinţia-ta poate l'aï perdut prin cîrciumă.

— Preoteasă, destul !

— Ce destul ? Iacă aşa !

— Cum aşa ?

— Aï gust de ceartă ?

— Ba de loc ! Sfinţia-ta te-aï sculat azï cu piciorul stîng... nimica nu-ţï place.

—. Par'că aï fi, Doamne iartă-mă, o femeie borţoasă.

— Tifu !

Popa scuipă din toată inima şi sculîndu-se vioiŭ de la masă, îşï făcu cruce la icoana din fundul odăiï şi eşi bufnind uşa.

Afară faţa i se schimbă de odată. Gura luï se încreţi într'un rînjet batjocoritor, şi el mormăi : diavoliţo, acu te-aï prins !..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

III.

Încetul cu încetul hărnicia și supunerea Casandrei îmblînzi răutatea preotesei.

Oalele cu zmîntînă, putinile cu unt și brînză se acreaŭ pe loc. Chiselele și borcanele cu dulceață prindeaŭ floare. Pezmeții și colacii se mucigăiaŭ: Casandra nu punea mîna, neîntrebînd întîiŭ.

— De mult n'am avut așa fată harnică» o lăuda preoteasa, vecinei sale, nevasta cîrciumaruluĭ Abrum Parș — îți spuĭ eŭ, jupîneasă Rozo, vrednică nu glumă. Și unde puĭ, că nu e pișcătoare de loc!.. de ar sta numaĭ? dar nu știŭ, zău.

Jupîneasa da din cap în semn de mirare la un asemenea giuvaer de slujnică. — Dar părintele?» întreba ovreica intrigată, — părintelui îĭ place?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ce-mĭ pasă mie, dacă ĭĭ place sf.-sale saŭ nu, destul că-mĭ place mie... ba nu zăŭ, cuĭ trebue se placă?

— Aşa-ĭ, aĭ dreptate... dar la mine nu e aşa, dacă nu-ĭ pe gustul luĭ Abrum vr'un argat saŭ vr'o slujnică, apoĭ poate să'mĭ placă mie, că dumnealuĭ ĭĭ dă pe uşă, fără multă vorbă.

— Eĭ, vezĭ, la d-voastră e altă lege», răspundea preoteasa, — legea creştinească cu cea ovreiască nu se potriveşte şi d'atîta!» Şi cu asemenea vorbe convorbirea se sfîrşi între vecine, care mulţumite una de alta, se duceaŭ să-şĭ caute de lucru.

* * *

Aŭ trecut două săptămînĭ de la venirea Casandreĭ, fata nu-şĭ schimbase întru nimic purtarea, ba din potrivă, par'că o răsbea hărnicia din zi în zi. Preoteasa Nastasia da numaĭ din mîinĭ şi şoptea: «nu e lucru curat... apoĭ unde s'a maĭ văzut o slujnică care să n'aĭ de ce-o certa! Poznă şi asta!»

— Părinte» zise dînsa într'o după amează, pe cînd popa numaĭ în cămaşă, sta în iatacul cel mare cu ferestrele închise, neputîndu-şĭ găsi loc de căldură,— Părinte, facem păcate.

— Cum asta? preoteşică!...

— Zăŭ facem, părinte!» De şi ĭĭ era cald, cucoana preoteasă se simţea azĭ, bine dispusă. Ĭĭ fătase Bălaia, dăruită acu treĭ anĭ de logofătul boerului Cîrjă, proprietarul moşieĭ Gropenĭ. Se şopteaŭ multe pe seama preoteseĭ şi a logofătuluĭ Spirache, «dar par'că multe trebue ca se cazĭ în gura lumeĭ?» zicea preoteasa.

— Mă mir cum sf.-ta... de alt-fel galanton, poţĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

se rabzi ca o fată cum e Casandra să-ĭ plătim numaĭ douĭ polĭ pe an?

— Nu face maĭ mult!» se încruntă părintele, ștergîndu-șĭ boabele de sudoare, care-ĭ brobonaŭ fruntea.

— Casandra nu face maĭ mult? aĭ căpiat!...» Popa zîmbi pe sub mustață.

— E leneșă, preoteaso, nu știŭ zăŭ, cu ce te-a încîntat fata olarului?

Cucoana preoteasă privi lung în obrazul popeĭ, se întoarse apoĭ, scuipă și-șĭ făcu cruce: «iartă-l Doamne, că nu știe ce vorbește!»

Sculîndu-se repede de pe laiță, așa cum era, numaĭ în cămașă, cu un șorț d'înainte, desculță, își aruncă tulpanul pe cap și eșĭ din iatac, trîntind ușa după sine.

— Lasă, diavoliță, că te-aĭ prins acum, n'aĭ în cotro», șopti popa.

El desfăcu perdeaua de la fereastra ce da în grădină, și stînd la o parte, ca se nu fie văzut de preoteasă, aruncă o privire lacomă în grădină.

Sub mărul din mijlocul eĭ, se vedea Casandra stînd rezemată în sapă.

— Te odihnești?» S'auzi glasul preoteseĭ. Părintele trase repede perdeaua la loc, bodogănind: par'că-mĭ gîcește gîndurile, drăcoaica!»... însă rămase ascultînd lîngă fereastră.

— Am obosit nițel, n'am prășit de an tărț.

— Șezĭ, șezĭ, nu te scula», urma glasul, «am venit să te întreb, ce fel de dovleceĭ puĭ!

— Care mi-ĭ a dat Vasile.

— Ea'n arată... da, da, tocmaĭ... ăștiea sînt. Mă duc pe la Bălaia». Glasul se auzea depărtîndu-se.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Popa trase din nou perdeaua și acum își lipi fața de geam. El privea cu sete, cu ochii plini de dorință... — «Ce fată, Doamne, ce bujor de fată... e nițel cam slabă... dar nu e nimica, se mai rotunjește ea la mine, mîncare bună... băutură... o cam canonește dracul meu de muere».

— Cu cine vorbești părinte?» s'auzi glasul preotesei în dărătul lui.

Popa tresări, și dădu repede drumul perdelei. Dar cît de fulger n'a fost mișcarea lui, pentru mama Nastasia care avea ochii de pisică, ea n'a scăpat ne observată.

«Ha, ha, ha, părinte aicî mi-ai fost, mătăluță», se gîndi ea, — «lasă pe mine!» Și un plan întreg de acțiune i s'a desfășurat în minte.

«Tifu, tifu, tifu!» scuipă popa de trei ori în sin— cu noi puterea ta Doamne! Dar ce preoteasă, ai căpiat saŭ nu ți-e mult, de intri așa, pe ne așteptate în odae: mai speriat, de nu-mi pociu trage sufletul... Bată-te norocul să te bată... ce-ți trăsnește prin cap!» Popa pricepu după glasul preotesei că dînsa îl zărise la fereastră.

— Am dat nu mai pustica de perdea la o parte și priveam cum leneșea aia de bădărancă, răsfățata d-tale, se tologise să se odihnească, par'că cine știe ce lucru a făcut... a dat și ea de vr'o trei ori cu sapa și s'a și obosit dumneaei... domnișoara de la pension, auzi, s'a obosit!

— Ce zici? de trei ori cu sapa?» să răsti preoteasa la dînsul,—te-așî fi văzut cŭ pe sf-ta cu sapa în mînă pe o asemenea arșiță... e ușor de privit pe fereastră dintr'o odae răcoroasă, cum lucrează altul!.. dar părinte», s'adresă ea c'un ton cu totul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

serios «te rog să nu daï perdeaua de la fereastră, nu de geaba am dat muștele afar... n'aï ce privi în grădină!»

Popa tăcu, pricepînd amenințarea și se mărgini numaï să ea cutia cu tutun din săltarul meseï.

— Nu părinte, aci n'aï să-mï fumezï; de cîte orï ne-am certat din scîrba asta de earbă puturoasă, și sf.-ta nu icï în socoteală că unuï servitor al altaruluï nu i se cade... să tragă în suflet o asemenea putoare.

— Preoteaso, destul, n'am nevoie să mă învețe o muere ce e de datorica unuï preot... dacă aï fi maï deșteaptă aï cunoaște că nu e păcat ce puï în gură dar ce-ți iese din gură... singur P. S. S. Episcopul fumează, ba încă numaï țigărï de foï de cele nemțeștï! Așï crede că sf-sa știe maï bine de cît d-ta canoanele bisericeștï... cum crezï?

Preoteasa n'avu ce să răspunză.

— Bine, bine, părinte, dar perdelele, te rog să le cam lașï în pace că de nu, apoï, vom vorbi turcește... cred că mă cunoștï?

Dacă o cunoștea? Ba bine că nu. Și de rîndul ăsta s'a dat învins. El și-a luat repede anteriul, pălăria și bastonul și icși din casă.

«M'a înțeles hoțoaica», se gîndea el trîntind poarta după dînsul. Îï venea să turbeze de necaz. Acu s'a dus draculuï toate planurile. Trebue să începï din noŭ saŭ s'o lașï baltă, afacerea... Și ce fată, doamne, ce bujor de fată, și cum eraŭ toate bine ticluite! M'a pus pustia să ridic perdeaua... la ce trebuia? nu puteam răbda să n'o ridic? Acu totul e perdut!»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

IV.

Slăbiciunea către Casandra creştea din zi în zi, acum nu maï era stăpîn pe sine.

Patima îï cuprinsese tot trupul şi sufletul. Nu putea să se gîndească la alt-ceva de cît la fată. Cum se scula dimineaţa primul gînd îï era la dînsa. In închipuirea popeï, fata apărea sub diferite forme maï adesea sub aceea de nimfă, cum văzuse el pe un tabloŭ la învăţător, o femee cu trupul tînăr şi mlădios, — şezînd pe malul rîuluï. In biserică, la slujbă, la botezurï saŭ la nuntă, Casandra nu-ï eşea din cap.

«Mĕ prăpădesc după pustiea de fată simt că înebunesc... nu, nu lucru nu e curat!»... Şi se puse popa pe citit, din vieţele sfinţilor, cum se luptaŭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

dinșii cu diferite vedenii și ispite și eșeaŭ învingătorĭ din toate mrejile ce le urzea puterea necurată. «Dè, dinșii puteaŭ fi biruitorĭ, le da mîna, cojcogea-mi-te sfinții, și pe urmă eraŭ și bătrînĭ pe cînd eŭ nu sînt nicĭ una nicĭ alta». Și gîndurile 'l frămîntaŭ, îĭ se băteaŭ în cap, ziua toată ca niște valurĭ sgomotoase ce se lovesc de stîncĭ. «Învățătorul Tudorache trebue să știe să mă povățuească, cum să ies din încurcătura asta». De multe orĭ, și în cazurĭ grele, Tudorache îl sfătuise cum să facă să iasă bine, de și popa nicĭ odată aproape nu ia urmat povețele; despre multe ĭ-a spus popa, dar ultima sa slăbiciune par'că nu se îndura omul bisericeĭ să-ĭ mărturisească.

* * *

Învățătorul Tudorache Ispas era aproape de o vîrstă cu părintele Ieremia; ca și dînsul fusese bursier în seminar. Dar era croit alt-fel de cît ceĭ-l-alțĭ fiĭ de preoțĭ și dascălĭ.

Cu toate silințele autorităților școlare, Tudorache n'a putut fi dat la brazdă și cu numele de «sălbatic» a și părăsit seminarul ne terminîndu-l. Aceasta se întîmplase în ajunul războiuluĭ din 77. Entuziasmul cuprinse sute de inimĭ romînești și tînărul Ispas abica de 16 anĭ, dar nalt și voinic, se înscrise ca voluntar într'unul din regimentele de Dorobanțĭ. Făcu întreaga campanie fără să fie rănit, numaĭ la luarea Griviței puțin, dar abia n'au murit de tifosul căpătat în șanțurile inimice. După încheerea păcĭĭ se întoarse și el din spitale. Vindecat dar slăbit de boală, sosi în București. Mijloacele nu-ĭ permiteaŭ să gîndească mult la alegerea carierei;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ispas se înscrise în școala militară. Peste doĭ anĭ răușĭ să termine școala printre ceĭ d'întîĭ ; se presentă la concurs pentru o bursă. Dar aicĭ norocul îl părăsi ; cu toate că eșĭ primul la consurs, bursa o căpătă un protejat al ministruluĭ. Saŭ, lovit în ambiția luĭ, saŭ slăbit poate de chinurile concursuluĭ «sălbaticul» se bolnăvi din noŭ și de astă dată petrecu în spitalul militar o jumătate de an. «La dracu milităria», își spuse el într'o zi, simțindu-se aproape sănătos. «Adecă, numaĭ militar poți trăi ; și oare multe îĭ trebuesc omuluĭ?» Își dete dimisia și ceru reformarea.

De aicĭ încolo valurile vieței îl apucară înainte. Schimbase maĭ multe ocupațiunĭ și profesiĭ și în sfîrșit după un șir de anĭ, soarta îl aruncă învățător în satul Gropenĭ.

Auzind că Preotul satuluĭ se numește Ieremia Nicolcea și că are patima muzicei, își zise că el trebue să fie, și într'adevăr, văzînd într'o zi pe părintele Ieremia, îl recunoscu numaĭ de cît după stogul de păr blond și creț, și după ochiĭ săĭ albaștri și bulbucațĭ. «Dar s'a schimbat muzicantul, răŭ de tot! M'am schimbat nu e vorbă și eŭ... oare mă va cunoaște?».

Prin minte îĭ trecură, tablourĭ din copilărie și împrejurarea în care făcuse cunoștință cu popa, i se înfățișa cu o surprinzătoare claritate înaintea ochilor. Încă din Seminar, căpătase patima citireĭ. Înghițea tot ce-ĭ cădea în mînă ; citia și în clasă de multe orĭ, în cît Sîmbăta se știa că «sălbaticul» și cu «muzicantul», — alt oropsit al Seminaruluĭ — trebuia să-și dea întîlnire în carceră. De aci se începu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

prieteşugul celor doï băeţï; deşi ambiï eraü din diferite clase.

Aşa trecură aniï şi ambiï băeţanï rămaseră bunï prietenï, ajungînd flăcăï. Ăcum muzicantuluï, îï zicea Ieremia Nicolcea, şi sălbaticuluï, Tudorache Ispas. Patimile lor rămaseră cu dinşiï. Muzicantul deveni primul tenor în corul Mitropolitan iar sălbaticul tot citind, ajunse premiantul întîiü şi groaza profesorilor.

* * *

Scoala era cam la marginea satuluï; pe malul piriuluï. O casă deräpănată învelită cu paie, representa localul instrucţiunii publice. In dosul caseï, o grădină de florï şi zarzavat, se întindea departe pe malul piriuluï.

Învăţătorul desculţ, cu pantalonï de dril, şi în cap cu o pălărie mare, lucra la niste vetre cu florï. Auzind cînele din curte lătrînd, se ridică, puse mîna la ochï ca să-ï apere de lumina soareluï şi recunoscînd pe popa îï strigă: «Aci, aci, părinte, intră pe portiţă şi n'aï fricä de Läbuş, de cîte orï ţ'am spus, nu muşcă!»...

— Da, nu muşcă», spuse popa cu sfială, nelăsînd cînele din ochï... «am maï văzut noï de-al de äia care nu muşcă; paza bună trece primejdia rea! Bună ziua... ce maï facï... tot lucrezï... toată ziulica nu ţi se maï urăşte? zäü, că eştï fericit, n'aï cel puţin belea pe cap, cum s'ar zice, särac, dar curat!»

— Şi sf.-ta par'că nu eştï fericit?

— Vaï de fericirea mea... păcate cu curmeï legate.

— Şezï, părinte», îl pofti Ispas, arătîndu-ï cu mîna

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

banca lîngă care sta: «şi voĭ, băcţi, ducţi-vă pe acasă, pentru ziua de azĭ am lucrat destul», spuse cîrduluĭ de şcolarĭ carĭ pliveaŭ la nişte straturĭ de zarzavat. — «Ce vînt te-a adus, saŭ aşa, de urît? Fă ţigară, tutun de contrabandă, mi-a adus un ţăran de dincolo». Îĭ întinse tabacherea plină cu tutun. Popa învîrti o ţigară, o aprinse, trase o dată şi lăsă din gură un cîrd de colăceĭ.

Amîndoĭ fumaŭ. Soarele apunea, abia o margine se maĭ zărea ca o dungă de foc de după muchica dealuluĭ vecin. Din spre pădure bătea un vîntişor parfumînd aerul, cu miros de teĭ. Împrejurul fumătorilor albinele, sburaŭ cu sgomot.

— Bine e la tine aci... par'că sînt pe altă lume» întrerupse popa tăcerea.

Ispas nu răspunse, el cerceta faţa fostuluĭ săŭ coleg? «Ce drăcie o maĭ fi făcut... iar vr'o muere... iar vr'o încurcătură...»

Popa aştepta să fie întrebat, dar şi învăţătorul se făcea că nu-l înţelege.

— Şi zicĭ că nu ţi-e urît?» urmă popa, «lucrezĭ pînă ce ţi se urăşte... eŭ unul n'aş putea... m'aşĭ plictisi de atîta lucru... lucrez şi eŭ... maĭ citesc, maĭ prihodu, maĭ gospodăria, dar tot rămîne timp destul»...

— Eştĭ fericit!

— Da de fericit... n'aşĭ dori nimănuĭ fericirea mea...

— Eştĭ fericit, că aĭ destul timp să facĭ ce-ţĭ place, eŭ din potrivă; nu-mĭ ajunge timp să citesc vr'o gazetă... toată ziulica!.. Sfinţia-ta se plînge că aĭ prea mult timp, şi eŭ că n'am de loc!

— Adevărat că am destul timp, şi poate de atîtea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

îmĭ și vine în cap cîte și maĭ cîte... iată și ce e». Aci se opri, oftă din suflet, tăcu o țîră, neștiind cum s'o înceapă și urmă: «nu știŭ ce să fac... sînt nebun cu totul... cîte n'am făcut, nu-mĭ ajută nimica». Tăcu privind jenat pe Ispas.

— De ce e vorba, părinte, iar vr'un amor? De cîte orĭ ți-am spus, astîmpără-te, părinte, aĭ să daĭ de dracu...

— Dacă ar fi după mine m'așĭ astîmpăra... m'am silit, nu merge!

— Te-aĭ silit! ba eștĭ un stricat... viața de la Seminar te-a stricat! maĭ cu seamă corul Mitropoliteluĭ... zi că n'am dreptate?

— Ba aĭ, dar ce-s de vină? Dar n'a fost asta vorbă cu tine, în tot-d'auna o pățesc așa! începem de la Adam și în loc să ajungem la Eva, nemerim la Alexandru Machedon.

— Bine, bine, era vorba de o slăbiciune a ta, și ți-am spus verde că eștĭ un stricat, așa saŭ nu?

— Cine ți-a spus că era vorba de o slăbiciune, eŭ?» întrebă repede popa.

— Cine să-mĭ spue, te cunosc prea bine, ca să nu știŭ ce te doare... începe, te ascult.

— Apoĭ dacă 'țĭ baț joc de mine, nu-țĭ spuĭ nimica». Popa tăcu posomorît și învîrti o nouă țigară.

— Nu-mĭ bat joc de niminiĭ, maĭ cu seamă de un fost coleg de școală, spune!

— Am întîlnit o fată... o țărancă, cum ț'aș spune... simplu de tot... dar e ceva deosebit... are o figură așa de drăgălașă, în cît mĭ-am perdut capul... nu știŭ ce fac... am venĭt la tine să-mĭ daĭ un sfat»... Toate acestea popa le spuse încet, cu întreruperĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

și sforțări, se vede că îi era greu să-și mărturisească păcatul.

— Și unde e fata?» întrebă Ispas, devenind d'odată serios. Surîsul batjoritor îi peri de pe buze.

— Fata e băgată la mine... e slugă la mine, am tocmit-o cu anul.

— Cucoana preoteasa știe ceva? saŭ simte ceva?

— Nu știe saŭ nu simte, dar azi, am făcut singur o prostie, am lăsat-o să mă surprindă, cînd priveam fata care lucra în grădină». Aci popa tăcu, scoase o batistă mare, cu flori roșii și-și șterse picăturile de sudoarea cari îi acopereaŭ fruntea.

— Ei, și pe urmă?» întrebă învățătorul.

— Nimica pe urmă... am venit la tine să-ți povestesc cazul.

— Ai fost sincer?

— Ț'am spus tot, ca la un duhovnic.

— Fata știe de pasiunea ta?

— Nu știe... nu cred... dar poate că gicește... eŭ nu i-am spus nici o vorbă...

— Tu ai adus-o în casa ta?

— Eŭ!

— Și pentru ce?

Ți-am spus, am băgat-o ca slujnică... am băgat-o pe dinsa, fiind-că n'aveam alta, și pentru că o cunosc, și e fată muncitoare, drăguță și pentru că mi-e simpatică...

— Și asta e rezonu?

— Cel mai puternic.

— Tu n'ai avut alt scop de cît s'o ai ca slujnică?

— N'am nici un scop... 'mi este dragă.

— Minți... să poate tu, om care a trecut prin foc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

și parâ să tocmești o fată care ți-e încă și dragă? s'o aibi numai ca slujnică?

— Patima de multe ori chioreşte pe om şi îl pune să facă cele mai mari prostii... nu știu, simt numai că patima m'a orbit.

— Fie; dar tu, popă, om cu nevastă, om deja în virstă, căci vezi, ești numai ceva, ceva mai tinăr de cît mine, și pe urmă om cu minte, să poate tu, să te gindești la asemenea mîrșăvii, căci e o mîrșăvie, să ei în casa ta o nenorocită și să te folosești de slăbiciunea ei și pe urmă s'o lași în prada urgiei preotesei și a lumei.

«Tocmai fiind-că simțiai că ți-e dragă, cum zici, trebue să fugi de dînsa, ne cum s'o bagi ca slujnică la tine! Rușine părinte...

«Dă-i drumul pînă e vreme!» Popa cu capul plecat, desemna pe nisipul neted figuri ciudate.

— Ți-e ușor de sfătuit», a zis el în sfîrșit.

— N'ai cerut sfat? sfat ț'am dat... de vrei, de nu vrei să-l urmezi, pe mine unul puțin mă privește... dar pentru sf.-ta e bine să-l urmezi... că dè, știi că nu știe omu ce poate să pată; te pomenești că ajunge la urechile celor de sus, și atunci, ai pățit-o, mai cu seamă că ai pe Papuc dușman neîmpăcat... de la Papuc pînă la Protopop nu e departe și de la Protopop pînă la Episcop e și mai aproape.

— Ai dreptate... dar ce să fac cu slăbiciunea mea... cum să mă vindec?... Ce crezi, că toate cîte mi le înșiri sînt noutăți? N'am încercat să mă lupt... n'am căutat să n'o văd? de geaba aŭ fost toate...

— Dar de ce ai adus-o în casă?

— Mai greŭ 'mi era înainte... căci trebuia să fac fel de fel de prostii numai s'o pot vedea... acu o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

văd cînd poftesc şi par'că mĭ-e maĭ uşor... mĭ-e de ajuns numaĭ s'o văd, aşĭ fi mulţămit numaĭ cu atîta.

— Să nu crezĭ că patima ta, se va mulţămi numaĭ cu privitul ; la început, aşa-ĭ, dar pe urmă te-ăĭ întinde şi la alt-ceva şi iute aĭ da de bucluc. Maĭ bine tae în carne vie, rupe de la început, — poate ţĭ-o fi greŭ, dar pe urmă te linişteştĭ... cel puţin rămîĭ cu conştiinţa curată.

«Plăteşte ce-ĭ datoreştĭ şi dă-ĭ drumu acasă.

Popa ridică capul, se uită lung la învăţătorŭ şi spuse după o pauză lungă : «aşa am să fac, cum mă sfătueştĭ... că doară om sînt ; îţĭ mulţumesc de sfat». El se sculă, şi-ĭ strînse mîna.

— N'aĭ pentru ce... mi-e teamă numaĭ !» că şi data asta n'aĭ s'o facĭ, cum te sfătuesc, ci cum îţĭ va porunci patima.

— Eĭ, aşĭ ! dacă îţĭ spun, că-ĭ daŭ drumul !» spuse popa supărat.

— Bine, bine, tot aşa aĭ maĭ spus şi în alte rîndurĭ, nu te maĭ cred, pînă n'oĭ vedea cu ochiĭ şi n'oĭ auzi cu urechile».

Popa era departe, abia să zărea pe poteca ce duce spre biserică, învăţătorul însă îl tot privea : Nu face el ce spune, cum nu mă fac eŭ popă !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

V.

Soarele apusese ; umbre mari se aşterneaŭ peste sat ; dinspre pădure, un cerc alburiu arăta de unde era să răsară luna ; cîniĭ din sat lătraŭ la şirul de care ce scîrţăiaŭ pe şoseaua din vale. Aerul se umplu de miros de fum ; pe icĭ colea s'aprindeaŭ luminĭ la casele oamenilor. Noaptea de Maĭ, coprinse întregul sat.

In convorbirea cu fostu-ĭ coleg, părintele Ieremia n'a fost sincer. Nu maĭ în faţa luĭ făgădui să devie om cum se cade. Venind însă spre casă, pe drum se răzgîndi. «Pentru ce trebuea să'ĭ povestesc toate, nu ştiam dinainte la ce mă va sfătui ? Dar sînt eŭ în stare să mă ţiŭ de vorbă ?... Eĭ şi la urma urmeĭ ? Mare lucru, o fată de olar ! N'oĭ fi eŭ, va

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

fi altul... și de ce să nu fiŭ eŭ?... sînt oare maĭ prost? Dar, ce va spune învățătorul, lumea?... Mare lucru! par'că o să știe cine-va... pe urmă îĭ voĭ da drumul... e fată săracă... îĭ voĭ da și niște parale... îșĭ va face și zestre. Îĭ fac și un bine la urma urmelor». Acum cu conștiința împăcată, pășea repede spre casă. Era ziua cînd preoteasa se ducea la curtea boerească să ție de urît cocoanei Frusinei, nevasta logofătului, și popa știa, că de la curte, preoteasa nu poate scăpa repede.

Pe cerul limpede, nu maĭ stele; luna plină argintea căsuțele satului, dealurile de prin împrejur, și pădurea ce șoptea din depărtare. Popa se opri lîngă biserică și-șĭ făcu cruce: «doamne iartă-mă!» șopti el, să vede din curata obișnuință, căcĭ gîndul îĭ era la Casandra: «O găsesc singură și vorbesc fără teamă!» El intră și închise poarta cu zăvorul.

— Casandro adă luminä», strigă el ca să-l audă fata din bucătărie.

Ea intră cu lampa, o puse pe masă și păși spre ușă; popa întinse mîinile și îĭ aținu calea.

— Ce facĭ părinte?» Il lovi peste mîinĭ, se dădu la o parte și isbuti să iasă afară.

Popa eși repede după dînsa. «Dacă nu reușesc acum, să mă înțeleg, cine știe, cînd oĭ maĭ găsi prilejul».

— Casandro, să-țĭ spuĭ ceva, staĭ... n'aĭ fricä, că nu te mănînc.

El începu să se apropie de fată; ca să scape de dînsul, ea repede, deschise portița grădineĭ de lîngă casă și intră înăuntru, crezînd că popa nu o va urmări, dar și el intră după dînsa.

«Casandro, ascultă.... nu fiĭ proastă, eștĭ fată să-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

racă, doï, treï polï nu-ţï vor strica!» Fata nu-l asculta şi grăbea înainte pe cărăruşa care ducea spre prisacă. Ştica că prisăcarul, moş Dimian, trebuia să fie acolo. — «Casandro nu fii proastă!»

Voce-i tremura aprinsă de dorinţi. Fata stătu locului şi îl aştepta să se apropie. In mijlocul ştiubeilor ceva se mişcă; şi popa zări lîngă un stup ceva negru, par'că era un chip de om ce se pitulase. «Ascultă, părinte», spuse fata, sufiînd greu, «dacă nu-mï daï pace te spuï la cucoana preoteasă!

— Ce tot daï! Nu fiï proastă, galbenii nu se tăvălesc aşa prin noroï, n'a ţine!

Popa băgă o mînă în buzunar ca să scoată banï, iar cu alta voia s'o cuprindă. Casandra se smunci şi fără să se gîndească mult îl scuipă drept în faţă.

— Din mijlocul ştiubeelor cine-va pufni de rîs.

— Drace!» bolborosi popa, «e cine-va în grădină»... El tuşi şi se întoarse repede îndărăt, pe cînd Casandra speriată de ceea-ce făcuse, fugea de svînta pămîntul, spre gardul care despărţea grădina de curte.

Popa intră în casă. Inima îi bocănea sgomotos. «Cine naiba să fi fost în grădină?! Ce ocazie bună! şi am scăpat-o din pricina dobitocului... da cine a fost?!»

El eşi din casă şi se îndreptă spre poarta pe care o lăsase încuiată. Acu vroia s'o deschidă, «ca să fie maï puţină bănuială din partea ciumeï de preoteasă».

Poarta încă era deschisă, cine-va a eşit, şi trebuia să fi fost cel din grădină, căcï prin geamul din bucătărie se zărea umbra Casandreï, vrea să zică nu era dînsa care a eşit!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Drace, drace, să nu fie Mocanu, c'am păţit-o. Drept la Papuc se duce».

Şi acum îşi aduse aminte de sfaturile învăţătoruluï. Ce bine ar fi fost dacă le urma. Popa trist şi cu frica în sîn intră în casă, cu inima cît un purice, se desbrăcă repede şi se trînti în pat.

Venind preoteasa, el se prefăcu că doarme, însă gîndul că mîne tot satul va cunoaşte întîmplarea, nu-l lăsă să închidă ochiï toată noaptea.

* * *

Era Duminecă. Abia începu a se crăpa de ziuă, întreaga casă a părintelui Ieremia era în picioare; de obiceiŭ în zi de sărbătoare, de la mic pînă la mare toţi trebueaŭ să se ducă la biserică. Alt-fel, cum spusese moş Boboc, părintele precum şi cucoana preoteasă eraŭ oameni evlavioşi! Casandra încheiase a treia săptămînă de slujbă; preotul după multa insistenţă a preotesei îi făcuse patru poli pe an şi un rînd de haine. Copila aproape n'avea îmbrăcăminte; acum gătită, se duse împreună cu preoteasa la biserică. Acasă rămase numaï baba Chira, o rudenie depărtată din partea preotesei, aproape oarbă şi oloagă. Argatul Vasile Mocanul, văcarul Moise şi prisăcarul moş Dimian, urmaŭ pe popă. Clopotul bălăngănea monoton şi hîrbuit. Lumea se strîngea încet, eraŭ numaï femeile cu copiiï şi bătrînii; o mare parte din flăcăï eraŭ la lucru; se începuse coasa.

Faţa părintelui căta jalnic. De vr'o cîte-va orï greşise canonul, părea distrat; un gînd, se vede, îl muncea, căcï fruntea luï era numaï creţurï.

Dascălul Papuc nu-şi putea ascunde mirarea vă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

zind că sfinția-sa nu'l ceartă ca de obiceiŭ înainte de a eși cu sfintele daruri, pentru vinul dispărut din potir.

Casandrei i s'a părut că părintele se clatină. Cucoana preoteasa observă că părintele era alb ca păretele și lumea toată șoptea că popa trebue să fie bolnav.

După sfînta slujbă, părintele n'a grăit ca de obiceiŭ cu bătrînii, ci d'a dreptul, fără să'și aștepte soția, s'a îndreptat spre casă.

La circiumă, Papuc spunea:

— Nu e lucru curat, oameni buni, vă spun să știți că popa a intrat în anul morții.

— Și de ce dascăle?

— De ce: vrei să știi, nepoate? să-ți spuĭ, dar atunci poruncește o oală de vin!

—Bucuros!.. și zici că părintele e în ajunul morții?

— N'am spus asta... am spus că a intrat în anul morții.

— Ei bine, tot una-i, și de ce?

— Nu l'ați văzut cum era la față?

— L'am văzut...

— Ei, cum era?

— Nițel cam posomorît...

— Posomorit!... Avea înfățișarea lui Iuda Iscarioth ăl de s'a spînzurat după ce a vîndut pe Christos.

— Și de ce, dascăle?

— E îndrăgostit lulea.

— In cine dascăle... iar în vr'o jidancă?

— Ce jidancă! în fata olarului, mă, în Casandra lui moș Boboc.

— De unde le mai născocești, dascăle?

— Să-mi crape fierea în mine dacă spuĭ minciuni,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mĭ-a spus cine-va... l'a pîndit, cum o privea din grădină, cum s'a apropiat de dînsa, cînd fata plivea şi nu ştiŭ ce-o fi spus, căcĭ fata l'a scuipat drept în barbă, ĭ-a dat un brînciŭ, de s'a rostogolit cît colo.

Lumea din cîrciuma lui Parş, rămase cu gura căscată de noutatea adusă de Papuc. Dovada era de faţă : popa era schimbat, lumea băgase de seamă, decĭ era saŭ îndrăgostit saŭ bolnav.

— Cumetre dascăle, o fi bolnav, mă !

— Bolnav ? !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

VI.

Vasile Mocanu, argatul popiï, un muntean înalt şi posomorît, — pînă la venirea Casandreï, despreţuise femeile; acum prinsese slăbiciune pentru fata luï moş Boboc. La început, scuipa chiar în faţa eï, însă văzînd prigonirea preotesei, fără voie i se făcu milă de acest copil; îï lua apărarea, îï ajuta la greutăţile lucruluï, dar abia Casandra deschidea gura sä'ï mulţumească, munteanul îï arunca o căutătură rea: «Lasă, lasă, nu-mï maï mulţumi, n'o fac pentru tine, fac pentru tatu-läü, moş Boboc».

Cîte 'ncetul prinse omul nostru a se 'nblînzi, în cît în cele din urmă ducîndu-ï teancul de ruſe la pîrîü saü aducîndu-ï doniţele cu apă, o privea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

lung și ofta: Eștĭ o mînă de om, fă,... așa de micuță și puțintică, în ce ți se mai ține sufletul, zăŭ!...

Casandra avea teamă de omul ăsta ursuz, nalt ca un brad din munții lui, și țeapăn ca un taur. Fugise de la nemți la cătănie, libertatea o prețuia mai presus de toate și cînd s'a băgat ca argat la popa, ĭ-a spus verde: «Părinte, mă bag la s-ția ta, dar să nu-mĭ vorbeștĭ vorbe proaste... saŭ cine știe ce, căcĭ sînt cam iute de feliul meŭ... lasă că lucrul îl fac eŭ singur fără să-mĭ spuĭ s-ția-ta saŭ cucoana preoteasa». Popa de atunci să ferea de el ca de naiba, dar adevărat că Vasile nicĭ nu dădea vr'un prilej de ceartă. Dar astă-zĭ, coana preoteasa înciudată de supărarea popeĭ, începu cu gura pe argat.

Rumînul scos din sărite, trînti sacul pe care îl ținea în brațe, în cît crăpă în două, și făina isbucni din toate părțile, umplîndu-ĭ din cap pîn'în picioare.

Preoteasa încremeni stană, de spaimă, și albă ca și făina ce-ĭ pocea fața, împleticindu-se, abia se tîrî pînă în odae.

Casandra strînse făina risipită, căcĭ Mocanu se șterse pe haine și se duse liniștit să înjuge boiĭ.

— Părinte» spuse preoteasa venind turbată, încă galbenă de frică, pe cînd broboane de făină, se răsipeaŭ de pe dînsa,—părinte, noĭ ținem un hoț în casă, uite ce mi-a făcut, dăĭ drumu Mocanuluĭ, căcĭ e în stare să facă moarte de om!» Popa intiĭ rămase trăsnit, apoĭ abia și-a putut stăpîni un zîmbet.

— Aha, eŭ mă topesc de ciudă și necaz, și d-ta rizĭ? Eștĭ maĭ răŭ ca un cîine! Da! da. Să vezĭ că mă omoară hoțiĭ, și n'aĭ sări să mă scapĭ!» Ochiĭ ĭ scînteiaŭ de ură și dîrdăia ca prinsă de frigurĭ.

Muzeul Digital al Românilor Românești
revistatransilvania.ro/mdrr

— Păi stai preoteasă, nu te oțări, că n'o fi nebun omul să se lege de d-ta netam nesam.

— Mi-a trintit sacul cu făină drept în obraz, de am văzut stele verzi.

— Și ți-a zis ceva? Vr'o vorbă aspră?

— Atît mai trebuia! dar ce ești nebun părinte?!

Aï fi vrut s-ția să mă înhațe hoțomanul de cap... putea să mă trînteascâ și jos... să mă calce în picioare... Doamne, Dumnezeule ce zile am mai ajuns! să mă batjocorească și un argat din curte!...»

Dînsa se bocea cu lacrimi amare pe cînd popa privind-o se gîndea: «par'că a bătut-o, cu așa foc plînge!... și de unde naiba-i curg lacrămile?»

— Bine, preoteaso, îl daŭ afară, dar să-mi spuĭ binișor cum s'a început istoria?

Preoteasa își șterse ochii și spuse: ï-am spus să nu facă praf, să umble mai încet, să-și ca căciula din cap înaintea mea, că n'am păscut vacile cu tată-său!

— Și el ce ți-a răspuns?

— Zice: «Mă feresc eŭ, cît pot! Căciula n'o pot lua că mi-s mîinile prinse... și aci e șură ci nu e odae!»

«Zi-i țărănoi necioplit, par'că dinaintea unei cucoane numai în odae trebue să-și scoată căciula!

— Ce aveai tu, spune-mi, să te amesteci în treaba luĭ, căratul sacilor e treba mea și a luĭ, nu-i lucru muieresc, tu să-ți cauți de hîrburi!

— Așa?!

— Tocmai! Acu văd bine cine e de vină; ești singur necuratul cu trup femeesc, n'ai putut să-ți ții gura... de cîte orĭ ți-am spus, lasă omu în pace... Nu! Dumneaei nu poate... Eĭ, bine 'ți parc acu, par'că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

eşti moartea cu cercei? Ii daŭ drumul argatului, dar să ştiĭ, că nu mă maĭ amestec în gospodărie, fă cum vreĭ... caută, saŭ nu căuta alt argat, puţin îmĭ pasă!

Popa eşi din cuine, trîntind uşa. El se duse în etacul cel mare, luă un fluer, să toläni pe pat şi începu să zică. Aşa făcea în tot-d'auna cînd era supărat. Auzind doina popeĭ, mama Nastasia zise cătrănită: S'a pornit năucu, acu o ţine pîn' de seară!» Pentru a'şĭ descărca mînica, chemă pe Casandra.

— Fă, putoare, apoĭ aşa te-am învăţat eŭ să speli blidele? Să vede că eşti fată de olar! Aşa să freacă furculiţele?

— Le-am frecat cuconiţă!

— Să-'mĭ taci obraznico! te cîrpesc... unde e cuţitul cel mare?

— Nu ştiŭ, cuconiţă... trebue să fie în casă.

— Minţi... mie-mĭ spuĭ?» Mîna preotesceĭ să ridică şi lovi cu greŭ, obrazul feteĭ.

Casandra ridică instinctiv mînele şi'şĭ acoperi faţa.

— Aşa!? Na... ţine de la mine!...

Incă o dată se ridică mîna şi nimeri fata peste falcă. Un şiroĭ de sînge o podidi, şi un ţipăt de durere răsună atingînd urechile popeĭ şi ajunse pînă la Vasile Mocanul care eşea din curte, îndreptîndu-se spre pădure. Popa lăsă fluerul, sări în picioare şi ascultă. Vasile opri şi el boiĭ dar nimica nu s'a maĭ auzit.

— Cine ştie ce a fost?»

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Cu falca umflată, cu capul zdrobit de durere, Casandra luă un tulpan, îl mucă în apă rece şi-l puse la cap şi obraz.

«Ce am făcut şi pentru ce?» să gîndea ea, plîngînd încetişor. «Ce să mă fac? cui să mă plîng?» Ea puse capul pe masă şi îl strînse cu mîinile; i se părea că aşa mai puţin o doare.

După vr'un sfert de ceas ea se sculă, luă mătura, stropi cu apă locul unde se vedea locul de sînge, şi-l şterse. Gînduri negre, gînduri grele îi umpleaŭ mintea. Ce să facă acum? De stat era cu neputinţă, de eşit era şi mai greŭ, căci luase nişte parale pentru moş Boboc, făina, hainele, toate trebuiaŭ plătite, şi cu ce? Nedreptatea şi obida eraŭ prea mari, ca să mai poată munci precum muncise. Şi dacă ar fi fost măcar întru cît-va vinovată, par'că s'ar fi simţit mai puţin zdrobită. «Dumnezeŭ să-i plătească. Aşa e, Dumnezeŭ să-i plătească! Dar cînd?» Fălcile acum o dor, Capul acum îi hueşte şi în inimă prinde să încolţească întîi supărarea, apoi ciuda, pe urmă ura cea mai cruntă, împotriva popei, a preotesei şi întregei lor case. «Ah, dacă s'ar îmbolnăvi... dacă ar cădea să-şi rupă piciorul; Doamne iartă-mă!» Iar din noŭ clipa dureroasă i se înprospăta, şi vedea mîna ridicată şi par'că simţea şi acum greutatea braţuluĭ. O roşeaţă îi cotropi obrazul. «Să dee în mine ca într'un dobitoc! Dumnezeŭ s'o osîndească, să-şi rupă capul saŭ vr'o mînă!» Acum plîngea de ciudă, că n'are nicĭ o putinţă să-şi răzbune.

«Şi e încă preoteasă... şi tătuca spunea că e evlavioasă, a cunoscut-o bine... evlavioasă! Cine a adus-o în starea asta, ca să ajungă slugă la popă? Cine? Nevoiea, da, nevoiea! Ba evlăvioşica tătu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cheĭ... dacă să ducea maĭ rar pe la biserică, şi dacă nu umbla pe la toate hramurile şi nu ţinea toate sărbătorile şi nu făcea atîtea acatisturĭ, nu ajungeaŭ eĭ în halul ăsta. Tătuca e de vină. Trebuia să se gîndească maĭ mult la mine!... Dar par'că nu se gîndeşte? Bietul tătuca, ce o fi maĭ făcut el singur?» Acu lacrămile se schimbară, par'că numaĭ eraŭ aşa de arzătoare, acum biata fată plîngea de jalea bătrînuluĭ.

* * *

— Casandro dormi?

Fata şĭ-a ridicat capul de pe masă. I se păru aşa de greŭ, par'că ar fi fost de plumb. Cu ochiĭ umflaţĭ, abia putea să vază pe Vasile Mocanu.

— Ce a-ĭ păţit Casandro?» Vocea luĭ tremura puţin.

Fata tăcea.

O rază de soare, străbătînd prin geam, căzu pe obrazul eĭ ofilit.

Se vedeaŭ urme de degete şi urechea era mînjită cu sînge.

— Cine te-a lovit Casandro?» şopti el crunt.

— Cine să mă lovească?

— Preoteasa?

— D'apoĭ?!

— Bine! Acum nu maĭ plînge», spuse el mingînd-o pe cap, «cu lacrămile nu se spală palmele!»

Mîinile îĭ tremuraŭ pe cînd îĭ neteza capul, şi acum se topieaŭ de înduioşare.

— Las' pe mine Casandro, fă, oĭ face-o să-mĭ joace tontoroiŭ!

— Ce să fac, unde să mă duc nene Vasile?

— Lasă... rabdă niţel, înghite şi tu, de plecare este încă timp.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Fata înclină fruntea, apoi peste cîte-va clipe:

— Te ascult nene Vasile! Bietul tătuca! dacă ar şti el unde şi la cine m'a dat!

Din noŭ lacrămile îĭ alunecară d'alungul obrazilor.

— Vasile încreţi sprîncenile. «Destul, îţĭ spuĭ, nu maĭ plînge! las' pe mine»!...

Trecură treĭ zile de la întîmplarea cu Casandra. Preoteasa găsise cuţitul pe care îl bănuea dă furat. In inima eĭ recunoştea nedreptatea ce făcuse. Insă nu era în firea eĭ să spue asta. «Nicĭ moartă»! Tot ea se arăta supărată, nu vorbea cu Casandra, afară de cele trebuincioase.

Din parte-ĭ, fata se ţinea tot aşa ca şi înainte. Atmosfera împrejurul tuturor era greoae, se simţea o nelinişte, fie-care par'că se temea de o deslegare neaşteptată.

Părintele văzînd faţa feteĭ umflată, nu putea pricepe nimica.

— Ce, aĭ căzut?» o întrebă el.

— Am căzut!

— Cum?

— Aşa pe prag!

— Aĭ văzut, preoteaso, cum a căzut fata noastră, te mirĭ cum nu şĭ-a spart capul!

— Care fată, părinte? vorbeşte maĭ desluşit.

— Care fată, par'că avem o sută! Casandra...

— Ah! făcu mama preoteasa. Ţĭ-a spus ceva?

— Mĭ-a spus că a căzut cu capul pe prag.

— Atîta?

— Dar maĭ era ceva?

— Nu ştiŭ, credeam că ţĭ-a spus sf.-ţiĭ tale maĭ mult!

După masă mama Nastasia ca de obiceiŭ s'a cul-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cat nițel, dar somnul mult așteptat nu venea de astă dată. «Auzi drăcoaica n'a spus... bună fată... de treabă fată... am fost cam iute și eŭ... apoĭ dacă-mĭ răspunde! și mă scoate din răbdare!»

Cucoana proteasa s'a sculat. «Nu e chip să dorm!» Dînsa căută într'o ladă, scoase o legătură, o luă cu dînsa și se îndreptă spre bucătărie.

— Casandro» zise ea dulceag, «să daĭ uscăturile astea lui moș Boboc să-și fiarbă vr'o chisăliță; na ține și tutunul ăsta! să te ducĭ, să i le daĭ...

«Bine, bine... lasă... fiĭ cuminte numaĭ... și cum zic, nu te maĭ supăra... eștĭ fată tînără, păcat să fiĭ supărată! Poțĭ să te ducĭ la tată-tăŭ, ca și bucata de slănină din pivniță! caută că e o bucată atîrnată la dreapta»... Cu conștiința împăcată, cucoana preoteasa s'a dus în etacul cel mare și s'a culcat.

Părintele începu să se preumble prin odae, el se uită pe geam și văzu pe Casandra eșind pe poartă. După un timp mama Nastasia intră pe ușă frecîndu-se la ochĭ. Visase un vis urît și sărise ca aprinsă din somn.

— Dar unde ți se duce Casandra, preoteaso, și încă c'o legătură sub subsuoară?

— La tată-săŭ», făcu ea, posomorîtă, — «ĭ-am dat eŭ drumul».

— Dar ce te-a găsit, preoteaso?

— Lasă să se ducă, să vadă și ea pe tată-săŭ.

— Apoĭ cum s'a dus ea cu falca umflată?... bine a căzut.

— Eĭ a căzut! M'a scos din sărite și am atins-o nițel peste falcă... mare lucru... numaĭ de cît a podidit'o sîngele, par'că-ĭ o domnișoară din pension și nu o fată de țăran.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Da bine aï atins-o!..,

— Eï, par'că s-ţia ta nu ştie, că cîte o dată daï în glumă şi esc într'adins! Ceas răŭ!

— Se întîmplă!

«Dar în legătură ce avea?

— Ce să aibă; ï-am dat şi eŭ niţele mere uscate şi niţică slănină... să ducă la bietul ăla de bătrîn.

«Bine a plesnit'o!» reflectă părintele, — «dacă s'a îndurat să-ï dea şi o bucată de slănină».

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

VII.

— Fă Casandro, da bine îl nemerişi atunci pe bărbos», spuse Vasile aducîndu-i o pereche de doniţe de apă şi vărsîndu-le într'o putină de lîngă bucătărie. Casandra cu mînele suflecate, muea rufele. Faţa i se desumflase, dar era palidă şi rămăsese c'un huet în cap. «Par'că sînt la moară», spunea ea.

Aşa zău, mi-a plăcut şi mie!»

— Despre ce vorbeşti nene Vasile?

— Despre a barba popei, că drept într'insa aï nemerit!

— Aule-o!» Fata se roşi... «Cine ţ'a spus?»

«Am văzut cu ochiï meï! Eram culcat lîngă un ştiubeï...

Casandra läsă capul în jos şi nu spuse nimică; îi era ruşine că nen's-su Vasile auzise vorbele popei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Nu-ĭ nimica... lasă că e bine... acum i s'a lua pofta de dragoste.

— I s'o lua pofta ?! Astă-zĭ m'a ciupit de credeam că mor.

— Astă-zĭ ?» Vasile încruntă sprîncenile. «Apoĭ hotărît, vorbesc cu dînsul!»

— Dă-ĭ pace, tot una, staŭ numaĭ pînă ce mă plătesc şi pe urmă spuĭ cucoaneĭ preotesei, că din pricina părinteluĭ nu maĭ pot remîne.

— Dar pînă atuncĭ, îţĭ scoate sufletul... îĭ spuĭ eŭ preotesiĭ, lasă pe mine! Moş Boboc mĭ-e priefin bun... la tine ţiŭ, fă, ca la ochiĭ din cap.

Fata se roşi maĭ tare.

— Ce tot vorbeştĭ nene Vasile!...

— Ce vorbesc? iacă aşa vorbesc — am gură, de ce n'aşĭ vorbi?... Pe s-ţia sa lasă-l pe mine, că'l potolesc eŭ!» Adăogă apăsat Mocanu şi eşi din bucătărie.

Tutela luĭ Vasile, aşa de neaşteptată, n'o supără, însă nu-ĭ făcu nicĭ mare plăcere. Fără să ştie de ce, avea frică de figura încruntată a argatuluĭ. Cine ştie ce a făcut omul ăsta?» se gîndea ea de multe orĭ, «n'aşĭ sta cu dînsul într'o casă!» De şi tînără şi fără multă pricepere, maĭ cu seamă că nicĭ un bărbat nu-ĭ atrăsese încă atenţiunea, totuşĭ simţul femeesc îĭ spuse că argatuluĭ nu era indiferentă. Dar asta n'o bucura de fel.

Acu văzîndu-l cum încrunta sprîncenile şi cum îngălbeni la auzul isprăvilor popeĭ, ea rămase aproape convinsă de dragostea munteanuluĭ.

— Asta-mĭ maĭ trebue! N'am destule necazurĭ pe cap.

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Şi zi, o ciupişi părinte?

— Ce tot lehăeşti, preoteasă, pe cine să ciupesc?

— S-ţia ta credă că n'am ochi?

— Fă-ţi cruce preoteaso... eŭ nu m'am sculat toată dimineaţa de la condicile astea, nu vezi ce groază de lucru am?

— Nu mă năuci, părinte, ştiŭ ce vorbesc... dar îţi spun, pe tot ce am mai sfînt, de nu ţi-oi face-o să mă pomeneşti cîte zile ăi avea, să nu-mi zici mie Nastasio. Haide, haide, joacă-te cu focul, joacă-te!

— Preoteaso, eşti nebună!

— Bine, bine, părinte... să fie cum zici s-ţia ta, dar îţi spuĭ una şi buţă, nu-ţi mai bate joc de mine, destul ţi-aĭ bătut!...

— Nu ştiŭ, care de care!

— Cum aĭ zis?» Preoteasa se făcu roşie, cu pumniĭ încleştaţi, se apropie ca o scorpie de popă, pe cînd s-ţia sa, se dete îndărăt. Servitorul altarului părea scos din ţîţînĭ.

— Cum aĭ zis?» Ochiĭ preoteseĭ eraŭ gata să iasă din orbite.

— Romîneşte, preoteaso, romîneşte, că turceşte eŭ nu ştiŭ!» spuse el părîndu-i-se că începe să-şi recapete demnitatea.

— Eŭ însă, ştiŭ şi turceşte şi romîneşte... na!... asta e turcească; na-a-a!... asta e romînească!

Două palme sdravene trosniră tocmaĭ afară, pînă în bucătărie la Casandra, care în momentul ăsta lăsase de spălat.

Popa se apucă cu mîinile de obrazĭ. — «Ţine minte preoteaso; ţine bine minte!» spuse el şi eşi din odae.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Lasă, părinte, că te răcoresc eŭ de toate!» răcnea preoteasa în urma luĭ.

Supărată foc, că popa a eşit din odae, fără să maĭ înghită încă vr'o pereche, ea 'şĭ aruncă un tulpan pe cap, îşĭ luă pantofiĭ în picioare şi furca în briŭ şi eşi pe poartă afară. In asemenea cazurĭ de «răcoreală», preoteasa nu putea sta acasă, trebuia să plece, să maĭ uite «afrontul», cum zicea ea.

— «Bine că te-a luat dracul de te-aĭ dus» spuse popa, văzînd-o că ese, «oare în cotro a apucat? Aci stă tot secretul. Să nu fi mîncat palmele fără de rost, căcĭ dacă nu se duce la curte, la cucoana Frusina, n'am făcut nimica».

A răuşit s'o scoată, de şi cam scump, dar alt mijloc nu era la îndămînă. «De se abate la vr'un jupin din sat, de geaba am mîncat scatoalcele!» S-ţia sa îşĭ luă pălăria şi scoase capul pe poartă.

— Aha-ha, bine o nemerişĭ, scorpio!» spuse el văzînd-o intrînd în curtea boerească. Părintele se reîntoarse liniştit acasă. Maĭ curînd de miezul nopţeĭ, preoteasa nu se va reîntoarce.

Ceasul de părete din odaia s-ţiĭ sale, arăta 9 trecute.

Casandra ostenită de trudă, ne maĭ aşteptînd pe mama Nastasia, aşa îmbrăcată cum era, se culcase pe patul din fundul bucătărieĭ. Popa nerăbdător, se plimba prin odae, ca o stafie numaĭ în ciorapĭ, ca să nu facă sgomot.

— Acu trebue să fi adormit!» Tot corpul îĭ tremura, dinţiĭ din gură, clănţeneaŭ par'că-'l scuturaŭ frigurile. Capul i se învîrtea, simţea un fel de leşin, în gît un fel de uscăciune şi un nod ce i se ridica mereŭ. Cînd eşi încet afară i se păru că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

face prea mult zgomot. Rămase loculuĭ ca să asculte, dacă nu vine cine-va. O liniște deplină domnea în curte. Jumătatea lunei era tocmai d'asupra caseĭ și razele eĭ băteaŭ drept în ferestrele bucătărieĭ, care era la vr'o zece pașĭ în fața caseĭ celeĭ marĭ.

Tremuriciul îl cuprindea din ce în ce; acum nu putea să desfacă fălcile căcĭ dinții îĭ se loveaŭ, să-ĭ sară din gură. Intră din noŭ în casă și prin întuneric, nemeri scaunul din fundul etaculuĭ și se așeză.

Tremurul parcă'l maĭ slăbise, după cît-va timp, însă cum îșĭ aducea aminte de Casandra, îl apuca din noŭ c'o putere nepomenită. «Ce să fie asta? nicĭ odată nu mi s'aŭ întîmplat asemenea lucruriĭ», gîndi popa.

El prinse a se apropia încet de dulapul de lîngă ușă; încă un pas și ținta ar fi fost ajunsă, uitase numaĭ, că lîngă dulap, în dreapta era un scaun, pe care'l răsturnă. Părintele trăsări groasnic și rămase loculuĭ.

Cu gura căscată, cu ochiĭ holbațĭ spre fereastră el așteptă cîte-va clipe. Apoĭ ridică încet scaunul și ajunse la dulap, îl deschise și puse mîna pe o sticlă cu rachiŭ și o duse la gură. «Acu e bine», spuse el încet, «a draculuĭ sgîlțîială, poate mă va lăsa!» Din noŭ deschise ușa și eșĭ afară.

Luna lumina curtea numaĭ c'o margine; o fereastră de la bucătărie era polcită de razele eĭ.

«Acu e bine!» se gîndi popa și încet, încet, hoțește, începu să se apropie de bucătărie.

Inainte d'a intra, dete de o săliță întunecoasă. Puse mîna pe clanța ușeĭ și apăsă ușurel. Clanța se ridică și ușa se deschise c'un scîrțîit ușor. Părintele rămase din noŭ înlemnit. Intrînd în săliță,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

răsuflă uşurat. Aci stătu cîte-va clipe şi ascultă. Din bucătărie se auzea cum grierii se întreceaŭ în cîntecul lor. El puse urechea la uşă; din bucătărie venea un sforăit uşor. Gura lui se strîmba într'un surîs.

«Bine doarme!» El puse apoi mîna pe clanţa uşeï din bucătărie o apăsă cu putere şi o ridică fără zgomot; după asta deschise uşa ca să nu scîrţie şi începu a o împinge. Un miros greŭ de leşie de rufe, îl isbi în nas; aburi calzi se ridicaŭ încă din copaie.

Razele lunei desemnaŭ pe lutul odăeï nişte figuri ciudate.

Roiuri de muşte speriate de curentul de aer, se ridicaŭ bîzăind şi se loveaŭ de ferestre şi de pod.

Popa fără sgomot, trase uşa după dînsul.

In fundul odăeï abea se zărea o laiţă şi de acolo se auzea răsuflarea Casandreï.

Popa rămase tot lîngă uşă. El asculta; ochiï săi deprinşi cu întunerecul, distinseră figura feteï culcate. Obosită de truda zileï, fata dormea dusă, însă se vede, că visa ceva urît, căci încreţea sprîncenile,— buzele îi şoptea cuvinte neînţelese. Incet, în vîrful picioarelor, popa se apropiă de patul feteï. Inima îi bătea sgomotos să-i rupă peptul, auzea desluşit bătăile eï: îi se părea că bocăniturile din pept vor deştepta copila; gura i se uscase cu desăvîrşire, n'avea scuipat să-şi mai ude limba, şi înghiţea mereŭ în sec şi dureros. Din noŭ îl prinse un tremur rebel. Luna dete să apună, în bucătărie se întunecase aproape. Cocoşii cîntaŭ miază-noapte. Popa tresări lîngă pat, i se păru că auzi scîrţcitul uşeï. El deja întinse mîna să atingă piciorul feteï,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

dar rămase cu mîna țeapănă. Ascultă, era o tăcere complectă. Popa puse iar mîna pe piciorul fetei și rămase așa vr'o cîte-va clipe.

Fata nu se mișcă. Popa întinse mîna mai departe; fata făcu prin somn o mișcare și trase piciorul. Părintele prinsese acum la inimă căci întinse iarăși mîna și o apăsă pe genunchiul fetei.

El simți cum fata tresări prin somn; par'că atinsă de un curent electric; ea începu să se trezească și buimacă, nu înțelegea ce este. Popa apăsă și mai tare.

— Cine-i?» s'auzi glasul speriat al fetei; ea sări, aproape, în picioare. In clipa asta părintele simți două mîini că-l apucă de gît, îl strîng și-l ridică în sus. Își perdu cunoștința.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

VIII.

Se crăpa de ziuă. Cucoşii cîntaŭ a treia oară. Părintele Ieremia rîdică o mînă şi o duse la gît; aci îl ardea o durere parcă i-ar fi fost rupt gîtlejul. Incetul cu încetul începu să-şĭ vie în fire; îĭ se limpezea vederea. Unde era? In pat... trebuia să fie; dormise... acu se trezeşte... De nu l'ar arde aşa la gît! El duse din noŭ mîna la beregată şi netezi partea bolnavă. Ah, de ar fi numaĭ un strop de apă... să maĭ stea aşa culcat moare la sigur! Sprijinindu-se pe coate, ridică niţel capul şi deschise cu greŭ ochiĭ spre fereastră. Oare era ameţit? Cu încetul mintea îĭ se despăianjeni. «E tare pe jos... se vede că-ĭ într'un pat străin... obosise stînd pe coate... să-şĭ lase iar capul pe pernă... de o dată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

capul răbufni de pămînt și omul își perdu din nou cunoștința dar numaï pentru un moment. Sîngele înviorat de sguduire lucra maï puternic. Conștiința devenea maï clară. Durerea la gît se mulcomise, și de astă dată el întinse în sus capul, se întoarse pe coastă ridicîndu-se pe jumătate. «Mare ți-e puterea, Dumnezeule!» In fundul odaeï un pat gol, maï la părete o copae plină cu rufe, în dosul luï o ușă, două ferestre și jos lîngă cuptor un mototol, par'că ar fi un sac trîntit. Atuncï unde se găsește? De odată ca un fulger îï luminä prin minte pățania cu Casandra și amintirea își reveni în puterï. Se opintește șovăe, în sfîrșit iată-l se ridică în picioare. «Of, doamne!» Își acoperă fața cu mîinile dar de odată ca ars le retrage: Ceva îl înțeapă ciudat. Incearcă încă o dată; pipăe încet bărbia c'o mînă apoï cu alta și nu se dumerește ce s'o fi întîmplat cu cinstita-ï față. De odată o temere îl sgudue; de abia avu tărica să nu-și dea drumu — bleandă la pămînt. Era tuns!...

De lîngă cuptor un glas gemu: «apă!»

Părintele se apropiă, îngenunchiă și recunoscu pe mama Nastasia. «Apă, îmï arde gîtu!»

Părintele bîjbăi prin bucătărie, dete de doniță și-ï aduse o canä. Ea bău, sughițînd, friptă de sete și se ridică cu ajutorul popeï.

— Părinte ce aï făcut?» întrebă ca speriată.

— Eŭ nu-nu știŭ nimica, m'am pomenit aci jos», făcu el tîmpit.

— Dar barba, părinte, barba, cine ți-a tăiat barba?

La primele raze ce străbătură geamul, popa privi fix, tîdva jumătățiï sale: «Vaï de mine, preoteasă, cine te-a slujit așa?»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ce este părinte?

— Cine ţi-a tuns capul? Vaĭ de mine, vaĭ de păcatele noastre... Cine şĭ-a bătut joc de noĭ?» Popa începu să ofteze şi să geamă.

Preoteasa aduse mîinile la cap şi rămasă aşa, înlemnită. Apoĭ, tot mută, se plecă, îşĭ ridică tulpanul dintr'un colţ al odăcĭ şi îmbrobodindu-şĭ capul gol ca un bostan, luă pe părintele Ieremia de mînă şi întîiaşĭ dată în viaţă, îĭ grăi cu un glas omenesc, blînd şi compătimitor: Haideţĭ, părinte, haideţĭ în casă, să nu ne vază lumea aşa ciuntiţĭ!...» Părintele ţinîndu-se c'o mînă de bărbie, se lăsa dus ca un copil.

Intrînd în etacul de dormit, mama Nastasia îĭ făcu repede patul şi îĭ spuse frumos dar cu autoritate în voce: «Desbracă-te repede, părinte şi pune-te în pat, eştĭ bolnav de moarte! M'aĭ înţeles?

— Cum nu!

— Atuncĭ toate sînt bine.

Mama Nastasia se duse prin curte, umblă prin grădină, căută prin toate colţurile. Casandra şi Vasile argatu, dispăruseră.

«Bine că s'aŭ dus», gîndia ea» şi mulţumesc luĭ Dumnezeŭ că ne-am ales numaĭ cu părul tăiat şi nu cu capetele!» Şi popa şi preoteasa pricepuseră bine cum s'aŭ petrecut toate, dar le era greŭ să-şĭ aducă chiar aminte de cele întîmplate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

IX.

E sfîrșitul luĭ Maiŭ. Soarele frige și la razele luĭ, marfa luĭ moș Boboc începe să se 'nălbească — Bătrînul se pregătește să plece la pădure; își drege cotiga.

— Poftim, iar uluba... tiĭ poznă!» Moșu scuipa de ciudă dînd căciula pe ceafă și închizînd un ochiŭ, privește cotiga c'un fel de dispreț. «Ticăloasă căruță, n'am ce zice, m'a păcălit el Năstase cînd mĭ-a vîndut-o; lemn putred, cum să maĭ ție». Moș Boboc uitase că cotiga fĭ cumpărată acum cincĭ-spre-zece anĭ. «Nu face ea, cît mă costă dresul eĭ!» Bătrînul legă c'un capăt de curmeĭ uluba crăpată și vrea să ungă osiile. Nicĭ un pic de catran! Își dă căciula pînă la nas și încremenește, privind supărat,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

roatele. — «Iha, şi n'am nicĭ un ban! Sando, ean eşĭ încoa!

Casandra palidă, ca după o boală lungă, se arată în uşă.

— M'aĭ chemat tătucă?

— N'aĭ vr'un gologan?... aşĭ lua nițel catran... să ung cotiga.

Casandra intră din noŭ înăuntru şi eşi întinzînd moşuluĭ un ban negru şi unsuros.

De două săptămînĭ a părăsit casa popeĭ; cum a venit a şi căzut bolnavă, abia de treĭ zile s'a ridicat simțindu-se ceva maĭ bine. Două săptămînĭ moşul n'a părăsit-o o clipă. Ciudată era şi boala Casandreĭ: n'o durea nimica, dar par'că era zăpăcită, 'şĭ perdea din zi în zi puterile. Moşu umbla speriat, îĭ era frică să nu moară înaintea luĭ. Uitase slujbele, acatistele şi hramurile. — «Lasă, că mă va erta el bunul Dumnezeŭ», gîndea el, «că doară nu mă duc la circiumă, ci şed acasă şi-mĭ îngrijesc copilul bolnav... ce bine ar fi să se găsească vr'un loc pentru bietul copil, acasă se plictiseşte cu mine».

Din cele petrecute în casa popeĭ, moşu cunoştea numaĭ o parte şi aşa, povestită de Mocanu. Casandra în treacăt ĭ-a spus că îĭ era greŭ la părintele Ieremia şi de atita n'a putut sta.

— Auzĭ Casandro» spuse el fiiceĭ sale, întorcîndu-se cu catranul — lumea vorbeşte, că popa e bolnav pe moarte, cică s'ar fi speriat în noaptea cînd l'aŭ călcat hoțiĭ... cică l'aŭ bătut răŭ. Dascălul Papuc a fost pe la popa, dar nu l'a putut vedea, a eşit preoteasa şi ĭ-a spus că doctorul l'a oprit să vadă pe or şi cine. Îl apucă năbădăile şi se aruncă la oamenĭ. Maĭ ştiĭ poznă, poate să şi înebunească...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ce crezï, frica e mare lucru». Casandra asculta zîmbind.

— Tu ce rîzï?

— Nu rîd; mi-e milă şi mie... dar Dumnezeŭ ştie el ce face, prea-şï bate joc de oamenï!

«Drăcoaica ştie ceva şi nu vrea să-mï spue» îşï zise moşul, «las că tot n'o rabdă inima la urma urmeï».

Un vînţişor, aduse dinspre sat sunete de zurgălăï, uruit de roţï şi tropot puternic de caï.

«Cine se fie cu clopoţeiï?» se întreba moş Boboc, «zapciul, pomoşnicul, saŭ poate părintele protopopul?» Il prinse o curiozitate ce nu-ï da pace şi el eşi înainte, pe şleahul ce trecea pe dinaintea căsuţeï.

Pe şosea, într'un nor de praf, durduca un poştalion înhămat cu doï caï. După tropotul regulat, moş Boboc recunoscu pe proprietar.

— E Moise!

După vr'o cîte-va minute se ivi postalionul verde în care şedeaŭ doï inşï, numaï praf, — Liberman şi vizitiul Gheorghe. La picioarele ovreiuluï era trîntit un geamantan, legat cu sfoară. De sub marginile vecheï pălării, luceaŭ ochiï negriï, aprinşï de dorul cîştiguluï, se ducea să ia în primire antrepriza din Cernăuţi, şi-l preocupa gîndul reuşiteï.

— Bună ziua, jupîne Moise!...» zise, demn, moşul, mişcînd puţin pălăria.

Moise abea făcu din cap, privind aiurea. De odată: «Stăï, stăï, opreşte, Gheorghe!» răcni el tare, apucînd pe vizitiŭ de umăr. — «Stăi, zic, mă! Moş Boboc, a, moş Boboc, vino niţel încoace!» Se în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

toarse el către bătrîn, care se ducea spre hodoroaga lui, mulțumit că aflase cine trece.

— Ce este?

— Vino numaĭ nițel la mine. Fiică-ta Casandra, nu se tocmește la lucru? La cîmp? La adunat?» bătrînul s'a apropiat de căruță, rezimîndu-se de coș.

— La adunat? întreba moș Boboc nedumerit.

— Apoĭ, da». Ĭi daŭ ca și celor-l-alte, cincĭ-zecĭ de banĭ pe zi... ce, e puțin?... și mîncare? Cum spuĭ? Eĭ ce tacĭ? Maĭ bine să stea acasă de geaba, fără de lucru?

— Așa e, aĭ dreptate... așa e... Staĭ nițel, numaĭ s'o chem să vorbești singur cu dînsa! Numaĭ o leacă!» și să depărtă îngrijurat.

Peste cincĭ minute Gheorghe atinse cu biciul caĭĭ, carĭ porniră în trap și poștalionul peri în norul de praf în urmă-ĭ.

* * *

Cît timp bolise Casandra, numaĭ mulțumită luĭ Vasile Mocanu, bătrînul cu fata n'aŭ murit de foame. Mocanu se băgase argat la cîrciumarul Parș. Ĭi plătea maĭ puțin și de cît popa, — în schimb nu-ĭ oprea ca cel-l-alt din simbric, îl hrănea maĭ bine, ba îĭ da Duminecile și sărbătorile și cîte un ciocan de rachiŭ.

In ziua cînd Casandra s'a tocmit la Moise Liberman, spre seară veni și Vasile. El aduse moșuluĭ, o traistă de făină și ca vr'o oca de urdă. Nevoia îl opri să respingă ăst ajutor. Casandra înțelegea însă rostul bunătățiĭ munteanuluĭ.

Seara la masă a rămas și el. Casandra mesteca mămăliga. De dogoarea foculuĭ se roșise toată. Gîn-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

dul că scăpase de nevoe, o însănătoșea. Moșul înviorat că-și vede odorul înfiripîndu-se, — glumea pe socoteala munteanului.

— Ești vesel moș Boboc !

— Ba bine că nu... Casandra a găsit de lucru.

— De lucru ? La cine ?

— La adunat ; se duce de mîine la jupîn Moise... nu prea 'mi place mie că-i jidan... ori și cum e păcat» dar ne va certa Dumnezeu... n'ai în cotro... bine că s'a găsit... ne iartă el prea sfîntul... e milostiv !

— Apoi pe mine de ce mă certai că m'am băgat la jidan ?

— Dè, tu ești altă-ceva... tu poți alege !

— Pot alege ! Am ales pân'am culcs. Am fost pe la boeri, pe la arindași, tot una, tot dracu ! Am fost apoi pe la negustori creștini, — și mai răü. La unul am stat uu an... m'am ales cu pușcăria !

— Cum așa ?» întrebă Casandra, privind întîiași dată drept în față pe mocan.

— Cercam să-mi dee drumul... nu vrea în ruptul capului. Cercam să-mi dea barem jumătate banii, — de unde ? ! — «Mai staï, zice, un an». — Eram dator să staü ? «Nu vreaü» îi spuï, dă'mi drumul jupîne !

«Du-te, — zice ; dar banii nu ți-i daü acum, mai pe urmă, acum nu-s înlesnit».

— Bine, zic, aștept... Cînd să viu ? — Vină peste o săptămînă !» Peste o săptămînă viü. — «Nu pot, îmi spune, vino peste două săptămîni». Viü peste două săptămîni ! Ași, de unde ? El nici gînd n'avea. Vino azi, ba vino mîine, pînă cînd îi spuï într'o zi : ascultă jupîne, aï de gînd să-mi daï simbria, saü nu ; ca să știü ? «Cum nu, cum nu, ți-o daü,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

dar acum n'am banï... Aşa? zic, atuncï bine că ştiŭ! Şi îl înhăţ de cap, şi dăĭ, şi dăĭ!... Dacă nu săriaŭ oamenii îl lăsam lungit.

«Acu» spun oamenilor, «mï-a plătit, ce-mï era dator, acu nu maï mï-e!»

— Eï şi pe urmă?» întrebă fata curioasă de sfîrşitul povestireï.

— Pe urmă tot el m'a dat în judecată, că I-am făcut ne-om şi că ï-am frînt o mînă şi ï-am spart capul şi m'aŭ condamnat la un an de puşcărie.

— Adevărat că l'aï schilodit?

— Ce e drept, mîna ï-am frînt-o, dă—dar capul nu ï-am spart! mintea ca un cîine...

— Şi zi, te ducï mîne la lucru?» întrebă el luîndu-şï noapte bună.

— Mă duc» răspunse Casandra.

— Bine că ştiŭ...

— De ce?

— Treaba mea!» răspunse el încet şi cu capul plecat, şi eşi din casă.

Afară era frumos, lucea bolta de stele, dar în sufletul Mocanuluï, întunerec şi pustiŭ. Fără Casandra vedea bine că traiul ï-o povară. Acum cînd auzi că se duce şi nu o s'o maï vadă, pricepu cît îï era de dragă.

— Apoï atuncï mă duc şi eŭ, ce, parcă's cununat cu jidovu?... îl daŭ la mama draculuï!»

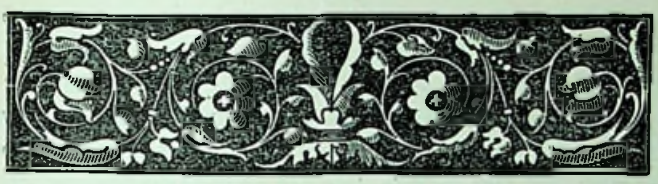
Acum par'că i se luase o piatră de pe inimă. «Găsesc eŭ de lucru prin apropiere s'aŭ poate chiar şi la Moise!».

Acest gînd îl încălzi ca o adiere de primăvară şi cînd ridică fruntea şi privi stelele, i se păru că ele îï surîd şi îl laudă de hotărîrea luată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ISAC

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

I.

Abia se crăpa de ziuă. Norï marï pluteaü pe cer. Soarele nu se zărea de după dînşiï. In aer mirosea a ploaie. După căldura de erï şi zăduful nopţeï trecute, răcoarea asta a dimineţeï făcea se respirï maï uşor.

Casandra ridică geamul, se uită pe fereastră şi dădu din cap.

Moş Boboc într'un colţ termina rugăciunea obişnuită.

— Ce zicï tătucă, să mă duc?... nu plouă?

Bătrînul întoarse capul, făcîndu-şï ultima cruce.

— Duţe» spuse el, «cum să nu te ducï, dacă aï vorbit, ţine-te de vorbă, să te vadă că aï venit... să nu aducă altă lucrătoare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Dar dacă plouă?

— Ce-ţi pasă... tu du-te.

Fata îşi strînse părul sub o broboadă, luă în spate un suman vechiu al bătrînului, într'o legătură cîteva rufe, îşi luă rămas bun de la tată-său şi eşi din casă.

Acum un vînt se ridică pe neaşteptate, el gonea spre Nord grămezile de norĭ. La răsărit cerul se curăţi şi soarele, de după creştetul dealului vecin lasă un snop de raze.

— Poate că nu plouă», gîndea fata grăbindu-şĭ paşiĭ la vederea curţeĭ luĭ Moise Liberman.

In curtea jupînuluĭ, lîngă magazia cea mare, o ceată de bărbaţĭ şi femeĭ cu saciĭ şi legăturĭ sub suoară, aşteptaŭ pornirea la cîmp.

Eraŭ, lucrătoriĭ învoiţĭ pentru lucru de coasă.

In mijlocul curţeĭ căruţa cea mare a jupînuluĭ încărcată cu merinde pentru lucrătorĭ şi cu fel de fel de unelte de lucru, era gata de drum.

Isac, numaĭ într'o vestă, cu pălărica pe ceafă, cu faţa roşie şi acoperită de sudoare, alerga furtunatic prin toată ograda.

Glasul luĭ poruncitor se auzea din toate colţurile.

— Aţĭ aşezat saciĭ cu făină?? N'aţĭ uitat balerca cu rachiŭ? Putinica cu peşte, cred că aţĭ pus-o în căruţă? Pune maĭ iute! Tomo, ce te scarpinĭ, maĭ repede! Unde o trînteştĭ? Nu acolo, nu acolo, mă gură-cască!... Unde puĭ?».

— Isac, jupîne Isac, ascultă, ascultă aci», îl trage de mînă una din lucrătoare.

— Ce vraĭ?» o ghionti Isac.

— A maĭ sosit încă o lucrătoare, cică e tocmită de jupîn Moise». Isac se apropie de Casandra.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— A cuĭ eşti?» se îndreptă el către fată, care roşie, cu capu plecat, se îndesa înspre cele-l-alte femeĭ.

— A luĭ moş Boboc, olaru» răspunse ca încet, zîmbind încurcată.

— Cum te cheamă?

— Casandra... Sanda!

— Cu cît te-a învoit?

— Cu cincĭ gologanĭ şi mîncare.

— Cincĭ gologanĭ!... Unde s'a maĭ văzut asta?... treĭ, nu ţi-e de ajuns?» adăogă Isac, pişcînd-o în acelaşĭ timp. «Eştĭ un drăculeţ, na, e puţin treĭ gologanĭ?».

— Puţin... cincĭ, dacă vraĭ, cu treĭ nu merg!...

— Ce spuĭ!» Isac se încercă s'o ciupească încă odată.

— Aşa, dacă 'ţĭ place!» Casandra ĭĭ înlătură mîna, dîndu-se la o parte.

— Bine, bine, fie şi cincĭ... şi ce te speriaşĭ? Suĭ în căruţă, repede, sue!...

— Grăbiţi-vă, fetelor, suiţĭ, suiţĭ toate!» răcni el tare, luînd hăţurile în mînă şi pocnind din biciŭ. Căruţa porni repede din curte şi în fuga mare se îndrepta spre Poiana Ţapuluĭ unde eraŭ livezile luĭ Moise Liberman.

Drumul mergea la început între lanurĭ de porumb, ogoare de grîŭ şi orz şi trecînd o pădurice de tufanĭ, vedeaĭ rîuleţul Tatariţa ce desparte ogoarele sătenilor de livezile obşteştĭ.

* * *

La o distanţă ca de vr'o zece chilometri de la Gropenĭ, la dreapta de drum, se începea o cîmpie nemărginită, acoperită c'o iarbă naltă, deasă şi înpestriţată cu miĭ de florĭ; era livada bătrînuluĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ovreï, arendată aproape pe nimica de moşnenii satuluï Podgoriţa. In mijlocul cîmpieï, lîngă un grup de salcîmï, abea sa zărea dintre porumb şi floarea soarelui, acoperişul «iconomiei» o casă de bîrne dată cu lut, cu hogeagul înegrit de fum. Tinda o despărţea în două ; o cămăruţă mică întunecoasă, cu păreţi văpsiţi cu var, c'un pat şi o masă, despărţirea cea curată, boerească, în care în timpul lucruluï la cîmp, locuia Isac saŭ tatăl-săŭ ; altă jumătate a caseï, cu läiţi acoperite cu rogojinï, împrejurul părelilor, daţi cu humă, era destinată bătrînilor Mătrăgună. Moş Pavel păzea «iconomiea», iar baba Marghioala se ocupa cu creşterea păsărilor. Puï de găină saŭ bobocï de raţe nu lipseaŭ nicï-odată. Baba Mătrăgună era cunoscută prin împrejurimï şi ca o vrăjitoare isteaţă, iar Moş Mătrăgună trecea de asemenea drept un bun vraciŭ.

Amîndoï bătrînï, foarte vicleni de felul lor, cunoscînd toată lumea de prin satele vecine, puteaŭ lesne să-'şï învîrtească meşteşugul. De multe orï moş Mătrăgună dispărea de acasă, cîte odată chiar pe neaştaptate ; îl vedea lumea unc-orï vorbind cu nişte haimanale ; să întîmpla să 'l întîlnească noaptea tîrziŭ încărcat cu vr'un sac în spinare saŭ cu vr'o legătură sub suoară. Toate acestea şi maï cu seamă viaţa singuratică a bătrînilor îï făcea să treacă drept contrabandişti.

Adevărul îl cam ghicise lumea şi totuşi vorbea maï puţin răŭ despre dînşiï, de cît s'ar fi cuvenit în realitate. Cît pentru Liberman, luï îï păsa prea puţin de aceste svonurï : era mulţumit că bătrînul păzitor nu-l costa aproape nimic iar la nevoe, putea să-ï aducă orï cînd lucrătorï.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

II.

Deja de o săptămînă s'a început lucrul. In largul cîmpiei se vedeaŭ sfori de pămînt goale de iarbă, care se prelungeaŭ în linii nesfîrşite ce se perdeaŭ la orizont; grămezi de fîn se ridicaŭ, formînd şiruri întregi de stoguri ţuguete. Intreaga zi de vară, lungă şi obositoare, cosaşii nu conteneaŭ lucrul; feţele lor arse, eraŭ leoarcă de sudoare. Spinări îndoite, acoperite cu cămăşi scorţoase şi negre, braţe vînjoase, goale pînă la umăr, împresuraŭ întreaga cîmpie.

Incepeaŭ de odată cîte cinci-deci de brazde şi-ţi era mai mare dragul cu ce îndemînare se mişcaŭ braţele.

Isac era dibaciŭ cosaş; lucrătorii eraŭ bucuroşi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cînd pleca să vază de alte nevoi. Brazda el o începea cu repeziciune ; nimeni nu putea să-i ție pept.

Bărbații lucrau vorbind puțin, rîzînd și mai puțin, pe cînd fetele și nevestele o duceau numai într'un rîs și într'o vorbă.

— Ei, voi acolo», striga la dînsele Isac — ce tot vă rînjiți: mai puțină vorbă și mai mult lucru !» El descălică, aruncă frîul pe gîtul calului și apucînd grebla din mîna uneî fete, prindea să adune fînul. Lucru mergea cu spor, însă fetele neputînd să-l urmeze, începeau să'l alunge.

— Dute, dute, ce ai venit ? Nu știm să greblăm și fără mneata?

— Grozav ești !» spunea alta, «nu mai s'o poți duce mult».

— Fetelor», spunea cîte una din gloată, nu vedeți că-și face din'adins treabă aci, numai să fie între noi ?

— Zău așa, ai dreptate, toată ziulica așî aduna cu voi», rîdea Isac, arătînd un șir de dinți albi și tari ca de lup.

— Fetelor să-l gonim... hai jupîne cară-te de unde ai venit.

— Uf, m'am speriat !

In timpul acesta, două fete făcîndu-și semne din ochi, se apropiară de dînsul ; el glumind cu cele-l-alte, nu băgă de seamă soția ce vreau să-i o joace. Una din ele se tupilă înapoia luî pe cînd alta îi dete brînci. El căzu pe spate împedecîndu-se de fată, pe cînd aceia se sculă ca repede în picioare. Risetele numai avură sfîrșit. Isac rușinat nu știa cum să-și răsbune. Fetele rîdeau de se prăpădeau, pe cînd alerga după cele două cari îi puseseră pe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

deca. Din cîrdul ómenilor, cei cari băgaseară de-seamă căderea lui Isac începură să rîdă.

— Ce rîdeţi ?» îi întrebaŭ ceĭ-l-alţi.

— A căzut jupînul...

— Eĭ cum ?

— I-aŭ pus fetele pedecă.

— Al draculuĭ jidan... nu dă pace fetelor... uite, uite, se leagă de Casandra olaruluĭ... na ! c'a păţit-o... auzi ce îndrăsneală !» Flăcăilor nu le prea venea la socoteală asta, dar n'aveaŭ ce face. Aci aproape fie-care fată îşĭ avea flăcăul eĭ, în cît cînd Isac glumea cu vre-una, ceĭ de pe brazdă, lepădaŭ coasa şi priveaŭ ce face tînărul ovreiŭ.

— Mă Andriĭ ce-aĭ lăsat coasa, mă ?» răcnea Isac.

— Poĭ jupîne... am obosit...

— Ce, ce, ce ? Aĭ obosit... iată-mă-s şi eŭ !» Într'adevăr Isac lăsa hărjoana şi apropiindu-se de flăcăul cu coasa, îĭ o luă din mînă şi urmă brazda înaintînd însă aşa de repede, în cît şirul întreg protestă : «Maĭ încet, jupîne, că nu daŭ tătariĭ».

Isac o maĭ domoli, însă nu putu ţine mult ast-fel, şi din noŭ uita că nu toţi pot să-l urmeze ; lepădînd coasa, se îndrepta din noŭ spre fete.

— Al draculuĭ tîrtan, al draculuĭ», spuse un flăcăŭ văzînd că Isac pişcă o fată.

— Dar lăsaţi-l că nu le mănîncă !

— Nu le mănîncă, aĭ dreptate, moş Iordane, dar tot par'că nu te simţĭ bine», îĭ răspunse luĭ moş Iordan flăcăul, pe a căruĭ fată o pişcase Isac.

* * *

— Dar tu ce eştĭ aşa de posomorîtă Sando ?» se adresă Isac către fata olaruluĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— N'am de ce să fiŭ maĭ veselă.

— D'apoĭ altele?

— Nu ştiŭ... poate altele pot.

— Şi tu nu poţĭ?

— Nu pot!

— Ba poţĭ... iată că poţĭ» şi Isac se întinde şi vrea s'o coprinză. Casandra se dă la o parte, ridică mîna, şi îĭ dă un pumn sdravăn peste ceafă.

— Bravo, Sando, bine mă nimeriştĭ», spuse Isac rîzînd şi scărpinîndu-şĭ ceafa. Ştiĭ că doare, doare al draculuĭ... mică, mică, dar aĭ un pumn al naibĭ de greŭ!

— Să-ţĭ fie de bine jupîne Isac» îl felicitaŭ fetele.

— Lasă, că-mĭ plăteşte ca, ce credeţĭ, că mă las eŭ bătut şi încă peste ceafă? Ha, ha, ha, nu mă cunoaşteţĭ... Mariţa mă cunoaşte... nu e aşa Mariţo?»

O fată bălae, naltă şi spătoasă, de lîngă Casandra, se roşeşte ca o floare de mac. — «Nu ştiŭ, jupîne... eŭ de unde să ştiŭ?

— Aşa a venit vorba, glumesc», spuse Isac, văzînd că fata se roşeşte tot maĭ tare.

— Sando, maĭ zi ceva, ce taci, că doară nu ţ'aĭ înghiţit limba?» s'adresă el din noŭ către Casandra.

— N'am ce zice, jupîne, şi dacă n'am, maĭ bine tac.

— Adică, vorba e argint, şi tăcerea aur, aşa?

— Aşa e jupîne Isac!

— Dar ţie ţĭ place aurul, Casandro?

— 'Mĭ place, Jupîne!

— N'aĭ gust prost, fată!

— Nu, jupîne Isac.

Fetele se uitaŭ una la alta făcîndu-şĭ semne, arătînd cu ochiĭ cînd la Sanda cînd la tînăr. Casandra

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

prinse privirea uneia, se depărtă de ovreï şi-şï urmă lucrul.

— Dar iute maï lucrezï», îï spuse Isac din noŭ, apropiindu-se de dînsa.

— Du-te jupîne şi lasă-mă să lucrez, că tot d-tale îţï fac pagubă.

— Nu vreaŭ să mă duc, vreaŭ să staŭ lîngă tine, iac'aşa!

Fata nu-i răspunse, îl privi numaï aşa de rugătoare, în cît Isac simţi par'că cine-va îl apucă de gît şi-l stringe; el abia înghiţi în sec şi fără să maï zică o vorbă, părăsi ceata fetelor şi se îndreptă spre casă.

Fetele se uitaŭ una la alta, se uitaŭ la Casandra, voind să priceapă. Faţa Casandreï era liniştită, nu maï pe obraz se zărea o picătură limpede în care se resfrîngea lumina soarelui; aï fi zis, o picătură de rouă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

III.

Isac se apropie de casă, se opri lîngă puț, băgă ciutura înăuntru și o scoase plină cu apă rece și limpede. Își udă fața, capul și grumajii ; aci simțea încă mîna Casandrei.—«Tare mînă» se gîndi ; «ah ! ciudată fată... ciudată». El bău vr'o cîte-va guturi de apă și par'că se mai liniști. Insă Casandra nu-i eșea din minte, «ciudată fată», repeta el din cînd în cînd.

Nu-și mai găsea loc de căldură ; sîngele clocotea par'că, în vinele lui. Capul ardea și inima o pornea mai iute, cînd icoana senină a copilei se arăta ochilor.

«Și de ce oare i-a venit, așa, să plîngă ? i-am făcut vr'un răŭ ?» Se culcă acum pe patul din odaia lui. — «Vezi bine că i-am făcut, am făcut'o de rîs

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

înaintea celor-l-alte fete... s'a supărat şi de ciudă a plîns... Oare de ciudă ?,.. Dar dă-o cioarelor, ce-mĭ pasă mie, ce am eŭ cu dînsa... e o fată ca toate fetele !...» Isac începu acum să se înciude pe sine însuşĭ. — Staĭ, tu, că ţĭ-o fac eŭ, las' pe mine». El ridica pumnul şi se amenința singur. «Aşteaptă, jupîne Isac, că-ţĭ arăt eŭ ! Haĭ la coasă, să'ţĭ treacă gărgăunĭĭ din cap !» spuse el grav, îndreptîndu-se către cosaşĭ ; aci, luînd coasa din mîna unuia, începu s'o poarte cu atîta putere în cît peste puţin, ajunse pe cosaşul de frunte şi în scurt îl întrecu. Ast-fel lucra el, silindu-se să alunge gîndul Casandreĭ, dar încetul cu încetul icoana eĭ revenea din noŭ, ca valul, ce gonit de vînturĭ, se 'ntoarnă cu maĭ multă plăcere spre ţărm. Îĭ vedea faţa mîhnită şi doĭ ochĭ rugătorĭ, în carĭ tremuraŭ două lacrămĭ pe genele plecate.

Isac nu-şĭ da seama că fata îĭ plăcea, că la prima vedere îĭ atrăsese luarea-aminte ; nu-şĭ da seama că luĭ par'că îĭ lipsea ceva cînd n'o vedea de dimineaţă.

Fetele băgaseră bine de seamă că el nu degeaba stă ceasurĭ întregĭ în mijlocul lor.

* * *

De cînd Casandra era între lucrătoare, Isac îşĭ perdu liniştea şi somnul. La început credea că va începe şi va sfîrşi ca de obiceĭŭ : o zi, două, de curte, o împotrivire slabă, o zi, două de dragoste şi întreaga întîmplare se va isprăvi cu vr'un tulpan saŭ şirag de mărgele. Se vor despărţi fără ceartă saŭ supărare, şi, toate vor intra în făgaşul lor obicĭnuit. Oamenĭĭ sînt simpli la ţară, viaţa lor necom-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

plicată, idealurile mărginite, deci și dragostea este simplă!

Pînă acum Isac avusese numai întîmplări de așa fel și inima rămăsese ne atinsă și sufletul ne turburat; de data asta toate se petreceau altmintrelea. Toate încercările ca să-i arate preferință, treceau ne observate din partea feței; curtea rămînea ne primită, toate rugămințele o făceau numai să plîngă. Isac începu să-și piardă capul. Ceva ne obicinuit se întîmpla cu dînsul. El singur nu pricepea ce se petrece în sufletul său. Această neliniște, — dorința ca să fie veșnic lîngă dînsa, bucuria lui la cea mai mică atențiune din partea ei, — toate ar fi trebuit să-i spue că iubește. Dar el nu-l cunoștea acest simțimînt, căci singur își rîdea de tinerii îndrăgostiți. Acum dorul nebun după copilă, îl făcea să sufere mult. Nu vroea să creadă la început și-și făcea singur mustrări. Cum? el băcat de ovrei, el singur ovrei credincios, să se aprindă după o creștină, după o simplă țărancă?

Dar toate mustrările, tot raționamentul său—pălea în fața patimei victorioase și cu cît căuta să scape, cu atît vîrtejul îl coprindea mai cu putere, — ca o biată pasăre ce se sbate în mrejele sale și să înyălue, tot mai mult, perdută. După zile de grijă și de muncă, Isac nici noaptea nu-și putea găsi odihnă. In zadar se încerca se adoarmă, capul îi ardea, inima bătea cînd prea iute cînd par'că înceta să mai bată. Își simțea sîngele ferbinte, n'avea aer în de-ajuns; se scula atunci, își arunca ceva pe spate și pleca înainte, ne dîndu-și seamă unde și pentru ce se duce, și tocmai tîrziu, cădea zdrobit de oboseală, își aducea aminte, că trebue să fie departe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

de casă şi atunci se întorcea repede înapoi. Ast-fel îşi petrecea nopţile. Tînărul par'că îşi perduse din energia sa. Lucrătorii privindu-l ziua cu capul plecat, gînditor, stînd unde-va lîngă vr'o căpită de fîn, vorbeaŭ: oare ce a păţit Iţic al nostru, că prea moale s'a făcut, oare nu l'a pişcat vr'un şarpe de inimă?

— Mai ştiï!...» Fetele rîdeaŭ împrejurul Casandreï, glumeaŭ şi îï spuneaŭ: «bietul jupîn Iţic, cum îl maï doare!... Fă, după tine se usucă, nu vezï?»

Casandra să făcea că nu înţelege dar în fundul inimeï îï părea bine de preferinţa luï Isac, şi de patima pe care pe văzute, o aprinsese.

Îï plăcea tînărul, cînd glumea cu dînsa, cu toată dorinţa eï, nu se putea supăra pe dînsul, ba din potrivă. Dar totuşi nu vroia să arate nimic din cîte simţea, era prea mîndră pentru aceasta şi prea sfioasă. Îï era ciudă pe Isac pentru liniştea pe care ï-o răpise, şi totuşi cînd îl vedea că pleacă îï se strîngea inima, un mare gol îï făcea în suflet şi fără să vrea, o podideaŭ lacrimile. De la un timp încoace începu să-l viseze; nu trecea o noapte ca să nu stea în vis cu el de vorbă. Atunci, el îï şoptea vorbe de dragoste, îï spunea că fără ea nu poate să trăcască, o strîngea la pept şi ea par'că se simţea răpită la ceruri.

Se făcu o schimbare în purtarea Casandreï. La vederea luï, tot sîngele i se arunca în faţă, picioarele simţea că i se moaie şi ea începea să tremure. Răspunsurile eï numaï eraŭ aşa de aspre şi obraznice ca înainte; acum suferea nespus, cînd vedea pe tînăr glumind cu alte fete.

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Trecu ziua plină de muncă, lumea obosită, o pornea încet, încet, spre casă. Soarele mai lumina cîmpiea cu cele din urmă raze. Departe în zare, pîlcurĭ de norĭ alîrnaŭ d'asupra pămîntuluĭ, soarele se maĭ zări o clipă d'asupra lor, lăsînd în urma sa o vîlvătae ferbinte ca sîngele, ce se îmbina şi se perdea în albastrul închis al cerului. Suluri de fum se ridicaŭ, răspîndindu-se în aerul cald şi moale de seara. Cumpenile de la puţurĭ scîrţăcaŭ neîncetat. Fetele îşĭ spălaŭ obrajiĭ aprinşĭ; lîngă dînsele staŭ flăcăiĭ de glumă.

— Masa e gata!» s'auzi strigînd, baba Marghioala, ce îngrijeşte de hrana oamenilor. Unul cîte unul şi tacticos, lucrătoriĭ se aşcază la mîncare. După masă, uniĭ se duc să-şĭ maĭ caute cîte ceva, alţiĭ staŭ de vorbă; tineretul glumeşte şi rîde. Flăcăiĭ se întrec în glume şi vorbe de duh; e un fel de luptă de agerime a minţiĭ; cele maĭ sărate vorbe sînt încununate de hazul mulţimeĭ.

— Noroc şi sănătate!» se auzi d'odată, şi din umbra caseĭ se arată un om nalt şi spătos, cu coasa pe spinare şi cu o legătură. — Mulţumim d-tale» îĭ răspunse unul din grup. Rîsul şi gluma amuţiră o clipă.

— Aşĭ dori să vorbesc cu jupîn Isac...

— N'aĭ de cît să-ĭ vorbeştĭ... jupîne întreabă un om de d-ta.

Isac care sta rezemat în pragul uşeĭ se apropie şi el de pîlcul tinerilor.

— Dacă aĭ nevoe, m'aşĭ băga şi eŭ să cosesc», spuse noul venit.

— Dar pînă acu unde aĭ lucrat?» îl întrebă numaĭ de cît bănuitorul ovreiŭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Am fost la stăpîn... dar m'am socotit... mi se făcu dor de coasă...

— Cam tîrziŭ», spuse Isac, «cam tîrziŭ ţi s'a făcut dor, de ce n'aï venit maï dinainte... că te învoiam, acum n'am nevoie, am numărul... la cine aï slujit?

— La Abram Parş.

— A, a, a!» Isac se scărpină la ureche şi se gîndi un moment. Abram Parş era rivalul luï Moise Liberman în toate: aceste două familiï, prietene bune în aparenţă, se pismuiaŭ şi se uraŭ de necrezut şi numaï din cauză, că în ultimiï anï, Parş, căştigase maï bine de cît Moise Liberman, şi în timpul de faţă, era considerat ca cel maï chiabur negustor din împrejurime, pe cînd pînă acum Liberman se bucurase de această faimă. De aci ura neînpăcată, şi dorinţa de a face tot răul putincios familiei rivale, dar ast-fel, în cît niminea să nu bănuească.

Auzind că noul venit a fost lucrător la Parş şi l'a părăsit, inima îï se umplu de bucurie.

«Aha, vra să zică la Abram nu-ï aşa de dulce slujba, că slugile il părăsesc tocmaï în toiul lucruluï?» Dar numaï de cît îşï zise «ce-mï pasă mie!»

— Cum te cheamă?» îl întrebă el.

— Vasile Mocanu!

— Bine, te primesc... coseşti bine? Eŭ am aicï cosaşï aleşï pe sprînceauă... cum plătesc altora, îţï plătesc şi ţie.

— Bine» spuse Vasile.

El îşï aruncă privirea în dreapta şi în stînga ca s'o vadă pe Casandra, însă dînsa se dusese cu vr'o treï fete tocmaï la isvorul rece, departe în vale.

Mocanu îşï sprijini coasa de păretele caseï, îşï scoase minteanul şi aştepta lîngă foc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ți-e foame?» îl întrebă baba Marghioala.

Lui Vasile i se păru că mai auzise cînd-va acest glas răguşit şi pe nas.

— Mulțămim, am mîncat», răspuns cel, — dar de unde te cunosc bătrînico?

— Ştiŭ şi eŭ?... Cine poate şti unde se întîlnesc şi-şi uită de dînşii oamenii.

— Că bine aï zis, mamă Marghioalo... îmi aduseï aminte!

Acu un an, Vasile fusese la o vrăjitoare ca să facă să se usuce şi să piară negustorul Pandele Niculescu, care îl băgase pentru bătae în puşcărie.

— Nu s'a uscat Pandele, mamă Marghioalo, tot aşa de gras e.

— Apoï dacă n'aï avut răbdare se împlinesc tot ce trebuia, eŭ îți sînt de vină?

— Aşa e, dar nu-i nimica! tot se usucă el vr'o dată!

Mocanu se aşeză pe un buştean, scoase fluerul dintr'o traistă, îl şterse, îl netezi şi îl puse la gură. Un sunet ascuțit şi pe urmă dulce, răsună în aerul de seară. Soarele apusese, umbre marï se aşterneaŭ, pe cerul senin se arătă un colț de lună şi vr'o cîte-va stele sclipiră.

Mocanu cînta doina luï Marcu, un cîntec de acasă.

Împrejurul luï cosaşii se grămădiseră şi-l ascultaŭ.

Unii oftaŭ din adînc, fetele şi flăcăii şopteaŭ. Vasile sfîrşi, luă fluerul de la gură şi se sculă în picioare. Era aproape c'un cap maï nalt de cît ceï-l-alți. El privia în toate părțile şi faţa luï pînă atuncï posomorită, se înveseli de odată.

— Bine te-am găsit Casandro!

— Bine aï venit nene Vasile, tătica ce maï face, e sănătos?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ce să facă, e bine... sănătos!

Mocanul iar puse fluerul la gură și începu o horă veselă. Acum uitaseră cu toții truda zilei; la sunetele cîntecului, par'că o văpae străbătu prin inimele mulțimei și fără să-și dea seamă, mînile se împreunară și împrejurul focului se încinse o mîndrețe de horă, cum de mult nu jucaseră ei. Aŭ topăit pînă noaptea tîrziŭ, și bătătoriseră pămîntul, de credeaŭ a doua zi, că o herghelie de cai trecuse pe acolo. Luna dete să asfințească.

— Destul băeți», grăi atunci Mocanul, băgînd fluerul în sin.

Așt-fel trecea vremea; ziua lucraŭ și serile petreceaŭ jucînd.

O bună parte din cîmpie era cosită; căpițe și stoguri de fîn presuraŭ împrejurimea caseĭ ca niște stejari credincioși. Mirosul fînuluĭ cosit umplea aerul, te îmbăta și-ți înviora inima.

Isac umbla maĭ puțin trist. Simțea că iubește și nu e respins de și nu-ĭ vorbise Casandreĭ nicĭ o vorbă despre patima sa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

IV.

Şesul pe care se întindeaŭ livezile luĭ Moise Liberman se termina la Valea Ţapuluĭ, o vale adîncă, stîncoasă, presărată pe icĭ şi colea cu mesteacănĭ. Un pîrîŭ sgomotos trecea în fundul văiĭ şi maĭ multe isvoare ţîşneaŭ de sub stîncĭ.

Aci în umbra copacilor, pe muşchiĭ deşĭ se odihneaŭ cosaşiĭ la prînz. Seara fetele se ducea cîrdurĭ să aducă apă rece din isvorul de lîngă «Ulm»—cea maĭ gustoasă şi maĭ limpede apă din întreaga vale.

Locul împrejurul «Ulmuluĭ» era acoperit cu iarbă deasă, printre care creştea busuioc şi ismă sălbatică.

Casandra şi cu Safta Magdalin, o fată de suflet a babeĭ Marghioala, se duceaŭ şi ele pe la «Ulm» ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

să stringă babeï ismă pe care dînsa o usca şi o vindea spiţerului din Cernăuţi.

Era într'o Joie dimineaţă, începuse să burez de ploaie în cît Isac a oprit coasa. Era însă bine de cărat căpiţele; lucrătoriï cu vr'o cîte-va fete se apucară de lucru; iar altele o porniră după ciuperci. Casandra se rugă de Isac, s'o lase pîn'acasă să-'şi vadă pe tată-său, căci auzise că nu prea era bine.

— Duţe, fată, ï-a zis el blînd, numaï să viï pînă de seară.

— Vaï de mine, cum să nu viu, par'că e departe?

— Să nu te opreştï pe unde-va şi cu cine-va.

— 'Mï pare răŭ jupîn Isac... şi cu cine m'aşï opri?

— Poate cu Mocanu?

— Ce are a face... e prietin cu tata.

— Şi al tăŭ nu-ï?

— Nu zic ba? şi al meŭ!

— Atîta?

— Atîta!

— Nu-mï vine să cred... el nu-şï iea ochiï de pe tine... las' c'am băgat eŭ de seamă.

— Facï păcat!» Casandra se roşi, genele îï tremurară.

— Bine, bine... du-te acu, dar să nu întîrziï, c'o păţeştï.

Fata se înciudă acum. Cu ce drept jupînul îï spune fel de fel de lucruri ce nu se cad, ce vra să zică asta, ce îï este el, neam saŭ frate? Două dungï i se săpară, d'abea, de-asupra sprîncenilor şi zise cam în batjocură.

— Şi dac'aşï întîrziea, ce-ar fi? doară nu's micuţă să mi se întîmple ceva, saŭ poate mă-ï socoti şi mă-ï da afară?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ast-fel vorbeşti cu mine?» se mîhni şi Isac. El întoarse capul şi privi norii cari fugeaŭ pe cer. Pe iclă-colea se zăria cîte un petec de cer albastru.

«Mîine va fi frumos, du-te, fetiţo, şi vino sănătoasă».

Casandra se îndreptă spre sat, cu pas uşor; peste o jumătate de ceas se zărea clopotniţa bisericeĭ din Gropenĭ.

— Dar repede maĭ mergĭ, eştĭ bună de picior, auzi fata în urma eĭ.

Ea întoarse capul şi se opri puţin. Vasile Mocanu se opri de odată.

— Par'că lucraĭ la coasă, nene Vasile, cum eştĭ aci?

Casandra îşĭ aduse aminte de vorbele şi bănuelile luĭ Isac.

— Lucram şi acum nu maĭ lucrez; eram acolo şi acum sînt aicĭ... toate sînt în voia celuĭ de sus.

Casandra îşĭ reluă pasul, Mocanul mergea alăturĭ privind-o din cînd în cînd. Pe fruntea luĭ se brăzda o cută adîncă, ochiĭ priveaŭ trist.

— Din-adins am purces după tine... am voit să-ţĭ spuĭ ceva... am lăsat şi lucru!» Se silea să-şĭ îmblînzească vocea. «De mult, eram să-ţĭ vorbesc încă la popa, dar mĭ-am zis: «lasă că maĭ este timp! Apoĭ schimbînd brusc glasul ce suna pătimaş: «Fă Casandro, ştiĭ tu că-mĭ eştĭ dragă?»

Aci se opri o clipă, îşĭ trase sufletul. «Că mor după tine!... am vorbit eŭ maĭ deunăzĭ cu moş Boboc de aşa ceva, mĭ-a răspuns să grăesc cu tine». Mocanul tăcu; sufla greŭ, par'că ridicase o greutate peste măsură; îşĭ scoase pălăria împodobită cu panglică de catifea şi cu ace colorate; îşĭ uscă apoĭ cu mîneca, fruntea asudată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Tăceaŭ amîndoï şi mergeaŭ iute înainte; nu era multă vreme de vorbit, căci se zărea satul.

— Ti-i-i, ce căldură !» spuse Mocanul, ştergîndu-şï gîtul ud de sudoare. Cu tot greul din suflet, Casandra fu silită să zîmbească : Tocmaï ziua asta era maï răcoroasă, apoï maï şi bura ca prin sită.

— Ce tot spuï nene Vasile ?» spuse fata rîzînd, «ce răcoare de-a binele». Dînsa maï prinse la inimă.

Mocanul văzînd-o că rîde, se încurcă şi maï răŭ.

— Ba nu, zăŭ e cald !

— O fi, eŭ nu văz ; şi iar tăcură. Casa olarului era la o bătae de puşcă.

— Eï cum zicï, Casandro : îţï plac eŭ, orï nu-ţï plac, spune, s'o ştiŭ !

— De, nene Vasile, abia te cunosc, nu pot să-ţï spuï nimic.

— Ţiï la altul ?

— Nu ţiŭ la nimenï !

— Drept grăeştï ?

— Păï strîmb ?

— Atuncï de ce nu-ţï place de mine ?... Dacă ţï-aşï plăcea» — a maï zis el după o pauză lungă, «n'aï rîde de mine». Apoï hotărît şi oprind-o de mînă : — Ştiŭ eŭ cine-ţï face ochï dulcï, dar să nu crezï, spuï eŭ, să nu crezï, ăla te părăseşte, ascultă-mă pe mine.»

— Fă-ţï cruce, nene Vasile, ce am eŭ cu toţï ăia carï ţin la mine, eŭ ştiŭ că nu ţiŭ la niminea !» Ea înţelese, inima îï bătea tare, simţea că se roşeşte şi era convinsă, că dacă ar maï fi deschis gura să maï vorbească, glasul 'ï-ar fi tremurat.

Aŭ ajuns acasă.

— Eï, va să zică nu spuï nimica ?»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ea şi-a tras binişor mîna dintr'a lui.

— Nu ştiŭ... ce să-ţi spuĭ? ce-o fi mîine, om vedea.

— Adică, cum să te înţeleg?

— Cum vreĭ.

— Să-mĭ las nădejdea?

— Nu ştiŭ... Dè, ce să-ţi zic,... mai bine las'o!» Faţa luĭ se aprinse, jăratec, ochiĭ scînteiaŭ. «Aşa-a-a? Bine! dar să ştiĭ, că nicĭ mort nu mă las de tine.

Las' că maĭ vorbim noĭ, mĭ-o veni şi mie apa la moară... să te vedem atuncĭ.

— Să nu crezĭ, nene Vasile, că timpul mă va schimba, tot aşa o să vorbesc şi peste zece anĭ.

— Rămas bun atuncĭ», zise el cu vocea sugrumată. «Şi vrea se zică nu ţiĭ de loc la mine?»

— Las' că o să-ţi treacă, ştiŭ eŭ!»

— Dar dacă mĭ-eştĭ dragă?

— Poĭ ce's eŭ de vină, păcatele mele... ştiŭ numaĭ că nu-mĭ eştĭ, şi pace bună!

— Bine!» făcu el apăsat, îndesîndu-şi pălăria pe frunte. Apoĭ porni rar, înainte.

— Drum bun, nene Vasile, şi nu te supăra, că nu e lucru de supărare!»

Casandra intră în casă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

V.

Pe o laiță de scînduri, așternută cu o rogojină, era culcat moș Boboc; în cocioabă o căldură și un miros greŭ te bătea la cap... Casandra deschise ușa și geamul.

Aerul curat și recoros umplu odaca, stîrnind un roĭ de muște.

— Ce aĭ, tătucă, de mult zacĭ?

— De vr'o treĭ zile nu mĭ-e bine!... eram cam asudat și mĭ-am lepădat minteanul, pesemne că atunci m'a luat vîntul, am umblat de am strîns pentru bătrîna Petroaia să-ĭ facă sf. masle! Am obosit atunci... mult îmĭ trebue mie, om bătrîn?» Casandra nu-și lua ochiĭ de pe dînsul, și privea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sfăşiată, ochiĭ luĭ înfundaţĭ şi umerĭĭ scoşĭ aĭ obrazuluĭ.

Bătrînul se ridică pe un cot şi privi fata.

— Vino încoa, puicuţă!

Casandra se apropiă de se aşează pe marginea laviţeĭ.

— O să mor, Săndico», urmă el, cu vocea stingîndu-se «o să mor, simt eŭ că n'am mult, am trăit destul!... m'aş duce bucuros... un singur lucru mă arde: ce aĭ să facĭ mititico, fără mine?»

— Tătică, de ce vorbeştĭ aşa?» Ochiĭ i se umplură de lacrămĭ, una cîte una picaŭ pe obrajĭ, rostogolindu-se sub broboadă.

— Aşĭ muri bucuros, Săndico, dar cînd mă gîndesc la tine spuĭ: Doamne, Dumnezeule, eştĭ bun cu toţiĭ, îndură-te şi de robul tăŭ păcătos şi prelungeşte-ĭ viaţa, pînă ce îşĭ va vedea copilul adăpostit!... Noaptea mă trezesc, Sando, şi capul îmĭ hueşte de grijă: ce aĭ să facĭ tu, cînd voiŭ închide ochiĭ?

Bătrînul tăcu din noŭ, par'că adunîndu-şĭ puterile ca să maĭ vorbească. Un vîntişor clătina teiul de lîngă casă şi mirosul dulceag al florilor umplu întreaga odae.

— Ce bine miroase», spuse moşu respirînd adînc.

Casandra tot tăcea.

— Şi aşa, puiul tătuchiĭ, cum îţĭ spuneam... de ar da Dumnezeŭ şi Maica Precista să te văd şi pe tine la casa ta... Mi-a vorbit el mie Vasile Mocanu despre tine, spunea: moş Boboc, facĭ moarte de om de nu-mĭ daĭ pe Casandra!... şi ĭ-am răspuns: vorbeşte, zic, cu dînsa, doară ea trebue să ştie dacă te vrea pe tine... şi dacă îĭ placĭ... Vorbeşte-ĭ zic, —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

apoĭ nu ştiŭ a vorbit, n'a vorbit, căcĭ n'a maĭ dat ochiĭ cu mine de vr'o două săptămină.

— A vorbit», răspunse fata, sec.

— Tot a vorbit!... eĭ, şi tu ce ĭ-aĭ răspuns?» Ochiĭ moşuluĭ se aprinseră şi două pete, roşiră umerii obrajilor.

— Ce ĭ-am răspuns!—I-am spus că nu mi-e drag acuşica... dădea el zor nevoe să-ĭ spuĭ... ĭ-am spus!» În odae se auzea doar bizîitul muştelor şi un cloncănit de cloşcă, sub laviţă.

După cît-va timp: Aĭ pus-o pe moţata? întrebă ca, plecîndu-se repede să vadă gaina.

— Am pus-o... ce eram să-ĭ fac? mă gîndeam şi la tine: poate că va da el Dumnezeŭ!... lasă să fie doĭ treĭ puişorĭ în casă.

Din noŭ cloncănitul îngrijat al pasăriĭ, care-şĭ chema puiĭ.

— Vra să zică... lipsă?» întrerupse el tăcerea.

— Maĭ bine lipsă!

— Dè, dragul tateĭ, tu ştiĭ maĭ bine... de n'aşĭ muri numaĭ, ca să te văd hotărîtă într'un fel.

Dinaintea ochilor eĭ, treceaŭ ultimele icoane de dragoste, cu Isac. Chipul luĭ frumos şi voinic îĭ sta în cale. Nu, nu», îşĭ zise, «saŭ el saŭ... — saŭ, — ce? Rămîĭ maĭ bine aşa, cum sunt».

— I-am spus verde, tătucă, că nu-mĭ e drag.

— Bine fetico!» Moşu oftă din greŭ, — nu-ĭ nimica, maĭ sînt eĭ oamenĭ pe lume! zise în şoaptă.

— Ce zicĭ tătică?

— Nimic, nimic... spuĭ şi eŭ de a le mele, nu ştiĭ cum sînt bătrîniĭ, vorbesc într'una...

— Tătică, cum să te las acum, eştĭ bolnav?» spuse fata după o clipă de tăcere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Mĭ-o trece, mĭ-o trece, fetico, du-te numaĭ, îndărăt și lucrează sănătoasă, doară aĭ cîștiga niței bani... că multe îți trebue, ești goală pușcă și tatătăŭ nu-ți poate cumpăra nimica...

— Maĭ vorbești, tătică! ce-mĭ trebue mie... să te văd sănătos, alt nimica.

Aŭ maĭ stat nițel de vorbă; bătrînul întrebă de toate, voia să știe dacă aŭ cosit mult, cîți oamenĭ sînt, de e fînul bun, hrană de ajuns, și jupînul, om de treabă.

— De e de treabă?» Ochiĭ îĭ se aprinseră. Nicĭ nu-ți poți închipui, tătică, ce om bun, să poartă așa de bine cu lucrătoriĭ... e nițel cam iute, dar se poate alt-fel?... Cel puțin, cu mine e așa de bun!

— Mare lucru și ăsta, ce spuĭ fetico», observă moșul.

«Jidaniĭ îs toți aĭ draculuĭ, caută numaĭ să te stoarcă..., e în stare să-ți scoată și sufletul! Ceva de ne crezut, cum spuĭ, despre jupîn'tăŭ Isac, apoĭ dacă e așa, e maĭ dehaĭ de cît un creștin... și creștiniĭ în ziua de azĭ, sînt maĭ răĭ de cît jidaniĭ, bunioară părintele Ieremia. Dumnezeŭ să-ĭ plătească, căcĭ e păcat să blestemĭ, dar pe cinstea mea dacă ar da și ciuma în sf.-sa nu mi-ar părea răŭ, zăŭ așa!» Bătrînul se înflăcărase, se sculă de pe laviță par'că îĭ pierise și boala.

Casandra mirată, privia pe bătrîn. «Cum așa tătică?»

El urmă, repede, înciudat. «Eacă așa! Crezĭ, dacă te-aĭ pilit de mine și nu mi-aĭ spus de ce aĭ fugit de popă, apoĭ eŭ n'am aflat? Ho, ho, ba încă cum am aflat; lasă că dascălu Papuc, nu spunea el numaĭ minciunĭ, știea el săracu ce știea, he, hè;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

tu crezi că așa se trăește pe lume? Mi-a spus el mie Vasile; toate le știu. Eram să-l blăstem pe popa în fața lumei și să dau pentru scăparea ta din ghiarele diavolului, să citească popa Mihalache din Roșu nouă acatisturi, dar tot bietul Papuc m'a rugat să-l cert pe Iuda cum a certat și pe tizul lui mîntuitorul. L'am certat. De cînd cu pățania ta, nu mă mai duc pe la biserica noastră, să nu-l mai văd pe Antechristu în ochi — căci Doamne eartă-mă, pot să-mi perd cumpătul și să-l blăstem. Mai bine stau acasă, și cînd pot mă duc la biserica din Roșu. Hei, fată, fată, urmă el după un oftat, că nu-s eu mai tînăr cu vr'o zece ani, numai cu zece, i-aș arăta eu lui Iuda, dragoste de și-ar aminti și laptele pe care l'a supt. Dar lasă», adaogă el, după o pauză «l'a învățat el minte și Vasile, băiatu moșului, de atita mi-e drag mocanul, că n'a lăsat pe Iuda să-și bată joc de un copil sărman...

Casandra se roși, dar nu spuse nimica.

Bătrînul o privi zîmbind și după un oftat adînc zise domol: ce să-i fac dacă n'are noroc! Păcat, bun băiat, da n'are noroc.

— Ce să fac și eu tatucă? Dacă nu mi-e drag?

— Asta o zic și eu fată, păcat... mult ține la tine... se stinge după tine, dar dè, n'are noroc... Să-și caute alta.

— Să-și caute.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

VI.

Casandra luîndu-şĭ ziua bună, eşi din casă. Afară nu maĭ ploua. Un colţ de soare privea de după o grămadă de norĭ; însă, tot răcoare. In aerul curat milioane de musculiţe jucaŭ, alergîndu-se. Privindu-le, Casandra se gîndi: «mîine numaĭ plouă!» Mergea încet, nimenea n'o grăbea, ştiea că astă-zĭ n'o să maĭ lucreze şi era sigură că jupînul nu se va supăra c'a stat maĭ mult, se gîndea acu la el: ce bun e, dacă n'ar fi jidan!»

— Casandro!» Fata träsări şi ridică fruntea. In umbra stejaruluĭ pe lîngă care trecea, lipit aproape de trunchiul copaculuĭ, se zări Isac.

«Par'că e vrăjit», fĭ trecu prin minte: mă gîndeam la dînsu şi-ĭ aci!» Inima fĭ svîcni cu putere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Știeam că aĭ să întîrziĭ», zise el, eșind din umbră, «și ți-am eșit să te întîmpin».

— Aĭ făcut răŭ, jupîne, trebuea să staĭ acasă!» Glasul feteĭ tremura.

— N'am putut Casandro, nu pot, nu-mĭ găsesc loc fără de tine. Nu știŭ ce să maĭ fac.

El o luă de mînă și o coprinse în brațe — toată; eĭ i se tăiă respirarea, iĭ venea să moară de o nespusă, de-o dureroasă plăcere.

— Mă doare, nu strînge așa», abea șopti, cu glasul stins. Capu-ĭ ardea, o caldă moliciune, respîndindu-se în tot corpul eĭ, picioarele iĭ se împleticiaŭ. Inima iĭ bătea sgomotos într'un avînt de fericire: iĭ părea că se înalță la cer, strînsă în brațele luĭ.

— Mă iubești?...

Fata întoarse capul spre dînsul. Surîsul de pe buze, ochiĭ împăcnjeniți de dragoste, iĭ vorbeaŭ. Dacă îl iubea? Simțea că ar fi murit pentru dînsul la un singur semn al luĭ, la o simplă a luĭ dorință.

— Mă iubești?» o maĭ întrebă odată, și cuvintele luĭ o pătrunseră ca o văpae bine-făcătoare și mîngîioasă.

— Nu știŭ, dar fără de tine nu pot trăi». S'aŭ luat de mînă și mergeaŭ înainte.

El rări pașiĭ; lîngă un povîrniș de drum se opri, întoarse capu spre dînsa și par'că urmînd firul gîndurilor eĭ, o întrebă: Și de mult?»

— De cum te-am zărit... de cînd mi-aĭ grăit». mi-așĭ fi dat viața, bucuroasă, să pot fi veșnic lîngă tine. Imĭ venea să-ți sărut mîna, ca uneĭ moaște.

— Mĭ-aduc aminte, te-am ciupit nițel și tu făceaĭ nazurĭ!

— Mĭ-era așa de rușine!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Dar acu?

— Şi acum mĭ-e ruşine... dar simt că m'am maĭ deprins!...

Isac îĭ strînsa mîna, recunoscător şi se plecă s'o sărute.

Casandra se feri. «Nu vreaŭ, ne vede cineva!»

— Fricoasă maĭ eştĭ!

— Fricoasă?... Uite n'am avut dreptate?!

De după şanţ, lîngă o grămadă de pietriş, se zări un cap de om. Omul era culcat, părea că doarme.

Casandra trase mîna şi se depărtă puţin.

— Ţĭ-e frică?

— Păĭ cum... nu ştiĭ cine e, Vasile Mocanu!

— Şi tu îl cunoşteĭ?

— Aşa niţel. Am fost băgaţĭ amîndoĭ la popa Ieremia.

— Aşa, a, a! Dracu l'a adus înaintea noastră!» spuse Isac în sfîrşit, închiudîndu-se pe Mocanu, şi pe Casandra. Bănuiala, ca un spin subţire şi dureros, îĭ se înfipse în inimă.

— Şi mult aţĭ slujit împreună?

— Dacă mă întrebĭ cu glasul ăsta nu-ţĭ răspund, şi... lasă-mă în pace», spuse ea supărată, ferindu-se în lăturĭ, cînd Isac vru iar să-ĭ coprindă mîna.

— Te superĭ?

Casandra nu-ĭ răspunse ci o purcese iute înainte.

— Nu te supăra, am glumit» zise el blajin, strîngînd-o de braţ.

— Aĭ glumit, frumos îţĭ şade!» Acum prinse a zîmbi şi ochiĭ i se umeziră. Era vreme de sfadă? Din întrebarea luĭ, nu pătrundea oare cea maĭ caldă iubire?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

I-ar fi păsat lui, alt-fel, cu cine și cît slujise? Inima o porni iar, veselă și mulțumită.

— Supărăcioasă mai ești?...

Ea zise busumflată, — plecînd capul drăgălaș:

— Supărăcioasă... Așa sînt eu...

Trecură șoseaua și acum mergeau pe mirîștea fînețelor. Stogurile umpleau cîmpiea; în depărtare se zărea lumină, — era focul de lîngă gospodărie.

— Ne-o vorbi lumea de rău dacă ne vede împreună, apucă pe alt drum și vino acasă mai tîrziu, după mine, îi spuse Casandra.

— Bine zici!

Isac cîrmi la dreapta, pornind spre stogul cel mai apropiat. Casandra o luă înspre foc, pășind grăbită.

— Da, ce-ai făcut cu jupînu?» auzi ea de-odată glasul lui Vasile, eșind par'că din vîrful unei căpițe, pe lîngă care trecea.

Ea se opri.

— Dumneata ești nene Vasile, ce te-ai apucat să sperii oamenii, par'că erai culcat în drum, cum de ai ajuns aci?

— Am ajuns și eu, de ce să n'ajung, cine mă oprește, nu cum-va jidanu tău? După glas și după cum sărise de pe căpiță, Casandra pricepu că mocanu era cu chef. Îl mai văzuse de vr'o cîte-va ori în starea asta. Slăbiciunea lui pentru băutură îl scăzuse mult în ochii feteî; une-ori chiar îi era ne suferit.

N'avea alt cusur flăcăul: vrednic, lucrător cît zece, nici prea urît, — puțin cam ursuz, — dar asta n'ar fi fost nimica, însă beția nu i-o putea erta.

O groază cuprinse fata de și nu era fricoasă. Sin-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

gură, cu un om ameţit în mijlocul cîmpiei, în amurg, cu un împătimit după dînsa, şi apoi şi gelos de altul, pe care-l văzuse, poate, luînd'o în braţe.

Să ţipe, să adune lumea? Era încă destul de departe pînă la foc, unde eraŭ oamenii. Să o croească mai bine la fugă? Era uşoară de picior, nu se afla alta s'o întreacă.

«Ce-o da Dumnezeŭ!» Casandra îl lasă să se apropie, şi cînd întinse mînile s'o apuce, se aplecă pe sub mînile luĭ, îĭ dădu brînci în fugă şi o luă rasna pe cîmp.

— Aşa mĭ-aĭ fost?» scrîşni el,—te învăţ eŭ minte, jidanco!

Se începu o goană turbată. Fata era uşurică, dar Vasile era muntean, cu pulpa de oţel, ager ca o ciută de munte.

— Fugeaŭ de le pîrăiaŭ călcăile. Depărtarea nu se scurta dintre eĭ, şi munteanu făcea nişte săriturĭ de uriaş.

Fata abea atingea pămîntul. In dărătul eĭ la vr'o zece paşĭ, mocanul sufla ca un taur.

— Să ştiŭ că crap, şi tot te prind!

Dar rachiul îl făcu să şovăe şi peste cît-va Casandra înţelese că fuga nu va mai ţine mult. Işĭ recăpătase liniştea: Acum să fi vrut, putea să-l lase departe îndărăt, acum însă prinse o ciudată plăcere să se ia aşa la întrecere nebună.

— Oĭ crăpa dar tot te prind!

— Mîne dimineaţă!

— Ce-aĭ zis?

— Nimica, numaĭ bagă de seamă şi ţine-te bine!» Inaintea lor se zărea ceva negru, era o vizuină de vulpe; cosaşiĭ ca să prindă feara îĭ lărgiseră lo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cuința și săpaseră un fel de șanț cu găuri; spre acesta înainta Casandra, cunoscînd locul.

— Ține-te bine, nene Vasile și zi una!» Fata sări ca o căprioară; căzu în brînci, pe cel-l-alt mal al șanțului. Ea se ridică, fulger, și depărtîndu-se vr'o cîți-va pași, întoarse capul: Indărătul ei nu se vedea țipenie de om. Atunci se opri, se întoarse spre șanț și se apropie încet de mal. In fundul găurei gemea mocanul.

— Nene Vasile, scoală-te!

— Am încercat, nu pot, mi se pare mi-am rupt un picior». Îi trecuse și beția și ciuda; vorbea omenește.

— Vai de mine!

— Așa-mi trebue! Ce am căutat, am găsit. Du-te fetică dragă, de chiamă oameni să mă scoată din iadul ăsta și nu spune cum am căzut!

— Mă duc», zise ea, mîhnită; «Bietul nenea Vasile, dè, de ce nu se astîmpără! Rachiul i-a făcut-o, de rachiu nu se satură! ce face el acum cu picirul rupt? Bietul nenea Vasile!» și fugea îmboldită de milă, spre focul din depărtare.

Peste puțin ajunse. Gloata cosașilor, se adunase mai de vreme; în așteptarea mîncărei, oamenii stau de vorbă.

— Bună seara!» abea își trase sufletul.

— Mulțumim!

— Nenea Vasile a căzut într'o groapă, în groapa vulpei, o știți unde e, și nu poate eși, și-a rupt, zice, piciorul.

— Ce vorbești?!

Oamenii săriră de lîngă foc și cu toții se îndreptară, fugind spre locul nenorocirei. Casandra și cîte-va

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

fete plecară după apă. Venind, găsiră pe Vasile lîngă foc. Baba Marghioala îi pipăea piciorul.

— Rupt în două locuri, aï păţit-o, viteje.

— Ce facem acum, Babă Marghioalo?» întrebă Isac.

— Aci nu-l putem lăsa, jupîne, doară nu e cîine, e creştin ca şi noï.

Isac trase o înjurătură.—«Nu e vorba aicï, babo, de creştin saü de necreştin, te întreb, unde ar fi maï bine să-l punem?

— In casă trebue culcat, în şase săptămînï îl fac tun!

— Bine! Luaţi-l atuncï.

* * *

A trecut încă o zi de lucru. Soarele de mult se cufundase în zare, cîte-va raze maï învăpăiaü apusul. In aer răcoare, cîte-va stele apărură. Cîmpiea adormise. Cînd şi cînd ţîrăia greerul şi din bălţile vecine pătrundea glasul monoton al broaştelor. Cosaşiï isprăviseră treï sferturï din cîmpie şi clădiseră, stoguri mulţime. Lucrătoriï mîncară repede, grăbindu-se la odihnă, mulţi dormea deja, duşi, pe cînd alţiï îşi adunaü fîn ca să-şi facă culcuşul maï moale. Fetele şopteaü încă între ele, dar în curînd le prinse şi pe ele somnul. Cîniï se adunaseră lîngă focul stins; se făceaü colac, pe spuza caldă. In curînd întunerecul coprinse totul. Unde-va prin apropiere, se auzea încă măcăitul raţelor sălbatice; o gîscă a ţipat o dată în tăcerea nopţiï, apoï totul a tăcut. In despărţitura pentru argaţi, pe un pat de nuele, aşternut cu fîn proaspăt, zăcea Vasile Mocanu, cu piciorul legat în coajă de teiü. Prin somn înjura

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

pe cine-va și gemea din cînd în cînd. In odăița curată, boerească, ardea un muc de lumînare. La o masă de brad ședea Isac. La spatele lui pe o laviță, Casandra albă ca peretele, cosea fața de pernă de la căpătîiul tînărului. Isac rupsese din adins albitura și cînd văzu că toți s'aŭ culcat, chemă pe fată să i-o coase. Din cînd în cînd, ea ridica ochii de pe lucru și privia pe Isac, cu ochii mari, aprinși de friguri. De multe ori se înțepase deja, dar sugea degetul puțin, și urma lucrul. Inima i se strîngea ne obișnuit, par'că era o păsărică, pe care pui pe neașteptate mîna. Cîte-odată ceva o strîngea la gît; peptul se umfla atunci și ea suspina adînc și 'ntretăiat; la auzul suspinelor, tînărul ovreiŭ tresărea. Frumoasele ei sprîncene se încrețeaŭ fără de voe, și ochii ei aproape negrii acum, scînteiaŭ de o luminä ciudată.

Isac ședea, mereŭ rezimîndu-și capul buclat pe mîna dreaptă. De odată el auzi cum fata mușcă ața, oftă, că-și sfîrșise lucrul; își înfipse acul în peptul cămășii. El tresări; o tremurătură ușoară îi prinse capul, se ridică și frecîndu-și mînile-ghiață, se întoarse spre Casandra și șopti:

— Ai cusut-o?

Drept răspuns ea ridică ochii, îi privi fața palidă și arătă acul din pept; ceva par'că îi strîngea fălcile, oprind-o să răspundă.

Isac o mai privi vr'o cîte-va clipe, sorbind-o cu ochii, apoi de odată suflă în lumînare; un întunerec adînc cuprinse odaia. Printre ferestre se zărea un colțișor de cer posomorît și o steluță abea clipea în depărtare. Casandra scoase un gemăt slab, în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

care frigurile dorinții se înginaü cu spaima; își perduse aproape cunoștința.

Peste cîte-va clipe, la sînul luĭ, — Casandra îngăima suspinînd,—pierdută: «Jupîne Isac, lasă-mă, nu mă ucide! Fie-ți milă»; iar el, nebun de dragoste: «Casandro, viața mea! Casandro, comoara mea!...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

VII.

Trecură două săptămîni, două săptămîni de beţii de fericire, de vorbe nesfîrşit de dulci, de nopţi petrecute în visări de o negrăită vrajă. Casandra umbla ca o lunatecă ne înţelegînd, ne simţind cele ce se petreceaŭ în jurul eï. Un gînd, un singur gînd o muncea şi-o încălzea, o făcea să svîcnească şi să tresară: Isac şi iubirea eï. Lucra ziua, mînele greblaŭ fînul, îl adunaŭ în movilițe. Mijlocul se îndoia să le ridice, dar mintea era la dînsul, era plină de chipul luï adorat şi sufletul îï părea un cîntec nesfîrşit ce curgea în unde fermecătoare, ameţindu-ï simţirea, umplîndu-ï inima de-o mîngîioasă mulţumire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Lumea de prin împrejur începu să şoptească, mai ales fetele băgară numai de cît de seamă.

Isac părea că nu se schimbase; îşi recăpătă activitatea înfrigurată şi agerimea gîndului; văzînd pe Casandra cu ochii împăienjeniţi, cu mişcările molatice, zîmbea numai, zicîndu-i cu un glas pe care se silea în zadar să-l facă aspru: «Sando, Sando, grăbeşte-te că îţi iaü fetele înainte!», şi Sanda auzind vocea lui, trăsărea, îl privia mult cu mînele lăsate în jos cu capul plecat şi după ce îl pierdea din ochi începea să lucreze cu repeziciune. «Ha, ha, ha, aï şi tu Casandro frică de jupînu», o rîdeaü fetele. «In locul tăü, dragă, eü aşi lucra mai puţin!

«Al draculuï tîrtan», vorbeaü între dînşii flăcăii, ne-a şters cea mai frumoasă fată din sat!..

«Barem să n'o lase pe drumuri!» încheiaü ceï bătrînï şi practicï..: «să se boteze şi s'o ia de nevastă, că doar n'o trece ea în legea jidovească!» Se vorbea tare, rîdeaü de amîndoï chiar împrejurul eï, şi dînsa nu înţelegea nimica; nu mai cînd gluma întrecea măsurile, atuncï feteï i se înflăcăraü ochiï, se umpleaü de lacrămï. Nu răspundea la glumele răutăcioşilor, îï privea numai, plînsă şi atuncï aceia se ruşinaü şi bătînd-o peste umerï: nu te supăra, fă, am glumit, nu că am vrut să spuï ceva de răü...

In urmă o lăsară în pace; întîmplarea eï trecuse în domnia celor împliniţe. Numai fetele mai aduceaü cîte odată vorba, dar şi ele o părăsiră.

Un suflet însă ştiea de toate şi se simţea adînc rănit. Vasile nicï cu o vorbă nu-ï arătase Casandreï că cunoaşte întreaga eï doină. Ţintuit în pat, cu piciorul buştean, avu destul timp să se gîndească la toate, şi acum după ce era încredinţat că Ca-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sandra moare după altul, — el tot o iubea. Ce n'ar fi dat să fie iubit de dînsa, dar acum înțelegea că era cu neputință. Pînă în clipa cînd auzi de la baba Marghioala despre dragostea Casandrei, tot mai avea încă o rază de speranță. Ear după cele auzite, se căsnea să nu creadă:

— Nu se poate» îi răspunse el cînd aceea, necunoscîndu-i patima, îi spuse într'o zi: «al draculuĭ, jidan, ce a făcut, ce a dres, a scos fata din minți și a făcut-o ibovnică... și ce floare de fată!

— Care fată, tușă Marghioală?» abia putu să întrebe Mocanu.

— Care fată! Pe Casandra luĭ moș Boboc!» Inima par'că îi stătuse în clipa aceia, ceva i se rupsese înăuntru, în cît abia putu să șoptească: «apă că mor!» Din ziua aceia vindecarea nu mai mergea așa de strună și baba, oblojindu-i într'o zi piciorul, dădu din cap și spuse: «nu înțeleg, măiculiță, ce aĭ făcut cu piciorul de s'a umflat așa de tare... Vr'un ochiŭ răŭ!» In zadar aŭ fost toate descîntecele babeĭ.

Casandra par'că-și uitase de bietul mocan. Inainte mai venea pe la dînsul, dar acum uitarea aproape desăvîrșită, îl făcu să creadă în adevărul faptuluĭ.

Intr'o dimineață se simțea foarte răŭ, de cu noapte îl apucaseră niște friguri, piciorul îl durea groaznic.

— Tușă Marghioalo, fii bună și spune feteĭ luĭ moș Boboc să vie pînă la mine, zi-i că o chiamă mocanul să-i spue ceva despre tată-săŭ.

La amiază, Casandra intră în despărțirea luĭ Vasile.

— Bună ziua nene Vasile» și plecă ochiĭ simțindu-se par'că vinovată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Mulțumim d-tale, cam rar ne vedem, dar nu e nimica, eram să te rog ceva, Sando». Apoi tăcu privind-o drept în ochi. — Aci mi-e rău de stat; nici-odată n'am să mă fac bine, văd eu... îmi trebue liniște, și tocmai asta îmi lipsește... fii bună și du-te pînă acas' la tine, spune lui moș Boboc să mă primească în casă pînă mă fac bine, vr'o trei-patru săptămîni...

— Mă duc chiar acum, nene Vasile». El o privi recunoscător.

— Vasile mocanul, vrea să plece de aci și pînă se face bine, vrea să stea la noi, m'a rugat să-i spui tăticăi să'l ie în casă», zise Casandra lui Isac, cînd se gătea să plece.

— Bine, du-te, n'am nimic de zis, 'mi pare bine că pleacă.

— Fata ceru ciți-va gologani să ducă bătrînului.

— Cîte nițel, cîte nițel, pînă cheltuești toți banii, Casandro; mai cu socoteală, banul e rotund, iute se duce și cu greu se întoarce.

— Cîștig eu, sănătoasă să fiu, n'am grijă, dar și pe tăticu nu pot să-l las nemîncat!...

— Cine zice nemîncat!... dar de mult i-ai trimis un sac cu mălai, pastramă, brînză, rachiu? are toate ce-i trebue. Să nu fii risipitoare, Casandro, vezi cît de greu se agonisește banul, voi, romînii, nu-i cunoașteți prețul și puterea lui.

— Bine, bine, mi-ai mai spus-o, dă-mi ce mi se cuvine, nu cer de pomană.

Isac, fără chef, bägă mina în buzunar și scoase un leu.

— Na, ține!» El îi întoarse supărat spatele și se depărtă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ce are el cu banul meŭ!» Fata plecă de asemenĭ supărată spre casă.

Aceasta fu prima lor nemulţumire.

Puţin îĭ păsa eĭ de banĭ: «Eŭ am făcut banul, nu el pe mine!» îşĭ zicea ea supărată.

Acasă nu găsi pe bătrîn; îl aşteptă puţin şi venind, îĭ spuse cererea mocanuluĭ.

— Bucuros, fată, bucuros, vaĭ de mine, tocmaĭ el să ceară voe, nu putea să vie aşa fără să te maĭ trimeată pe tine înainte?

— N'a putut saŭ n'a vroit, nu ştiŭ tătică!

— Spune-ĭ să vie, îl voiŭ căuta eŭ!...

— Fata lăsă banii moşuluĭ şi plecă îndărăt.

In aceeaşi zi, şease oamenĭ făcură un pat de nuele, şi puind pe Vasile, îl duseră la casa olaruluĭ.

— Uf, par'că s'a maĭ luminat niţel, de cînd a plecat Mocanul», spuse Isac întîlnind-o în tindă.

— Ce ţĭ-a făcut bietul om?

— Nimica, dar nu-l puteam suferi, era un obraznic şi un şiret.

— Eĭ, acum s'a dus, poţĭ să fiĭ mulţumit!

Isac privi lung fata şi făcu din cap în semn de nemulţumire.

— Ce-ĭ asta, Sando?

— Este, că te credeam maĭ bun la suflet.

— Şi acum mă crezĭ, că-ĭ făcuĭ vr'o nedreptate Mocanuluĭ?

— Nu, dar vorbeştĭ aşa de răŭ de dînsul.

— Ar trebui, Sando, să mă supăr pe tine!

— Supără-te... par'că-ĭ întîia oară, că te-aĭ supărat?

— Cum vorbeştĭ, Sando, de uşor!

— Dacă sînt şi eŭ uşoară!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Isac se înroşi, sîngele isbi în tîmple şi ca să nu-i spue vr'o vorbă aspră, se depărtă încet.

Casandra nicĭ nu se uită la el; se duse la lucru.

— Nu, nu-ĭ sînt drag?... Cum poate să vorbească cine-va aşa unuĭ om care îĭ e drag? Nu înţeleg!.. Isac îşĭ frămînta capul şi de nemulţumire, apoĭ de ciudă, nicĭ nu se duse pe la cosaşĭ. Puse şeaua pe cal şi plecă razna, încotro îl duse calul. Spre seară se întoarse acasă, obosit, plin de praf, şi palid ca după o lungă suferinţă. Tot drumul el să gîndi: «ce am făcut, cum am putut eŭ, ovreiŭ, să mă încurc aşa cu o fată, şi încă cu o creştină? Văz că n'ar putea să mă înţeleagă... şi cu toate astea, cît mĭ-e încă de dragă!... Încă dragă?! Adică va veni timpul cînd nu mĭ-o maĭ fi? Dar, cine poate să-şĭ cunoască soarta. Fără voia Domnuluĭ nu se mişcă nicĭ un fir de iarbă. Aşa trebuia să fie, aşa s'a întîmplat, de o fi alt-fel, tot voia Domnuluĭ!» Era seara, oamenĭĭ se culcaseră, nu maĭ întîndă cine-va ofta adînc prin somn; Isac recunoscu pe Casandra. «De ce s'a culcat ea acolo? Oftează... mă iubeşte?» să gîndea el, intrînd în odăiţa sa şi trîntindu-se pe pat.

— Casandro, dragă, de ce n'aĭ maĭ venit pe la mine?» o întrebă Isac a doua zi.

— N'am vrut!

— Şi de ce?

— Aşa, fiind-că n'am vrut!

— Nu-ţĭ maĭ sînt drag?

— Ba da, încă îmĭ eştĭ; încă!

— Cum încă; vrea să zică n'o să-ţĭ maĭ fiŭ?

— Tot ce se poate... par'că omul ştie ce i se poate întîmpla.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Tocmaĭ cum gîndesc şi eŭ, tocmaĭ par'că am fost în inima eĭ şi ĭ-am spus!» se gîndea Isac privind ochiĭ eĭ posomorîţĭ, acum, încondeiaţĭ de cearcăne.

— Discară viĭ?

— Nu viŭ!

— Atuncĭ cînd?

— Nu maĭ viŭ.

— Glumeştĭ?

— Ba de loc... ţĭ spuĭ: numaĭ viŭ, e şi păcat de Dumnezeŭ, cît am fost zăpăcită am venit, acu m'am trezit... destul!

Isac o privea cu ochĭ marĭ.

— Ce mă priveştĭ aşa, n'am poate dreptate?

— Nu ştiŭ, poate eştĭ supărată pe mine?

— De ce să fiŭ, fie-care face, cum crede că e bine.

— Atuncĭ eştĭ supărată!

— Şi n'am drept?

— Spune de ce?

— Zicĭ că-ţĭ sînt dragă!

— Maĭ e vorbă!

— Atuncĭ şi Safta babeĭ ţi-e dragă.

— Cum Safta babeĭ?

— Crezĭ că dînsa nu mĭ-a spus că de vr'o cîte-va zile umbli după dînsa.

— Ea ţĭ-a spus? Minte!

— Nu mă face să te fac de ruşine... crezĭ că's chioară, n'am băgat şi eŭ de seamă?

Fata tăcu, îngălbenind; ochiĭ priveaŭ turburĭ şi fără viaţă. In piept simţea o apăsare pe inimă, o durere înăuntru.

Isac sta cu capul plecat, palid; simţea cum pierde

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cu încetul iubirea feteï, cum se risipesc şi se pierd noriï la bătaia vîntuluï nemilostiv.

— Minte, Safta, poate am glumit ceva cu dînsa, asta nu va să zică că umblu după ea;» zise el, sugrumat.

— Dar ce va să zică?

— Nimic, o glumă ca toate glumele!

— Şi cu mine aï glumit?

— Cu tine n'am glumit, tu-mï estï dragă?

— Ţi-am fost la început, acum, dacă umbli tu după altele, nu-ţï maï sînt!

— Da nu umblu după nimenea.

— Tacï, că-ţï aduc fata, ea nu minte, nu putea din senin să-mï spue!» zise ea violent, roşie de ciudă.

— Dar asta-ï o glumă.

— Poate, dar să ştiï; cu mine nu maï glumeştï maï mult, s'a isprăvit, jupîne!

— Va să zică nu mă iubeştï?

— Nu vra să zică nimic... dar îmï va trece ea dragostea cum ţï-a trecut şi ţie!

Casandra fï întoarse spatele şi se duse la lucru.

Isac nu maï îndrăsnia să vorbească cu dînsa. El se simţea nefericit şi maï mult încă, vinovăţ, simţea că perduse iubirea feteï numaï din uşurinţa luï. Era adevărat ceva, în spusele cï. Sărutase pe Safta dar nu credea că face cuï-va răŭ cu asta, şi pe urmă nu credea ca aia se va apuca să-ï spue feteï.

Acum umbla zile întregï ca un zăpăcit. Casandra era tristă şi ursuză. Safta spuse şi celor-l-alte fete despre întîmplarea cu dînsa şi ele pufneaŭ de rîs chiar în faţa luï Isac.

El înţelegea veselia lor neobicinuită şi înghiţea doar în sec.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— De s'ar isprăvi odată coasa!

El îndemna acum oamenii la lucru, îi cinstea în fie-care seară, numai să sileascâ, «pînă la începutul ploilor», zice el. Oamenii se rupeaŭ lucrînd; cositul s'a gătit cu o săptămînă înainte. Incă peste o săptămînă fînu era cărat și clădit în stoguri. Lucrul era isprăvit.

Fie-care a primit partea lui de plată. Casandrei i se cuvenea cea mai mică parte, căci de multe ori lipsia de la lucru.

— Puțini bani, ai să primești, Casandro», spuse, dîndu-i ce i se cuvenea.

— Mulți, puțini, tot una e, așa pățește cel fără de noroc! Și eŭ norocoasă n'am fost nicî-odată!» Ochii lăcrămară, își plîngea visurile pierdute.

— Casandro! spuse el încet, dacă nu vrei să mă crezi, că'mi ești dragă...

— Și ce am eŭ dacă 'ți sunt dragă. Ce mare procopsală am făcut?

— Apoi ce procopseală ai vrut să faci?

— Numai nu asta, că m'am făcut de rîsul oamenilor, că te-am iubit, și tu cu ce mi-ai răsplătit? Cu dragostea împărțită?! Ține-o ție, dragostea, și dă-o la altele, mie 'mi e destul», zise ea înecată.

Peste vr'o cîte-va ceasuri toată lumea era gata de plecare.

Fie-care se duse pe acasă, unii prin alte părți la lucru chemînd'o și pe Casandra; ea nu s'a dus, spuind că bătrînul e cam bolnav.

La plecare, Isac palid, prăpădit, o reținu de mînă.

Casandro, iartă-mă!

— De ce să te ert, tu zici că n'ai făcut nimic răŭ.

— Văd că pleci supărată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Supărată! Dacă a-şi pleca supărată, aş fi eŭ aşa de mîhnită?!... plec, dragă jupîne, cu inima ruptă!

— Dar de ce, nu înţeleg, îţi jur pe ce am mai scump, că 'mi eşti dragă!

— Nu te jura jupîne, nu ştiŭ ce vorbeşti: azi îţi sînt încă dragă, mîne n'o să-ţi mai fiŭ, şi de cît o boabă de fericire şi pe urmă iad, mai bine îmi calc pe inimă şi-o sfîrşesc din vreme.

— Nu mă cunoşti...

— Te-am cunoscut destul. Dar nu de atîta mă plîng, ci că nu-mi mai eşti drag, ca înainte, de aia mă doare!

Tînărul rămase mut şi galben, pe cînd ea se depărtă încet cu capul plecat...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ACASĂ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

I.

Pe o seară ploioasă şi brăzdată de fulgere, Casandra sosi, după o lipsă de şease săptămîni.

Moşul nu mai putea văzîndu-şi odorul.

— Ti-i fată, draga tătucheï, dar lungi mi s'aŭ mai părut äste şease săptămînï... acum, la urmă nu mai aveam răbdare; credeam că nu mai isprăveştï.

— Uite că am isprăvit! Nenea Vasile ce mai face, s'a făcut mai bine?»... întrebă Casandra cu o voce obosită.

— Mulţumeşte Domnuluï şi învăţătoruluï, s'a făcut bine de tot, umblă mai dehaï ca înainte... a plecat acum să aducă niţele crăcï din pădure, am isprăvit lemnele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ce se maĭ aude pe la noĭ?

— Dascălul Papuc a cărpit pe popa cu cădelniţa în cap şi încă la vecernie... Alt-fel, bună pace.

— Vaĭ de mine!

— Da, draga tătucheĭ, l'a cirpit, bine că nu ĭ-a spart şi capul, că mînca puşcăria... acum e sub cercetare, e înlăturat de la biserică». Casandra privea mirată pe bătrîn. I se părea aşa de bine, aşa de sănătos, par'că întinerise cu vr'o cîţi-va anĭ.

— Eştĭ bine tată!

— Bine, gaiţo, bine, nicĭ-odată n'am fost aşa de bine... şi tot învăţătorul... nu maĭ ochiĭ mă c'am dor şi nu prea văd, se pune o ceaţă.

«Spune că am început să cam pierd lumina, aniĭ, zice!

— Vaĭ de mine, şi cine spune?

Învăţătorul nostru, bun om, să-ĭ dee Dumnezeŭ sănătate, mult bine face... mĭ-a dat şi mie nişte leacurĭ şi m'am făcut sănătos; tot el şi pe Vasile l'a făcut bine. Tu cum aĭ maĭ dus'o p'acolo, pe la lucru? Par'că ţi s'a schimbat glasul?

— Nu mĭ-e tocmaĭ bine... sînt cam obosită.

— Cum să nu fiĭ!... te-ĭ hodini acasă şi ţĭ-o trece.

Casandra privea prin geam. Pe drum se vedea o căruţă încărcată, lîngă care mergeaŭ doĭ oamenĭ.

— Uite şi nenea Vasile şi încă c'un altul!

— Cine să fie?» Moşu privi şi el pe geam, dar nu văzu nimic. Cînd căruţa trase lîngă şopron, bătrînul şi fata eşiră din casă.

— Noroc moşule!» spuse învăţătorul.

— Mulţumit d-tale, domnule Tudorache. Mĭ-a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sosit şi fata de la lucru», spuse bătrînul vesel, «n'o cunoşti ?

— Acum o cunosc ! S'a isprăvit coasa ?»

— La jupîn Isac s'a isprăvit, la alţii mai cosesc încă.

Vasile deshămă «Bălanul» şi îl băgă sub şopron.

Flăcăul arăta teafăr, călca vîrtos, schiopăta numai puţin.

— Ei, acum bună seara la boeri» spuse el apropiindu-se de prispă, unde pe o velinţă şedeau moş Boboc şi învăţătorul.

— Mulţumim !» Fata îi făcu şi lui loc — «şezi nene Vasile !»

— Ne mai lipseşte dascălul Papuc şi am fi în plină adunare», spuse învăţătorul rîzînd.

— De lup se vorbeşte şi lupu-i la uşă ; iată că vine şi dascălul !» Vasile arătă cu mîna spre o namilă de om ce se apropia.

— Cinstiteï adunări, multă plecăciune !» spuse el rîzînd şi ridicînd pălăria c'un gest măreţ.

— Mulţumim d-tale», răspunse moşul.

— V'aţi aşezat se puneţi la cale treburile satului?»

El să aşeză lîngă bătrîn.

— Cam aşa ceva», făcu cu ochiul învăţătorul, — şi mai cu seamă afacerea d-tale şi a sf.-sale, preotului Ieremia.

— Imi pare destul de bine, cred că şi popei nu mai puţin !

— Ei, şi va să zică aştepţi încă o cercetare, dascăle?

— Aştept, d-le Ispas... n'am ce face, trebue să aştept. Dar să mă scuipaţi în gură dacă n'o pate popa. O să rîză şi cîinii, i-am spus-o sfinţiii sale. Dacă, zic, părinte, dacă cad în poznă să ştii că trag şi pe sfinţia ta după mine ! «Cum aşa ? sacrilegiule ?»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr
BIBLIOTECA UNIVERSITĂŢII CLUJ.

zice. Iacă aşa, zic, — am să mărturisesc tot ce ştiŭ despre sfinţia ta înaintea Episcopuluĭ, am să aduc şi martorĭ, aduc pe toate celea pe care le-aĭ nenorocit sfinţia ta; am să depuĭ şi barba sfinţieĭ tale, înaintea comisiunii şi o să povestesc cum s'a întîmplat, că sfinţia ta, a rămas fără de barbă, şi cum aĭ stat în pat patru lunĭ de zile şi cum doctorul Vainberg ţĭ-a dat un certificat că aĭ fost bolnav de tifos, toate le spuĭ, şi cu martorĭ şi cu probe şi cu toate alea! Popa se făcu galben ca turta de ceară, tremura ca o foiţă de ţigară, şi şoptea numaĭ: peĭ, satană, din ochiĭ meĭ, peĭ necurate!» Acum să vedem ĭĭ dă mîna să maĭ ceară o altă anchetă.

— Are banĭ popa, cu toţĭ martoriĭ d-tale face lucru muşama, şi te scoate vinovat că aĭ vrut să-l omorĭ!» spuse învăţătorul.

— Dar văru-meŭ, protopopul, ce păzeşte?

— Dascăle, ĭ-aĭ dat cu cădelniţa în cap? ĭ-aĭ dat! Puteaĭ să-ĭ spargĭ capul? puteaĭ! Eĭ, pentru asta veĭ fi judecat... acum că popa are şi el păcatele luĭ, asta-ĭ altă gîscă, şi dacă poţĭ să dovedeştĭ tot ce spuĭ, atuncĭ poate, că aŭ să-l puc şi pe dînsul la canon şi să-l trimeată la vr'o mănăstire, dar pe d-ta tot te condamnă!

Dascălul îşĭ scărpină ceafa.— Nu-ĭ aşa! Pentru cele făptuite de popă, se aplică pedeapsa cea maĭ mare, nu trimeterea la canon, ci despopirea; şi asta nu cred să-ĭ placă popeĭ. Pot să dovedesc că preoteasa nu-ĭ este nevastă legitimă şi el trăeşte cu dînsa, pardon, în concubinagiŭ.

— Ce spuĭ dascăle, asta de unde aĭ maĭ scos-o?

— Sfîntul adevăr, să n'ajung să mă maĭ ating de vr'un păhărel de vin, dacă spuĭ minciunĭ!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Cum aşa?

— Acum vr'o patru, cinci ani, popa a prins pe preoteasa în dragoste cu logofătul moşiei; a bătut-o, a desbrăcat-o şi a trimes-o noaptea la părinţi, călare. Apoi s'a dus la episcopul şi i s'a plins, cerîndu-i voe să se devorţeze de dînsa. S. S. nu voia la început, în sfîrşit nu ştiu ce i-a dat popa, că a consimţit, şi popa s'a divorţat prin tribunal; zestrea preotesei însă a păstrat-o. Părinţii ei i-au făcut proces, popa a perdut şi ca să nu piardă zestrea, s'a împăcat şi de atunci trăeşte cu dînsa, devorţată. Ei, acum vă place... şi dacă e devorţat, îi mai este ea nevastă? şi dacă trăeşte cu ea, nu trăeşte, pardon, ca cu o concubină?

— Ai dreptate, bată-te să te bată de Papuc, de unde naiba le mai scoţi!

— Acum vă întreb eu pe d-voastră dacă mărturisesc eu aste fapte, cum rămîne cu popitul lui?

— Popa ştie, că d-ta îi cunoşti toate daraverile.

— Nu cred, dar am să-i spui mîine şi am să-i cer, or să stingă toată afacerea şi să dea în folosul săracilor cinci sute de lei, şi pentru şcoală o mie, saŭ de nu, — denunţ totul, şi atunci rămîne răspopit; şi lui nu-i dă mîna să piardă prihodul ăsta, căci e tare mănos! M'aţi înţeles acum?... Pe mine nici capul nu mă doare, ştiu bine că cîştig afacerea ba încă şi cu un ce profit pentru mine; căci am să cer şi eu să mi se dea a patra parte din ale biriciu, nu a opta, cum a fost pîn'acum.

— Bată-te norocul să te bată», zise Boboc.

— Acum cred şi eu dascăle că aï să cîştigi», adaogă învăţătorul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Socoteaï că mĭ-am băgat eŭ capul aşa, fără să mă sfătuesc cu cine-va? Papuc n'o face asta, are el pe un om cu mare cap!

— Nu se poate să ştim şi noĭ cine e ăla?

— De ce nu: Isac Liberman, cap luminat, vă spuĭ eŭ, păcat că nu e creştin.

— Şi dacă ar fi creştin ce ar fi?» întrebă învăţătorul.

— Dè, creştinu-ĭ creştin, jidanul cît de bun ar fi, tot spurcat e!

— Cum dascăle, jidanii nu sînt tot oamenĭ ca şi noĭ, n'aŭ tot suflete de om?

— Sînt oamenĭ, dar aŭ suflet jidănesc.

— Da ce, sînt şi suflete jidăneştĭ, turceştĭ, romîneştĭ, şi altele? zise învăţătorul făcînd pe miratul.

— Cred că sînt suflete jidăneştĭ şi creştineştĭ.

— Şi ce deosebire e între ele, dascăle?

— Ce deosebire? Hm!... hm... hm...» Întrebatul îşĭ freca nasul, se scărpina la ceafă, îşĭ ştergea palmele şi se gîndea. Întîiaşĭ dată i s'a pus aşa întrebare. Ştiea că este o deosebire între un ovreiŭ şi un creştin, dar care? — In sfîrşit ochiĭ luĭ se aprinseră, el zise ca inspirat: Sufletele ovreeştĭ sînt apropiate şi cele creştineştĭ depărtate!

— Nu înţeleg, dascăle.

— Nu înţelegĭ? Adică jidan la jidan ţine maĭ dihaĭ de cît frate la frate. Nu vezĭ la noĭ în sat, toţĭ jidaniĭ par'că sînt rude, Doamne fereşte să atingĭ pe unul, că sar cu toţiĭ, pe cînd un romîn nu ţine la altul, poţĭ să şi omorĭ un romîn, că vecinu nu se mişcă. De pildă eŭ: popa mă insulta în fie-care zi, şi măcar să se găsească un creştin să-ĭ zică ceva. Aşĭ!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Păi asta-i bine dascăle că trăesc strînşi, ar fi bine, ca şi aĭ noştri să fie aşa.

— Dă, e bine pentru dînşiĭ şi răŭ pentru noĭ. Noĭ ne luptăm unul cîte unul şi eĭ cu toţiĭ împotriva noastră.

— Apoĭ eĭ sînt de vină, că creştiniĭ trăesc ca ciiniĭ şi nu se ajută uniĭ pe alţiĭ cum fac eĭ.

— Nu zic că sînt de vină...

— Atunci unde e răul?

Dascălul tăcea, nu era el deprins cu asemenea discuţiĭ. Cînd ar fi fost vorba de practică, putea să aducă sute pilde, dar să răspundă la întrebărĭ îĭ era greŭ. Asudase, canonindu-şi mintea; acum îşi ştergea ceafa udă.

— Unde e răul? dar despre ce e vorba... m'am cam încurcat, am perdut şi din memorie.

— Spuneaĭ că e păcat că Isac Liberman e ovreiŭ căcĭ are suflet jidănesc...

— Apoĭ dacă e jidan?

— Dar un jidan n'ar putea să aibă un suflet nejidănesc, adică suflet creştinesc saŭ omenesc.

— Ar putea cînd s'ar boteza.

— Nu mă 'nţelegĭ saŭ nu vreĭ să mă 'nţelegĭ, dascăle; zicĭ că suflete jidăneştĭ care sînt apropiate, unite, adecă ţin unele la altele şi altele creştineştĭ, carĭ sînt depărtate adică, ce nu se unesc.

— Da, aşa e.

— Acum te întreb: un creştin n'ar putea să aibă un suflet jidănesc?

— Ba încă cum, de pildă popa Ieremia ce maĭ suflet de jidan, Iuda curat!» Toţiĭ aŭ rîs cu poftă. «Eĭ, vra să zică, pîn'aci ne-am înţeles. Dar un jidan ar putea să aibă un suflet creştinesc?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Nu, nicĭ-odată, cum ţĭ-am spus, afară dacă...

— Bine, dascăle, dar Mîntuitorul ce era, nu era ovreiŭ ?

— Ovreiŭ !

— Dar ce suflet avea ?

— Mîntuitorul era fiul luĭ Dumnezeŭ.

— Bine, dar era născut din femee ca orĭ-care om şi era ovreiŭ.

— Da.

— Avea şi suflet ?

— Dè !

— Eĭ, sufletul luĭ era ovreesc ?

— Dè, era la început dar pe urmă s'a botezat în Iordan.

— Semăna el la suflet cu ovreiĭ care l'aŭ răstignit pe nedrept la moarte ?

— Nu semăna.

— Atuncĭ un ovreiŭ poate să aibă un uflet ne ovreesc ?

— Dè, maĭ rar !

— Rar, dar poate; şi atuncĭ poate că nu e tocmaĭ păcat că Isac e ovreŭ şi să poate că are şi el suflet neovreesc...

Munteanu zise şi el :

— Puteţĭ să spuneţĭ ce vreţĭ, dar jidaniĭ sînt lipitorĭ şi sug sîngele creştinuluĭ şĭ aŭ şi suflet de lipitoare.

— Pe tine te-aŭ supt ?» îl întrebă Ispas.

— Pe mine unul nu, dar să întrebăm şi pe alţiĭ : Casandro spune tu, cît vă plătea Isac pe zi ?

— Cincĭ gologanĭ şi mîncare.

— Apoĭ, asta e plată ? La noĭ în Ardel, unde să plăteşte maĭ prost lucrătoriĭ, nu găseştĭ o fată cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

25 de cruceri! trebue să-i daï şapte-zeci şi opt-zeci de cruceri.

— Bine, aşa e, dar ştiï tu cît a plătit popa la secerat?

— Ştiü, patru gologani!

— Şi cît a plătit logofătul boeresc?

— Treï gologani şi jumătate.

— Ei, vezi, atunci nu vorbi de lipitori. Lipitorï sînt eï jidanii, dăï draculuï, dar ale draculuï sînt toate lipitorile, nu numaï jidanii.

Luna eşise din norï, şi vr'o treï, patru stele, o parte de cer era acoperită şi în zare fulgere mărunte brăzdaü poalele norilor. Învăţătorul şi Papuc şi-aü luat noapte bună de la Boboc şi aü plecat spre casă.

— Eü te petrec pînă acasă», spuse Papuc.

— Bine, nu-ţi este în drum?

— Aşa e, dar mă duc încă la club?

— Care club?

— La cîrciumă; d-ta nu mergi? Să auzi acolo politică!

— Nu se cade învăţătorului să se ducă la cîrciumă», zise cel-l-alt, jumătate în glumă, «pe urmă nicï nu beaü nimic».

— Adevărat?

— Ce, te prinde mirarea? Nu beaü, că's bolnav, şi chiar nicï nu-mï place!

— Ba mie îmï place, şi ce e viaţa fără un pahar de vin?! Romînul e făcut să bea.

— Cu toate că-ţi place, dar nicï d-tale ca servitor bisericesc, nu s'ar cădea să beï.

— Atunci de ce maï trăim?!

— Cum, de atîta trăim, ca să bem!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ba nu, dar cînd beï, eştï maï vesel, maï cu coraj.

— Dar de multe orï capeţï prea mult «coraj» şi spargï capetele oamenilor.

— Eï, văz eŭ că d-ta baţï şeaua ca să priceapă capa.

— Cam aşa. Acu să ne despărţim». Ajunseră la poarta şcoaleï «şi dacă maï aï timp vino pe la mine, să maï vorbim».

— Mulţumim, dar să-mï maï spuï ceva — el se gîndi puţin, — d-ta zicï că fiind servitor al bisericeï să nu beaŭ, păï, dacă vorba e pe asta, apoï şi Sfînta Evanghelie nu ne opreşte să bem vin, ba chiar ne îndeamnă!

— Cum aşa?» făcu Ispas mirat.

— Ţi-aducï aminte despre nunta de la Cana Galileiï?

— Mi-aduc, eï şi?

— Domnu Christos, ce a băut acolo?

— Ce să bea? Vin.

— Eï, vezï, dacă Domnu Cristos a băut, şi a băut destul, căcï la urmă bea apă şi i se părea vin. Apoï noï păcătoşiï să nu bem, căcï Romînu nu poate pînă nu bea, de aia a lăsat Dumnezeŭ viţa pe pămînt ca să crească, oameniï să facă vin şi să-l bea.

— Dascăle, ştiï că eştï un eretic, cum vorbeştï de sfintele cărţï?

— De loc, d-le Ispas, dacă aşa e scris: «aŭ băut pînă s'a isprăvit vinul şi l'a urmă bea apă care li se părea vin.

— Eï, bine, s'o lăsăm, asta, şi noapte bună, să maï viï pe la mine, maï vorbim. «Nu e om prost», se gîndea învăţătorul, despărţindu-se de el, «păcat că e beţiv».

— Mulţumim şi asemenea», respunse Papuc: «Băiat deştept, ce păcat că nu bea!»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

II.

— Bine că te mai văd acasă!» spunea moș Boboc a patra zi după sosirea feteï, netezindu-ï capul! Ea șezu lîngă patul luï tristă și plină de negre presimțirï; bătrînuluï nu-ï era bine, îl supăraŭ ochiï și se acopereaŭ cu o peliță; moșu îi șterge mereŭ. «Bine că te văd acasă, e greŭ să trăeștï fără mînă de femee. Făcea el Mocanu toate, dar ce poate femeea nu poate bărbatul; s'a isprăvit!

Fata nu-ï răspunse.

— Nu ți-este bine?

— Nu tocmaï.

— Eștï încă obosită... greŭ e cositul, dar acu staï acasă și te odihnești.

— Dar cu ce vom trăi?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Par'că mult ne trebue! făină avem slavă Domnuluĭ, banĭ niţeĭ avem, am maĭ vîndut din hîrburĭ, maĭ este un cuptor plin, maĭ sînt şi în pod, duminecă Vasile se duce cu ele la tîrg la Mălăeştĭ; stăm, bine! Slavă Domnuluĭ avem cu ce trăi, numaĭ ochiĭ de m'ar maĭ slăbi!

Casandra par'că se maĭ învioră la aceste cuvinte şi se apucă de lucru în casă; multe trebuiaŭ făcute, toate rămăseseră baltă cît timp fusese la lucru.

Dar nicĭ lucrul, nicĭ oboseala nu-ĭ puteaŭ şterge din suflet cele petrecute. Se simţea sdrobită, îşĭ perduse încrederea în sine: o cuprinsese o ciudă de era în stare să-şĭ facă singură scamă. «De ce m'am dus şi ce am cîştigat?!» La amintirea celor întîmplate i se încreţea pelea de pe trup şi-ĭ treceaŭ miĭ de furnicăturĭ de ghiaţă d'alungul şireĭ spinăriĭ. Apoĭ obrajiĭ ĭĭ ardeaŭ pară, şi peste puţin se făcea ca peretele. «Nu-mĭ era drag? Ba, da», răspundea ea singură, «nu-mĭ maĭ este?» Aci răspunsul nu venea, şi cînd îşĭ aducea aminte de purtarea luĭ Isac, o cuprindea o ciudă nebună; în clipa aceia ar fi fost bucuroasă să i se întîmple şi luĭ vr'o nenorocire.

«Şi dacă nu l'aşĭ fi iubit! Şi el se apucă să umble după alta, după ce spune că moare după mine. Minţea cînd zicea că-ĭ sînt dragă, şi eŭ l-am crezut!

Ochiĭ i se umpleaŭ de lacrămĭ şi lucru ĭĭ cădea din mînĭ. Acum sta cu bărbia în palme şi plîngea încetişor.

— Plîngĭ, Sando?

Ea ridică fruntea şi cu ochiĭ plinĭ de lacrămĭ privi pe Vasile. Supărată că a fost surprinsă, dete

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

repede cu mîna pe la ochĭ şi îl întrebă răstit: «Ce vreĭ de la mine nene Vasile?

— Nimica, fată, ce se vreaŭ? Am venit să vorbesc cu tine... în sat să spune multe despre tine... lumea îĭ rea.

— Lasă-ĭ să vorbească... nicĭ nu mĭ-e cald, nicĭ frig... nu mă duc în mijlocul lor, am fost singură în tot-d'auna...

— Aşa-ĭ, dar poate să-ţĭ facă ceva.

— Ce să-mĭ facă, am luat bărbatul cuĭ-va, am stricat casa cuĭ-va?

— Nu, dar, popa, auzĭ, a spus că eştĭ o fată stricată şi că nu te maĭ primeşte la biserică, că aĭ trăit c'un jidan.

Ea se răsti la el, cu durerea în glas:

— Nene Vasile, pentru ce mi le spuĭ toate astea, îţĭ face plăcere să-mĭ sfarămĭ sufletul?

— Nu, Sando, vroiam numaĭ să ţĭ-o spuĭ...» şi vorbele luĭ compătimitóre se încurcaŭ, nu ştia cum s'o sfîrşească.

Pricepuse poate că legătura între Isac şi Casandra se rupsese, avea poate o vagă speranţă că maĭ poate căpăta iubirea fetei.

După o sforţare, zise încet:

— Casandro... n'am traĭ făr' de tine.

— Şi n'aĭ nicĭ ruşine, nene Vasile, ce vreĭ de la mine?

— Vreaŭ să te iaŭ de nevastă.

— Dacă mĭ-aĭ fi chiar şi drag acu, nu te-aşĭ putea lua de bărbat, d-ta par'că nu ştiĭ?» Aci fata se roşi, acoperindu-şĭ obrajiĭ cu mânile. Apoĭ începu să plîngă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Casandro, fată, le știŭ toate și tot te iaŭ de nevastă... Ce trai o să ai tu acum?

— Nene Vasile!» Fata îl învălui într'o privire mulțumitoare și caldă. Ești bun, nu te supăra, nu vreaŭ să te înșel, dacă mi-ai fi drag, a'și suferi toate și a'și primi să fiŭ nevasta d-tale, dar... ce să fac? nu pot!

— Da, jidanu ți-a fost mai drag de cît mine de l'ai lăsat să-și bată joc de tine?» răcni el aproape.

— Asta mă privește, nene Vasile, și nimenea n'are să se amestece în treburile mele!

— Treburile tale! ce treburi? ți-ai bătut joc de bătrînețele lui tat'tăŭ și te-ai făcut de rîsul lumii, astea's treburi!?

— Ce'ți pasă d-tale? Lumea poate să-și bată joc de mine, nu te privește, ți-am mai spus odată. Te rog să mă lași în pace». Fata roșie de mînie, se sculă și să îndreptă spre casă.

— Lasă, Casandro, ți-oi aduce tu aminte și de mine, va fi tîrziŭ! S'a făcut cucoană mare jupîneasa Isac; țiitoare jidovească!

Fata isbucni:

— Nene Vasile ești un păcătos, ești un blestemat, un cîine, mai răŭ încă, să nu-mi mai vorbești, că-ți torn o oală cu apă clocotită în cap.

«Las-că-i plătesc eŭ lui jupîn Itic, m'o pomeni el!

Fata intră, se trînti cu capul pe masă și începu a se boci.

Moșu care aținise, sări drept în picioare.

— Vai de mine, ce este Casandro, ce este? Spuneĭ tăticheĭ de ce plîngi, cine ți-a făcut ceva, cine ți-a spus ceva?

— Lasă-mă acu, tăticule, că-ți spun mai tîrziŭ,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

acu lasă-mă», ingină fata între plîns și suspine... «așa mi-a trebuit... și așa'mi trebue, dacă am fost proastă! Mai bine moarte, de cît atita ponos...»

Moșu privea trist fata, i se rupea inima văzînd atita durere, dar nu știa cum s'o aline.

— Spune, fată, spune tătichei, ce ai pe suflet?.. de cînd ai venit, am văzut că ai ceva; nici mîncarea nu ți-e mîncare, nici somnul somn: Dacă unuĭ părinte, nu-și destăinuește copilul durerea, apoĭ cuĭ, străinuluĭ? Apoĭ străinuluĭ puțin îĭ pasă!» Moșu începu să-și șteargă lacrămile ce-i curgeaŭ d'a lungul obrajilor.

— Tătucă, acum, azĭ nu pot, dar îțĭ spuĭ eŭ, n'am ce tăinui de d-ta.

— Bine, fetico, bine, dar nu maĭ plînge, că-mĭ rupĭ inima.

Fata văzînd lacrămile bătrînuluĭ, făcu o sforțare supra-omenească și zîmbi. Apoĭ îl apucă de gît, și începu să-l sărute pe ochiĭ umezĭ, mîngîindu-l ca pe un copil. «Nu plînge, tătucule, că e rușine, vezĭ, n'am nimic, rîd, uite! Sînt veselă!... Du-te de vezĭ ce maĭ face, Bălanu!

Moșu se sculă și se îndreptă spre șopron. Casandra 'și aruncă pe față cîțĭ-va pumnĭ de apă, îșĭ șterse obrazul și se privi într'un colț de oglindă prinsă în părețele din față. In ciobul de sticlă apăru un chip galben și scofîlcit, cu ochiĭ marĭ, înfundațĭ în cearcăne vinete; o brazdă tăia fruntea, numaĭ nasul și buzele eraŭ d'o roșață închisă. «Frumoasă sunt, n'am ce zice!» și-și netezi părul zbîrlit.

Par'că îșĭ maĭ veni în fire. «Și de ce plîng eŭ?

«Ce nebună sunt! singură sunt vinovată, de ce mi-așĭ face sînge răŭ?.. Ce-mĭ ajută că plîng? Dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

a fost Mocanu obraznic din calc afar'... îl socoteam mai de treabă, de cât alții. Tot o poamă!» Se puse să curețe niște păstăi de fasole, dar asta-i aduse aminte, cum Isac îi vărsase acum o lună, niște fasole, pentru oameni; amintirea fericirei perdute o podidi cu atita putere, în cît sări de pe scaun și eși afară. Amurgea. Luceafărul strălucea în zare. Un cântec jalnic sună departe, umplîndu-i sufletul de o tristeță de mormînt.

De sub șopron apăru moș Boboc, bodogănind. «Mare comedie și asta! n'avea unde să se ducă! Mi-a luat și pușca! Poate la vînat, dar ce vînat seara!

— Casandro, Vasile nu-i nicăeri, a plecat. Imi lipsește și pușca.

Ea pricepu, de-odată îi se tăiă respirarea și văzu noaptea înaintea ochilor. Se sprijini de perete, să nu cază mototol la pămînt. Se sbătea ca un biet pește pe uscat: Să spue bătrînului, să fugă după Isac? Ar fi trebuit să-i povestească toate, toate! Nu! Mai bine moarte! Un gînd îi lumină, ca o blîndă rază, prăpastia sufletului: Invățătorul!

Ea șopti cu moartea în glas:

— Tătică!

— Ce puică?

— Du-te pînă la d-nu învățător și spune-i să vie, dar iute, fuga, fuga!

— «Dar ce ai, draga tatei», zise moșu speriat, «ești ca cearșaful de albă, ți-e răü? Spune. Păcatele mele!»

— Nimic, tată! Mi-e cam răü, sînt cam obosită, dar du-te iute, iute că-mi vine să mor.

Moșu, nebun de spaimă, o luă rasna, cu părul vîlvoiü, spre școală.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Un sgomot de paşĭ s'auzi.

— D-ta eştĭ tătică?

— «Aşĭ fi fericit, fata mea, să-ţĭ fiŭ măcar tată», răspunse glasul. «Bună seara!» Dascălul Papuc intră pe uşe.

Fata d'abea răspunse.

— Eŭ sînt, dar moş Bătrînu unde s'a maĭ dus?

— Prin sat, are niţică treabă, răspunse ea nervoasă.

— Vine curînd?

— Of, Doamne!» Işĭ strînse fălcile să nu ţipe. Cu multă greutate reuşi să zică: nu ştiŭ, aşa cred.

— Atunci nu-l maĭ aştept? Dar aĭ auzit ceva?

— Nimic!» Par'că i s'a înfipt un cuţit în inimă. Presimţirea îĭ strîngea tîmplele, ca nişte ghiare de de oţel.

— Ce, s'a întîmplat ceva?» Glasul îĭ se stinse.

— Cum nu», zise dascălul cu importanţă. «Cineva a tras cu puşca în Isac Liberman, pe cînd venea călare pe poteca de la «Poiana Ţapuluĭ». A avut noroc tîrtanu, l'a nimerit în picior, calu a perit însă, l'a lovit în coastă, a şi căzut. Da, pre legea mea, mare noroc!» Dascălu îĭ făcu un salut graţios şi eşi săltînd.

«O Doamne!» Casandra căzu în genunchĭ înaintea icoanei Maicei Domnuluĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

III.

Pe la cîntatul cucoşilor, moşului i se păru că aude paşi de om în dreptul grajdului unde era legat calul şi culcuşul lui Vasile ; auzi chiar lătratul cîneluï ; dar era maï mult a bucurie. Bătrînul se sculă, deschise uşa şi eşi afară. Era şi întunerec, pe cer nicï o stea ; bura de ploaie. Bătrînul şueră cîinele şi se îndreptă pe dibuite spre grajd. «Trebue să fi venit Vasile» gîndea el, «cînele latră numaï la un cunoscut : bine c'a venit... mă şi luase grija. «Vasile aci eştï ?»

El să apropie de grajd. Se auzea cum bălanul ronţăia finul. «Vasile ! M'am înşelat !» Scoase de la brîŭ o pungă cu tutun, luă dintr'însa un cremene, şi lovi cu cuţitul. Un snop de scîntei luminară împrejurul ; moşul se apropie de pat şi maï

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

scăpără odată ; patul era nedesfăcut ; pe el pușca bătrînului.

«Cine putea s'o ia din cuĭ și s'o pue pe pat, afar' de Vasile ?

Dar Vasile plecase din noŭ în toiul nopții, aceasta însemna că n'avea de gînd să maĭ stea p'aci. Bătrînul luă pușca și se îndreptă spre casă.

— Casandro, dormĭ ?

— Nu tătică, dar ce este?.. Am auzit cînele lătrînd, a venit neica Vasile ?

— A fost, dar s'a dus... aprinde lampa... am găsit pușca pe pat.

— Vaĭ de mine !

La lumina slabă a lămpiĭ care fuma, Moș Boboc cercetă pușca.

El scoasă varga, legă de vîrful eĭ puținĭ cîlți, și-ĭ băgă în pușcă ; cîlțiĭ craŭ negri.

— A dat cu dînsa chiar astă-zĭ ! spuse bătrînul. «Toate's bune»; rezimă el pușca într'un colț; «dar unde s'a dus Vasile, și de ce s'a dus? Asta n'o înțeleg !... nu știĭ tu ceva Casandro, nu ți-a spus, poate, ție ceva.

— Mĭ-a spus ceva, adecă... m'a făcut să pricep, zise fata cu greŭ.

— Eĭ cum ?

Casandra tăcu. Întrebarea bătrînuluĭ o strînsese cu ușa. Să spue tot, să-ĭ descopere pricina ureĭ luĭ Vasile, dragostea luĭ Isac și păcatul eĭ ! Copila ofta sbuciumată. Să tacă ? Dar simțea ochiĭ bătrînuluĭ pironițĭ asupră-ĭ. Ah, de n'ar fi întîlnit pe Vasile, de nu s'ar fi tocmit la lucru la Isac !.. Ea strînse o clipă ochiĭ, ca omul care nu vrea să vadă prăpastia în care s'aruncă. Ce-o fi să fie !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Acum chibzuia cum să-ĭ spue maĭ potrivit.

— Stinge lumina, tătică, culcă-te, şi am să-ţĭ povestesc cîte nitel»... Bătrînul suflă în luminä; se făcu întunerec-cerneală şi un miros greţos de lampă umplu cocioaba. Bătrînul tuşi. Afară ploaia răpăia în geam; din pătul un cocoş cînta prelung şi monoton. Un greere ţiräia arare, înginînd scîrţiitul cercevelei de la fereastră. Fata îşĭ sprijini tîmplele în palmă. I se părea că în tîmple aude ropotul ploiĭ, şi că sufletul îĭ se topia în nepătrunsul întunerec. Se gîndi la scurta vreme de fericire, tresări, par'că străbătuse de-odată soarele în odac. Dar apoĭ chinurile gelosieĭ! Părăsită de omul la care se uitase ca la un Dumnezeŭ! Şi i se făcu de-o dată aşa de jale, o prinse atîta scîrbă de sine, de lume, şi de tot, în cît scrîşni, îşĭ sîngerä buzele şi îşĭ strînse pumniĭ pînă la amorţire pentru ca să nu isbucnească de-odată, nebună!

— Şi spuneaĭ», făcu nerăbdător bătrînul.

— Staĭ, tatucă, să-mĭ aduc aminte de toate...

— Bine, fetico, bine!

După vre-o cîta-va minute ea începu, abea scoţînd cuvintele.

— Iţĭ aducĭ aminte că nenea Vasile umbla după mine?

— Ştiŭ, fată, ştiŭ, nu mĭ-aĭ spus şi mie?

— Cînd am plecat la lucru a venit după mine şi s'a băgat şi el la coasă.

— Ştiŭ!...

Pînă aci tot maĭ merse, dar acum trebuea să mărturisească păcatul. Suspinurĭ nervoase îĭ cutremuraŭ peptul. Începu să plîngă înăbuşit, cu capul în pernă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Moşul zise îngrijat, ne înţelegînd nimic din toate astea :

— Eï, fetico, urmează 'nainte !»

Se sculă în cot. După o aşteptare lungă, bătrînul auzi :

— Să nu mă blestemï tătică, să nu mă blestemï... sunt o păcătoasă !» De aci suspinele şi plînsul o copleşiră.

— Ce este fata taicheï, de ce să te blestem, vaï de mine ! dar ce aï făcut să te blestem, doară n'aï făcut moarte de om ?» Bătrînul sări înspăimîntat.

— Ce aï copilă dragă ? Spune-ï taicheï ce te doare, vaï de mine, vaï de păcatele mele !» Începu şi el să plîngă, încetişor ca un copil.

Tătícule, tătícule !» Casandra sfîşiată, se năpusti la capul bătrînuluï. «Tătícule, dragă, nu plînge că 'mï rupï inima !».

Nimic, fetico, nimic, urmează, urmează 'nainte...

Ea lipi obrajiï de peptul luï.

Cînd eram astă-vară la lucru, la coasă, Dumnezeŭ, ca să mă osîndească şi pe mine, că rîdeam de fetele «alea păcătoase» — mï-a luat într'o seară mințile şi cunoştinţa, atunci am făcut şi eŭ un păcat.

Bătrînul rămase trăsnit ; nu înţelegea bine, dar o presimţire neagră iï se încleştase în suflet, şi-l lăsă buimac, ne îndrăsnind să gîndească maï departe, să privească adevărul — ca un om căzut, care nu vrea să-şï pipăe picioarele de teamă să nu afle că sunt rupte. Prin geam, străbătu întîia rază, o rîndunică ciripea vesel sub streaşina caseï.

— Eï şi apoï ? întrebă el c'un glas stins.

— Apoï ? apoï... am trăiat.. cu dînsul... şi.. m'am despărţit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Te-a lăsat?» întrebă el sfios.

— L'am lăsat eŭ!...

— E vr'un om de nimica!

— O! e cum se cade, dar nu-mĭ maĭ este drag»» grăi ea, par'că sie-însuşĭ, ca să se mîngăe.

O tăcere lungă, grea pentru amîndoĭ. El simţea cum i se răcesc picioarele, mîinile, inima; numaĭ capul ĭ ardea ca în para foculuĭ. Asupra eĭ par'că căzuse un mal greŭ şi o apăsa peste tot; abea îşĭ trăgea răsuflarea.

— Tăticule?

— Ce este, copila mea?

— Iartă-mă!

Ea îĭ cuprinse gîtul cu amîndouă mîinile şi cu capul pe pieptul luĭ, plîngea fără nădejde, cum plîngĭ după un mort iubit. Dimineaţa bătea în geam, o rază de soare, juca pe hornul cuptoruluĭ, muştele înviorate se înălţaŭ, sbenguindu-se. Casandra ridică obrajiĭ de pe pieptul tătîne-săŭ. «Iartă-mă» spuse ea încet.

— Fetica tăticheĭ, te-am certat, şi cum aşĭ putea să nu te cert?! Tot păcatele mele, ele m'aŭ ajuns acum la bătrîneţe!

— Nu mă maĭ întrebĭ nimic?...

— Nu fetiţo! mĭ-e tot una, dacă nu-ţĭ maĭ este drag?

— Este Isac a luĭ Moise!» Şi repede, par'că grăbindu-se să-şĭ uşureze durerea, Casandra povesti bătrînuluĭ tot sbuciumul eĭ, gelosia Mocanuluĭ şi ultimele-ĭ cuvinte pătrunse de ură.

— Acum pricep de ce mĭ-a luat puşca şi a fugit. — Dacă făcea moarte de om! Ce făceam noĭ?

— Dumnezeŭ e îndurător!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

IV.

Casandra nu se simţea bine, n'avea poftă de mîncare şi unele mirosuri îi făcea rău. Inbrăcînd o rochiă pe care n'o pusese de mult, o prinse mirarea că rochea n'o ajunge — «Să mă fi îngrăşat?» îşi zise cu amărăciune. Se apropie de oglindă. Sticla îi arătă o faţă slăbită, cu pete galbene, ochii turburi, daţi în fundul capului.

— «Nu mai sunt ce eram! «O să spuĭ învăţătoruluĭ, poate mi-o da şi mie vr'un leac». — Işi pipăi mijlocul: par'că m'am mai umflat, saŭ mi se pare?» De o dată adevărul îi fulgeră, în toată înfricoşarea luĭ. O sudoare rece îi îmbroboni corpul, picioarele se făcură plumb şi dînsa se aşeză pe laviţă, moleşită.

— Asta trebue să fie!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Începu să plîngă pînă ce nu zări pe moș Boboc ce venea de la biserică; atunci își șterse ochii.

— Ce ai fetică?» o întrebă bătrînul, intrînd pe ușă, văzîndu-i fața desfiguratä.

— Mă cam doare capu», răspunse Casandra căutîndu-și de treabă.

— Nu mai ești tu binc de cînd cu pustia aia de coasă.

Fata se roși, dar vroi deja să-i vorbească despre temerile ei, cînd se auzi cine-va la ușă.

Era dascălul și cu învățătorul.

— Ei, dascăle, ai auzit, Șloim Pars, și-a măritat fata cea mare? Dascălul începu să încrețească sprîncenile. — «N'ai alt-ceva să-mi spui, d-le Ispas?»

— E destul de interesant, căci țărei îi trebue locuitori, și dacă oamenii nu se vor însura, bunăoară cum faci d-ta, atunci vom dispare de pe fața pămîntului». Dascălu tușea, își ștergea nasul, își freca șalele, prefăcîndu-se că simte o durere teribilă, numai și numai ca să nu intre în discuție cu învățătorul. Scos din răbdare de intîmpinările aduse de Ispas, îi zise cu răutate, privindu-l drept în ochi: «Acu sînt sigur și mai vîrtos, că ești și d-ta jidovit, d-le Ispas.

— Cum adică jidovit?» surîse învățătorul.

— Ai vîndut sufletul Iudei...

— Asta-i! De ce să-l vînd tocmai lui? Iuda era deștept, însă necinstit, și d-ta știi că nu pot suferi pe pungași.

— Apoi mai pungași ca ovreii!

— Nu zic ba, dar numai între ovrei se găsesc pungași?

— Nu știu, nu pot spune de cele-l'alte nații, poate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

or fi... dar d-ta prea îi susții, trebue să fii vîndut lor.

— Așĭ fi bogat; și mă vezĭ cum staŭ și știĭ ce odoruri am.

— Atunci nu te înțeleg de ce-ĭ susții?

— Nu-ĭ susțin, dar nicĭ nu-ĭ osîndesc!

Apusul soarelui se vedea în toată măreția luĭ de pe prispa casei olarului. Timpul frumos, adusese tuturor un simțimînt de împăciuire. Casandreĭ îĭ era maĭ bine. In ziua cînd venea Ispas, se maĭ liniștea, vorbele luĭ pline de bunătate, îĭ maĭ potoleaŭ amărăciunea valurilor de amintirĭ. Multe din spusele luĭ nu le pricepea, dar avea atîta bun simț în cît ideea principală o putea apuca și înțelege numaĭ de cît, pe cînd dascălului saŭ bătrînului, le trebuiaŭ dovezĭ și vorbe multe ca să poată prinde miezul lucrurilor. Sub influența învățătoruluĭ, o întreagă schimbare se făcu în gîndurile dascăluluĭ și acum Casandra se împăcă cu dînsul, nu i se părea așa de nesuferit, maĭ cu seamă că încetase să-ĭ maĭ facă curte; fata stătea bucuros de vorbă și cu dînsul.

— Moș-Boboc» se adresă învățătorul către bătrîn, «d-ta de cîțĭ anĭ facĭ negustorie cu oale și străchinĭ?

— De vr'o două-zecĭ de anĭ.

— Care 'țĭ sunt cumpărătoriĭ ceĭ maĭ bunĭ?

— Jidaniĭ», răspunse moșneagul.

— Avea-ĭ și alțĭ cumpărătorĭ?

— Vezĭ bine, și romînĭ, și armenĭ, grecĭ, cum se nimerea.

— Te-aŭ înșelat vr'o dată?

— Da de cîte orĭ». Moșu rise.

— Din ceĭ care te-aŭ înșelat maĭ tare, craŭ numaĭ ovreĭ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Nu», răspunse moșu hătărît, «eraŭ de toate neamurile, dar ceĭ maĭ a-ĭ draculuĭ și care m'aŭ înșelat aŭ fost grecii și armenii pe urmă, apoĭ veneaŭ ovreiĭ și cele-l'alte națiĭ; eŭ așa și știam : dacă cumpăra de la mine grecul, trebuia să mă încurce; dacă cumpăra armeanul, trebuia să-mĭ răstoarne marfa toată, îmĭ spărgea o mulțime și pe urmă dacă încă o cumpăra ! rumînu caută să mă înșele din banĭ, și ovreiul mă înșela la număratu mărfeĭ; din toțĭ maĭ aĭ draculuĭ eraŭ grecii, mă încurca ast-feliŭ că dam marfa aproape pe nimică.

— Vra să zică nu eraŭ negustorĭ cinstițĭ ?

— Ba eraŭ... dar maĭ rarĭ, maĭ cu seamă din nemțĭ, ungurĭ...

— Eĭ, dascăle, ce zicĭ acu ?

— Nimica, toțĭ eraŭ hoțĭ și jidaniĭ între dînșiĭ.

— Vorbeștĭ cu patimă, dascăle, cu patimă, se vede cît colo ; ți-aŭ făcut se vede ceva ovreiĭ de eștĭ așa de înverăjbit în contra lor ?

— Ba, zăŭ, nimica, dar văd cum înșală lumea, și cum se plodesc de iute și cum țin unul la altul și cum răușesc în toate, și nu lucrează nimica, numaĭ negustorie și cîrciumărie ! și se îmbogățesc de speriat...dar asta n'ar fi nimica, dacă ar munci, dar nu muncesc, aci mi-e ciudă.

— Bine, dascăle, ce înțelegĭ, d-ta prin muncă ? Crezĭ că a face socoteliĭ și a chibzui cum să vinzĭ marfa maĭ potrivit, nu e lucru ?

— E lucru dar fără de folos, saŭ cu folos numaĭ pentru ceĭ ce vînd, așĭ crede că munca e sapa, plugu, meseriile, dar nu : Cumpără și vinde, cumpără și vinde și folosul tot în buzunarul luĭ !... să mă erțĭ, asta nu e muncă !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Dascăle, dragă, aĭ deplină dreptate» spuse învățătorul, «adevărat că este muncă cu folos și fără folos pentru obștie. Ovreiĭ, afară de meseriașĭ, carĭ muncesc poate maĭ mult de cît meseriașiĭ romînĭ, se ocupă de negustătorie, care le aduce marĭ foloase și tot profitul în buzunarul lor, dar eĭ se ocupă de negustătorie fiind-că 's deștepți. 'S maĭ deștepți de cît romînii și fiind-că 's născuți să fie negustorĭ, n'aŭ mîinĭ vînjoase pentru munca cîmpuluĭ, și aŭ minte ageră pentru a ne specula.

Grecii de asemenĭ fiind-că în țara lor aŭ puțin pămînt, sunt risipiți pe suprafața pămîntuluĭ; fac alt-ceva de cît negoț? Nu, nu fac! dar o mare parte din armenĭ, nu fac și eĭ numaĭ negustorie? Fac! Jidanii tot asemenea n'aŭ pămînt și fac negoț.

— Dar n'ar putea să-și cumpere pămînt și să-l lucreze?» întrebă moș Boboc.

— N'aŭ pentru ce, fiind-că soarta și înclinația omuluĭ îl fac pe om negustor saŭ plugar, a ara și a semăna nu e lucru ușor și cel maĭ cu minte caută să scape da munca grea, și romînu dacă ar putea ar scăpa de munca grea căcĭ e firesc să fugĭ de ce e greŭ.

— Apoĭ așa, să ne facem cu toțiĭ negustorĭ, că e maĭ bine de trăit, așa trebue să fie cum zicĭ d-ta» spuse dascălu.

— Să ne facem dacă putem, dar putem? Nu, căcĭ vine jidanu, saŭ grecu, saŭ romînul care e maĭ deștept, să ne ia mușteriiĭ de sub nas, și face negoț și eŭ cu d-ta vom muri de foame, după ce vom mînca tot capitalul, aĭ înțeles?

— Am înțeles, dar, văd că averea țărănească și cea boerească trece în mîna jidanilor și mîine poi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mîine nu vom avea de cît țăranï lucrătorï și jidanï negustorï și boerï.

— De sigur că așa are să fie, aï toată dreptatea!

— Atunci cum să nu urăsc pe jidan, dacă îmï ea pînea de la gură?

— Dar înțelege odată, măï romîne, dacă pînea d-tale e de luat, adecă eștï așa de slab și o daï, atuncï în tot-d'auna se vor găsi ele «lepre» care sunt gata să ți-o ia; veï omorî saŭ veï alunga pe ovreï, vine grecu, daï afară pe grec, vine armeanu, după armean, vine olteanu, după aia neica Spirea, din sat de la d-ta, boeru Ciomag, negustorul neaoș romîn Ionescu, Casapescu și alte și alte miï de miï de lepre; trebue să înțelegï odată, că nu e ovreiul de vină că îțï mănîncă bucățica cea maï bună de la gură, ci sunt de vină nevoile d-tale carï te fac fără de voie să-ï daï pe nimica bucățica din gură, și nevoile nu ți le face ovreiul, el numaï se folosește de dînsele; nevoile ți le face alțiï mulțï: Nu eștï ocrotit și apărat d'opotrivă cum sunt apărațï ceï de sus, ți se iaŭ dărï marï, n'aï de ajuns pămînt, n'aï destule și bune școlï unde aï putea învăța afară de carte și vr'o meserie.

Dacă țăranul ar fi deștept și avut, atuncï nicï ovreiul nicï grecul, nicï neica Ghiță, n'ar putea să-ï facă nicï un răŭ. Atuncï și ovreiï și celc-l'alte lepre, cum zicï d-ta, văzînd că nu maï pot trăi prin negustorie și înșelăciune ar fi nevoite să se apuce de alt lucru ca să nu moară de foame. Țăraniï, dragă dascăle, trebue ridicațï, traiul lor îmbunătățit, dar nu ovreiï persecutați, căcï pînă nu daï afară hoitul, și nu curățï bine locul, vermiï nu-ï poțï curăți! In ziua de azï traiul țărănimeï noastre e un hoit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

putred și jidanii și alte lepre sunt numai vermii. Ii poți curăți azi, dar mîine vor veni alții și tot așa înainte.

«Ridică pe țăran și jidanii de azi vor peri singuri, adecă se vor preface în alt neam de oameni folositori, foarte folositori obștei, căci sînt prea deștepți și oamenii deștepți în tot-d'auna poți să 'i întrebuințezi cu folos la ori și ce lucru.

«Ași putea multe să-ți spun, dar e de prisos, căci sînt multe lucruri care nu le poți înțelege pînă cînd nu vei învăța carte multă, adecă te vei deștepta! De pildă: de ce ovreii s'aŭ făcut o mare parte negustori și de ce le place banul și îl strîng cu aviditate? Ca încheere îți zic că sunt țări, unde pînă acum nu's jidani, cu toate că țărănimea și acolo trăește răŭ și prost, fiind-că saŭ găsit alte lepre, alți vermi care s'aŭ pus pe capul ei și-l mănîncă de viŭ. Vra să zică acolo boerimea și negustorimea localnică, la noi ovreimea și grecimea face tot acelaș lucru. Cum omida mănîncă frunza copacilor și face de bieți căpăcei se usucă, tot așa usucă și corpul țărănimei, oameni care nu muncesc, și trăesc numai de-a gata din munca altora!

Învățătorul tăcu își șterse fruntea asudată, scoase tabacherea și-'și învîrti o țigare. Fumul țigărei se rostogolea în micii inele și se răspîndea d'asupra capetelor ascultătorilor.

Casandra gîndea: Ce fericire să știŭ toate cum se fac și se dreg pe lume, ce fericit e d-nu Ispas că le pricepe toate și ce om bun și drept; ăsta n'ar putea face vr'o nedreptate bunioară cum...» Ea se roși, dar un simțimînt de mulțumire îi cuprinse inima, că un om așa de luminat, ca învățătorul,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

stă cu dînșii de vorbă și le spune toate cum trebue să fie. O păsărică se puse pe creanga mărului din fața caseĭ; începu un cîntec frumos. O altă păsărică par'că începu cîntecul său în inima Casandreĭ. Dînsa privi fața învățătoruluĭ. Era palid, cam suferind, dar doĭ ochĭ bunĭ, luminaŭ această față, și privirea lor era îndreptată spre dînsa. Ochiĭ lor se întîlniră; pe față o mîngăia această privire.

— Eĭ, dascăle, nu ne-aĭ spus cum se isprăvi cu afacerea d-tale? îl întrebă învățătorul.

— Cu care afacere?

— Cu capul popeĭ și cu cădelnița aruncată într'-însul de un oare-care dascăl.

— Ah... cum am spus așa sa și făcut». Dascălul, zîmbi. «Popa spuse înaintea comisiuneĭ că mă iartă, și, ca pedeapsă a cerut numaĭ să fiŭ oprit de la biserică o lună de zile; a plătit gras membrilor comisiuneĭ, asta știŭ eŭ, altminterea o pățea răŭ de tot, maĭ am încă treĭ zile și isprăvesc pedeapsa. Școaleĭ jerfește 200 leĭ pentru elevii săracĭ, și mie mi-a făgăduit că voĭ intra în parte cum ceream.

— Dar de Vasile Mocanu ce se maĭ aude, moș Boboc, nu știĭ nimica?

— Nimica, neicuță, nimica, s'a dus și dus este și pînă în ziua de azĭ...

— L'a văzut cine-va la «Rîpa Profireĭ». Se ducea spre trecătoarea peste munte, ce trece pe de asupra rîpeĭ, maĭ era încă cu doĭ, unul ar fi fost fiul cel maĭ mic al luĭ jupîn Moise, Ruțin și altul era Costache Petraru, vestitul contrabandist.

— Frumoasă companie» spuse învățătorul.

— Poate să ocupă și el cu contrabanda» adaogă bătrînul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Tot ce se poate, dar nu cred» îl apăra dascălul.

— Prost lucru dacă e adevărat ceea ce spuneţi d-voastră.

Ei îşi luară seară bună şi se despărţiră.

Pe cer luna pe jumătate în norî, lumina molatec rîuleţul din vale, satul adormit şi dealurile vecine. Din balta de la marginea pădurei, s'auzea cîntecul cristeiului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

V.

Ia casa popeï Ieremia în timpul de faţă domneşte o deplină linişte.

Printr'o înţelegere mutuală, fără multă vorbă, soţiï saŭ decis ca să nu-şï maï amărască reciproc viaţa. Popa nu maï era supravegheat aşa din scurt ca înainte; din partea luï, popa, dăduse voe cucoaneï preoteseï să se ducă pe la curtea boerească ca să ţie de urît nevesteï logofătuluï. De şi lumea din sat rîdea de faptele ce se săvîrşiaŭ în casa părinteluï, ba chiar şi afară din casă, totuşï părintele închidea ochiï cînd vedea diminuţele, semne de ciupiturï şi muşcăturï pe faţa preoteseï. Nu maï puţin generoasă, preoteasa îşï astupa urechile ca să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nu audă strigătele de ajutor eşite din gura Safteï, fateï din bucătărie şi ajutoarea preoteseï.

Sîmbăta trecu bine. Popa cîştigase azï destul, îngropase doï morţï, botezase un copil şi pe mîine eraŭ treï nunţï; unde se maï punea, că tot azï maï cetise la un bolnav pentru grabnica însănătoşire. In buzunarele adînceï ale antereuluï popesc, suna un napoleon, afară de argint şi aramă. De asta, şi preoteasa se simţea maï veselă şi popa chiar bine dispus.

— Dacă e belşug, belşug să fie!» se gîndi popa. «Na ţine preoteasă, tu tot vroiaï să-ţï cumperï un şal de la Avrum, poţï să te ducï să 'l şi îmbracï, cînd te veï duce la cucoana Frosa, te ducï cu dînsu». Safta, care, de şi tînără, însă umblată mult prin lume, iï opusese o împotrivire înverşunată de care se sdrobea tot curajul şi viclenia popiï, — arăta acum oare-care dispoziţiï maï bine-voitoare în schimbul oare-căror despăgubirï. Acum mijloacele eraŭ în fiinţă.

Şi aşa, părintele drîngănind cu gologaniï în buzunar, se plimba, ca de obiceiŭ, prin odae, vînturîndu-şï în cap gîndurile favorite; mama Nastasia se pregătea să alerge după odorul de şal, care iï va sta de minune, căcï dînsa era oacheşă, iar şalul era roşu ca jarul.

Deja gata se& iasă, ea se întoarse către popa şi iï spuse c'un ton răutăcios: «Am uitat să-ţï spun o noutate, părinte; s-ţia ta trebue să-ţï aducï aminte de multe cînd veï auzi-o!»

— De ce e vorba?» Părintele Ieremia era curios ca o muere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— O cunoşti, adică aï cunoscut pe Casandra olaruluï ?

Popa se strîmbă şi făcu un semn de nedescris.

«Da, fata olaruluï, pentru care ţi-aï pierdut bunătatea de barbă!»

Părintele tot preîmblîndu-se se opri lîngă calendarul din perete şi întorcînd o foaie spuse : «Astăzï e Sîmbătă, mîine e Duminică, poimîne e Luni, maï poimîne....

— Părinte nu te face maï prost de cît eştï, ascultă ce-ţï spuï.

— Preoteasă nu e timpul să plecï, cucoana Frosa poate să se supere ?

— Nu e nimica, îï va trece, dar ascultă, fără glumă : fata olaruluï e însărcinată.

— Ce ?» Popa rămase cu gura căscată, ca trăsnit. — Casandra însăcinată !. Minţi, preoteasă, nu se poate.... cu cine ?» Popa lăsă acum calendarul, se apropiă de mama Nastasia şi o strînse de mînă aşa de tare, în cît preoteasa a ţipat ca'n gură de şarpe.

— Eştï nebun, părinte... ajutor că mă omoară !

— Linişteşte-te, preoteasă, n'am vroit, iartă-mă, dar noutatea e prea din cale afară, tu ştiï că nu poate să nu mă atingă, căcï din pricina acesteï blestemate, am păţit şi eŭ şi tu şi am suferit amîndoï destul şi acu încă, după cincï lunï, se văd semnele de degete pe gîtul meŭ ! Pe ocnaşu ăla de Vasile nu-l uit cît oï trăi. Dacă vestea ce-mï spuï e adevărată, apoï să ştiï că Dumnezeŭ ne răsbună căcï la urma urmeï ce răŭ ï-am făcut noï, nu fără glumă ? De ce rîzï ? Preoteasa se opri ; spuse : «Vezï, părinte, tot Dumnezeŭ n'a vroit să săvîrşeştï sf-ta păcatul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ea fugi de acolo preoteasă, tu par'că nu ştiĭ că tot păcatul mă ispiteşte!...

— Apoĭ vezĭ, trebue să te ţiĭ tare.

— Şi cu cine ziciĭ?» Ochiĭ popeĭ ardeaŭ de curiositate.

— Nu se ştie bine; unul din treĭ: saŭ Isac Liberman, saŭ Vasile Mocanu, saŭ Învăţătoru....

— Ce tot daĭ!... de unde şi pînă unde...

— Ascultă-mă ce-ţi spuĭ!

— Nu se poate, preoteasă, nu se poate, ascultă-mă pe mine, e o minciună scornită.

— Satul întreg vorbeşte, şi sf-ta ştie că vaĭ de mama ăluia care a ajuns în gura satuluĭ.

— Dar de unde şi pînă unde?

— A văzut-o lumea întreagă cînd lucra la coasă, la jidan, că se legase de dînsu ca o nebună, nu putea scăpa de dînsa a şi gonit-o acasă!

— La care jidan?

— La Isac Liberman.

— Bre, bre, bre! Ce lume stricată, auzĭ d-ta să se ţie ea c'un jidan, apoĭ ştiĭ tu, preoteasă, că sfînta biserică n'o cartă nouă-zeci şi nouă de aniĭ!... moare fără grijanie! şi par'că nu găsea creştiniĭ, Doamne, Doamne, tocmaĭ c'un jidan trebuea... ca să-şĭ vîndă sufletul necuratuluĭ!» Popiĭ îĭ lăsa gura apă.

Işĭ aduse aminte cum umbla după Casandra şi cum fusese refuzat, ba şi batjocorit... nu e vorbă, nu de dînsa, dar tot una, de complicele eĭ, de Vasile Mocanu, cu care poate ea trăea. Acu popa credea că înţelege de ce Casandra se arăta ostilă curţiĭ sale.

— Nu se poate, preoteasă, nu înţelegĭ tu că ce e jidan, e cîne, tot una, apoĭ se poate o creştină să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

trăească c'un cîine? Eŭ cred maï curînd, că dînsa trăea cu Mocanu şi dacă a rămas însărcinată, apoï a rămas de la dînsul.

— Poate şi de la dînsul.

— Atunci cum remîne cu ovreiu?

— Cum rămîne, a trăit şi cu unul şi cu altul.

— Se poate?

Preoteasa gîndea: «ia, se poate, eŭ cum trăesc cu doï şi cu sf.-ta şi cu logofătu? ba acu mï-e teamă să nu daŭ şi de alt păcat!

— Se poate părinţele, se poate!» spuse ea.

— Dar învăţătorul de unde s'a maï lipit aci?

— De unde s'a lipit? Lumea zice că nu e ziulică, ca el să nu se ducă pe la olar, ce crezï că umblă el pentru ochiï luï Moş Boboc?

Popa făcu din noŭ o strîmbătură grozavă şi dete din umerï, făcîndu-şï cruce. «Dumnezeŭ să-ï judece şi să-ï îndrepteze!» şi singur gîndea: «Ce bujor de fată mï-a scăpat».

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

VI.

Soarele de August îşĭ revarsă razele. Prin sat nu se vede suflet de om. Lumea e la câmp, să isprăvească lucrul, pînă la timpul ploios. In casa luĭ moş Boboc e linişte; bătrînul e pe prispă în arşiţa soareluĭ. De un timp încoace nu se maĭ satură de cald; c'o căciulă îndesată pînă la urechĭ şi cu minteanul pe umerĭ, bătrînul sta adîncit în gînduriĭ. El ridica fruntea din vreme în vreme, priveşte cerul, pămîntul pîrlit, arunca ochiĭ îngînduraţĭ pe dealul verde. Casandra, nu-ĭ ese din cap, îşĭ aduce aminte de întîmplarea eĭ la coasă. Nu'şĭ poate închipui bătrînul, cum dacă cine-va iubeşte, să nu'şĭ aducă aminte despre cele petrecute. «Noĭ bătrînii iubeam cu totul alt-fel!» isprăveşte şirul gîndireĭ; se ridică

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

de pe prispă, voește să păşască spre grajd, ca să dea caluluĭ apă, dar i se întîmplă ceva neașteptat: de odată par'că cine-va ĭ-a aruncat o perdea pe ochĭ şi înaintea luĭ nu vede nimica, de cît un câmp roşu. Încearcă să privească soarele, dar acum în locul luĭ zăreşte numaĭ o pată mare, roşie ca sîngele. Se freacă la ochĭ, îĭ şterge de lacrămĭ şi din noŭ se uită şi de astă-dată nimica, de cât câmpul roşu.

— «Casandro!» strigă el.

S'auziră paşiĭ grăbiţĭ aĭ feteĭ.

— Vino de m'ajută, nu văd nimica... nu ştiŭ ce pustie a dat în ochiĭ meĭ, lăcrămează şi nu văd.

Ca un fier roşu ĭĭ trecu feteĭ prin inimă; dînsa lăsă repede lucrul şi eşi afară. Moşu în mijlocul curţeĭ se învîrtea cu mîinele întinse.

— Tătucă?

— Nimica, fetiţo, nimica, cred că m'aŭ lăsat ochiĭ, aŭ slujit eĭ destul sărmaniĭ, lasă să se maĭ odihnească.

Bătrînul vorbea încet, c'un surîs de jalnică resemnare. Eĭ i se păru grozav acest zîmbet, acești ochĭ aţintiţĭ şi plinĭ de lăcrămĭ. Nicĭ un suspin, nicĭ o dojană din partea moşuluĭ. Dînsa l'a luat binişor de mînă şi la dus în casă.

— Ce facem acu, tătucă?» începu ea a plînge.

— «Răŭ facĭ, draga tătucheĭ că plîngĭ, îţĭ stricĭ ochişoriĭ. Aşa se vede mĭ-a fost soarta, ce-aĭ să facĭ? Bătrîneţele, bată-le pustiea de bătrîneţe! nu maĭ plînge, şi cu ochĭ şi fără ochĭ tot nu 'ţĭ eram de vr'un ajutor.

— Tătucă, ce vorbeştĭ?» zise cu glasul întretăiat de suspine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Fetica taicheï, nu mï-o rupe, inima, vino încoa!

— Taică, tătică, cu ce am mîhnit pe Dumnezeŭ?» vorbea ea, pe cînd lacrămile eï, alunecaŭ tăcute pe pïeptul bătrînuluï, — d-ta cu ochiï şi eŭ... dar aşa 'mï trebue, singură mï-am făcut-o. Tătică, dragă, dacă aï ştï... Maï bine moarte de cît ast-fel de ruşine.

— Ce ruşine,' fetiţa taicheï! Toate's de la Dumnezeŭ.

El ne-a dat vederea, el are dreptul să ni-o ea.

— Nu vorbesc de vedere, tăicuţule dragă, nu vorbesc...

— Apoï?

— Nu pot să-ţï spuï, nu pot!» Ea din noŭ 'şï lipi faţa de pieptul luï şi isbucni într'un plîns şi maï amar. Tocmaï astă-zï dimineaţa, cînd se pleca să ridice sacul cu mălaï, ceva o înţepă la mijloc şi dînsa simţi o mişcare înăuntru. Rămase încremenită, cu gura căscată şi ochiï plinï de spaimă. Aşa o găsi bătrînul şi încă o întrebase ce are de stă loculuï, iar dînsa, nicï c'un preţ n'ar fi putut să spue că se simte mamă; dar acum la lovitura asta şi maï dureroasă ea îşï perdu ultima putere şi zise c'o voce strînsă:

— Tătucă... sunt grea...

Bătrînul ridică mînă şi 'şï făcu crucea. Se clătina.

— Doamne, Dumnezeule, de ce ne osîndeştï!»... Casandra îl sprijini să nu cadă.

Cu capul plecat, cu ochiï îndreptaţï spre un colţ, bătrînul părea că nu maï resuflă; ea lîngă el în picioare cu faţa îngrijită, cu mîinele întinse spre bătrîn, aştepta par'că o altă lovitură. Se simţeaŭ striviţï sub povara nenorocireï. Ce era de făcut?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nu ştieaŭ, şi nicĭ o scîntee de nădejde, nu licărea în mintea lor sugrumată.

Ast-fel staŭ unul lîngă altul, muţĭ de durere; şi soarele îşĭ arunca ultimile raze, pentru a se perde după o vîlvătae de foc.

De odată fata oftă adînc; atunci el zise cu nespusă blîndeţe:

— Vino la mine, fetica taichiĭ, vino la taica. Lumea nu-ţĭ va erta păcatul, taică-tăŭ ţi l'a ertat de mult.

Cu capul pe pieptul bătrînuluĭ, fata plîngea încetişor.

— Atîtea lunĭ aŭ trecut, tăicuţule, şi el n'a dat încă ochiĭ cu mine! nu-mĭ remîne nimic de cît să mor.

— Şi mie, fetico, şi mie; mare e Dumnezeŭ, poate ne va trimete moartea!

— Ce bine ar fi!» suspină dînsa.

— Da, da, fetico, aĭ dreptate, cu ce drag aşĭ muri, mulţumind celuĭ de sus.

Amurgul să lăsase; o steluţă clipi pe întinderea albastră-închisă.

— Aşĭ dori să mor!» şopti bătrînul, «aşază-mĕ, fetico, cu capul sub icoană».

— Tătucă, dragă!

— N'avem fetico, nicĭ un ajutor, de la nimenea; înaintea noastră întunerec şi ruşine, numaĭ moartea ne poate scăpa din prăpastie.

— Tătucă! Iartă-me!

— Nu vorbi aşa, Sando, că facĭ mare păcat!» zise el grav, — te-am ertat de mult, dar ce-ţĭ ajută asta. Afurisit fie ceasul cînd m'am născut!

— Ce-aĭ grăit! tătică?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Eartă-me Doamne, am înebunit de durere şi necaz, dacă n'aş fi orb şi bătrîn, n'aşĭ lăsa ca cine-va să-şĭ bată joc de sîngele meŭ, chiar şi Vodă fie, dar neputincios cum sunt, ce pot face... ce pot face?!

El isbucni sfăşietor şi pumniĭ luĭ ridicaţĭ se lăsară greoĭ asupra bătrînuluĭ seŭ cap; încă odată şi încă odată.

— Taică, ce faci?

Casandra ţipă odată şi se aruncă să'l scoale, îl îmbrăţişă, îl chemă cu vorbele cele maĭ mîngĭioase. El zăcea întins, galben ca un mort, cu ochiĭ jumătate întredeschişĭ. Ea îşĭ plecă capul, aproape leşinată de spaimă. «Eŭ l'am omorît, eŭ, numaĭ eŭ...» şoptea ea încet, pierdută».

— Casandro, niţică apă!» auzi ea de odată.

Nebună de bucurie se aruncă să-ĭ aducă, îl stropi pe frunte, acoperind-o de sărutărĭ.

— Casandro»,urmă bătrînul — ajută-mă să mă scol şi aşează-mă pe laviţă»; şi ajutat se ridică în coate, se agăţă de marginea laviţeĭ şi se întinse cu capul sub icoană.

Dînsa sta în genunchĭ cu capul pe umărul bătrînuluĭ. Luna răsărise acum. Prin vale trecu răcoarea nopţiĭ şi odăiţa scundă se umplu de miros de florĭ; în casa olaruluĭ liniştea domnea deplină. Razele luneĭ întinseră o ţesătură argintie, mucul candeleĭ pîlpîia încet, umbrind şi luminînd cocioaba.

D'abia se auzea respirarea bătrînuluĭ, iar Casandra părea o statue în genunchĭ pe un mormînt. Noaptea cu furnicarul de stele era adîncă. Luna înconjurată de un nor luminos arunca asupra satuluĭ blînda eĭ lumină şi razele eĭ, pătrundeaŭ prin geamul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

din faţă, în casa olaruluï, zugrăvind pe hornul cuptoruluï cercurï luminoase, tremurătoare. Casandra îşï opri asupra lor privirea. Ele, cînd dispăreaŭ, cînd se arătaŭ, pentru a dispare din noŭ: fata se frecă pe ochï; acu i se păru că o umbră acoperea razele de lumină de pe horn. După bătăile inimeï, iuţite, — simţi că cine-va trebue să fie afară şi priveşte înăuntru. Să fie el? Ah, dacă ar fi, Doamne ce fericire! Ea întoarse capul lîngă fereastră şi privi afară; se mişca o umbră. Treï lovicurï sunară rar în cercevele. Ea tresări toată; fiorï calzï şi recï o străbătură din tălpï pînă în creştet. Semnul îï era cunoscut, de cîte orï nu o deşteptase din cel maï dulce somn! Tot sîngele i se urcă la cap, vroea să ţipe de bucurie! în sfîrşit era el, după atita timp de aşteptare... A venit!... dar de ce noaptea? Poate că îï era ruşine?» Un frig îï trecu prin tot corpul. Ea lăsă capul pe marginea laviţeï şi închise ochiï. De afară părunseră alte lovicurï. Bătrînul de pe laviţă oftă adînc şi se întoarse cu faţa la perete.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

VII.

— Casandro, mă faci să te chem de atîtea ori!» auzi vocea lui Isac, cînd în sfîrşit se hotărî, se deschidă uşa. Ea tremura. In liniştea nopţei s'auzea cum dinţii se lovesc între ei.

— Casandro!» El o luă de mînă, mîna era rece. «Ţi-e frig... eşti bolnavă?

— Nu ştiu... dar teafără nu sînt.

Se făcu tăcere. Ea tot tremurînd, aştepta să-i vorbească, s'o întrebe ce-a făcut în acest lung timp de cînd nu s'aŭ văzut, aştepta lămuriri de ce n'a mai dat pe la dînsa.

El din parte-i, nu ştia cum să înceapă; se simţea cam încurcat, vinovat chiar c'o părăsise. In inima lui focul primei iubiri ardea tot atît de tare ca şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

în prima zi, însă răceala ce i-a arătat dînsa la despărțirea lor, îl făcea să-și reție avîntul. Mîna pe care o ținea Isac i se păreа sloĭ de ghiață.

— Nu spuĭ nimica?» o întrebă el în sfîrșit.

— Ce vreĭ să-ți spuĭ?.. La început te credeam plecat... după întîmplarea cu Mocanu. Numaĭ în urmă am auzit că eraĭ aci... și sănătos...

— Sănătos! Cine ți-a spus minciuna asta? Cum poate să fie sănătos un om, cînd primește un glonț în picior?» El începu să ridice glasul, îndîrjit că ea protege pe Mocan prin tăcerea eĭ.

— Nu te supăra n'așĭ dori să ne auză.... de ce te superĭ? N'aĭ vrut s'aŭ n'aĭ putut să te arăți... e tot una, eŭ n'am știut de tine de cît din gura lumeĭ... patru lunĭ nu e glumă!

— Dar nu tu ești de vină?» El își aduse din noŭ aminte de răceala cu care s'a despărțit.

— Eŭ sînt de vină, că gura ta e mincinoasă? Adu-ți aminte de cele petrecute!

— Mare lucru!.. Ce răŭ ți-am făcut? Că am glumit în treacăt cu o fată și tu pentru un fleac de nimica să te superĭ și să-mĭ spuĭ ceea-ce mi-aĭ spus!

Casandra își trase mîna din mîna luĭ Isac.

— Ascultă, jupîne, poate la voĭ se poate vorbi una și face alta. Eŭ te-am crezut cînd îmĭ vorbiaĭ că numaĭ la mine țiĭ... eram proastă că te-am crezut... tu ți-aĭ bătut joc de mine, și aĭ început să umblĭ după alta de față cu mine...

— Dar n'am făcut nimic.... ce tot vorbeștĭ?

— Dumnezeŭ să te înțeleagă, eŭ știŭ că n'așĭ fi în stare.

«Sărută altă fată și mie îmĭ spuĭ că nu umbli după dînsa. Pe semne la voĭ asta nu însemnează nimic.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Da la noï asta nu înseamnă!» răspunse el apăsînd pe vorbele «la noï»; se simţea atins de vorbele Casandreï de şi în fundul inimeï ceva îï vorbea că nu el ci ea are dreptate. Dar tocmaï acest glas al conştiinţeï îl supăra acum. De ce ea, şi nu el, să aibă dreptate? Maï uşor era dispus să erte, să se arate mărinimos, de cît să fie ertat, spuind că singur era vinovatul.

Pe fată o supăra această purtare piezişă. L'ar fi ertat şi de maï multe orï, dar cerea numaï să-şï recunoască vina.

Din noŭ se făcu tăcere. Luna de pe cer intra sub o boltă de norï, un întunerec acoperi faţa celor doï tinerï.

Din casă s'auzi: Casandro, unde eştï?

— Aci tătică!» răspunse ea.

— Ce facï?

— Vorbesc cu jupîn Isac.

In casă s'auzi un sgomot, ceva greoï căzu jos.

Fata dădu un ţipăt şi repede intră înăuntru, lăsînd şi pe Isac şi toate în voia întîmplăreï.

— Să maï viŭ?» d'abea avu el timpul să întrebe.

— Cum îï vrea», fu răspunsul.

— Atîta răŭ cît m'ăï maï vedea tu», spuse el înţepat, păşind repede spre casă. Era pe la cîntatul cocoşilor. Dintr'o curte s'auzea sforăitul romînilor carï dormeaŭ afară. Un cîne a sărit şi s'a aruncat să-l apuce de picior. Isac cu furie, îl lovi peste şale. Cînele schelălăind intră din noŭ în curte.

Lovind pe dobitoc, par'că se maï liniştise puţin. Acum se gîndea maï clar la cele petrecute.

— Are dreptate, de o mie de orï, are dreptate! Aşa este, nu putea să nu fie supărată pe mine, dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

totuşi nu ï-am făcut nicï un răŭ, că am vorbit niţel cu alta, par'că ar fi fost ceva într'adins aşa de urît... şi pe urmă dînsa lipsea.

El ajunse acasă, sări gardul şi prin grădină se apropiă de odaia luï din fundul curţeï.

— De cîte orï le-am rugat să nu închidă ferestrele», bombăni el supărat — «par'că le costă ceva dacă am să răsuflu şi eŭ niţel aer curat!

In odae era o căldură şi un miros greoï de bucătărie.

El dădu perdelele la o parte şi deschise fereastra care eşea în grădină. Răcoarea nopţeï amestecată cu mirosul de busuioc umplu odaia. In această noapte de toamnă, frumoasă, cu cerul senin, luminat de stele, nu-ï venea să doarmă. Multe nopţi senine petrecuse împreună cu dînsa. El se aşezâ pe scaun lîngă fereastră. Gîndul că Casandra e supărată, şi că avea toată dreptatea să fie, îl neliniştea. Simţea un amar în suflet. De ce o părăsise un timp de patru luni? Vroia să-şi aducă scuză, dar n'avea, nu putea găsi nicï una. Intr'adevăr, s'aŭ despărţit cam rece, dar tot el era de vină. Acum îl rodea gîndul că îi pricinuise o suferinţă nemeritată. De ar fi încetat măcar o clipă ca să iubească, atuncï ar fi fost alt-ceva, dar cînd se scula şi se culca tot cu gîndul la dînsa, nu'şi putea certa purtarea sa. «Foarte răŭ, m'am purtat, mîne mă duc să-ï spun că am fost un netrebnic!» Liniştit niţel de hotărîrea luată, se desbrăcă şi se puse în pat, dar somnul odată turburat, fugea de dînsul. El strîngea ochiï, se silea să nu gîndească la nimic şi să adoarmă, dar o mulţimea de lucruri îi colindaŭ prin minte. «Şi de ce am venit în amurgul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

zileï la dînsa? Mi-era oare ruşine? De cine? Ce prostie, de cine să-mï fie?

«De frică n'aï venit, de frică... şi de ruşine!» par'că îi şoptea cine-va la ureche. «Eşti fricos, ca un jidan!» El simţea că se aprinde din noŭ şi timpul trecea şi somnul era departe de ochiï luï.

«De cine să-mï fie frică? Ce am făcut să-mï fie ruşine?» răspundea singur. «De tată şi de rude ţi-e frică şi de prietenï! Ce va zice tata dacă află că ţiŭ atîta la o creştină şi la o ţărancă. El care vrea cu orï-ce preţ să mă logodească cu Rebeca!

Aci gîndurile săriră asupra altuï subiect. Dacă n'ar fi ţinut atîta la Casandra, de mult s'ar fi lăsat să fie logodit cu frumoasa ovreică, unica fiică a luï Izrael Pereţ, marele negustor de grîne din Dorohoï.

— Rebeca nu era de lepădat, asta o ştiea, o văzuse la bîlciul din Mihăilenï unde venise cu tatăsăŭ. Fata ï-a plăcut; îşï aducea de multe orï aminte, cum Rebeca se roşise cînd l'a zărit. De două orï trimisese bătrînul Israel un om de încredere să cerceteze despre persoana luï Isac. Şi aceasta o ştiea Isac de la rabinul Solomon din Mihăilenï, care îi era coleg de şcoală şi rudă cu Pereţ.

Spre ziuă, cînd obosit de atîtea gînduri începu să aţipească, Isac spuse tare: «Să fie încă pe atît de frumoasă şi bogată Rebeca că mie nu-mï trebue!» El se trezi o clipă din amorţeala somnuluï ce îl coprinsese, se ridică puţin, se uită în jurul săŭ şi întorcîndu-se pe altă parte, adormi în sfîrşit c'un somn adînc.

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Casandro, niţică apă, mi s'a uscat sufletul!» vocea stinsă a bătrînuluĭ Boboc abia atinse urechia Casandreĭ. Fata sări de pe marginea laviţeĭ unde şedea grămădită. Abia mijea de ziuă, o ploae mărunţă bătea acum în geam. Faţa albă a bătrînuluĭ ca de mort, se zăria abia, cu ochiĭ marĭ, aprinşĭ de friguri.

— Cum te maĭ simţĭ tătică. Fata lipi de buzele luĭ arse o cană cu apă.

— Bine... nu mă doare nimica, numaĭ mă părăsesc puterile!... Bătrînul a maĭ vrut să adaoge că simte apropierea morţiĭ, dar gîndul că o lasă pe Casandra singură pe lumea asta şi necinstită, îĭ îngheţă limba în gură. El oftă numaĭ adînc, şi boşbăind cu mîna, atinse capul Casandreĭ şi începu a'l netezi. «Dragul tateĭ! Nimenea... nicĭ un sprijin, singură pe lumea asta.

— Tătucă, bun e Dumnezeŭ.

— Sîntem prea păcătoşĭ, s'a întors şi Dumnezeŭ de la noĭ!

— Nu vorbi aşa tătică...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

VIII.

După grijanie şi plecarea preotuluï, bătrînul se linişti. Faţa luï par'că se luminase, grăia cu totul alt-fel şi la tînguelile feteï rostea c'un glas blajin: Toate's în mîna celuï de sus, fie numele luï binecuvîntat». Şi atuncï linişteа morţiï se zugrăvi pe faţa luï; trupul încă se mişca, dar sufletul era împăciuit; ertase tuturora şi aştepta cu răbdare, cînd va părăsi învelişul pămîntesc, pentru a se înălţa într'o lume maï senină.

Casandra aproape nemişcată, sta lîngă dînsul. El părea că doarme, numaï noaptea se agita puţin prin somn, cerea apă; nu maï vorbea de vr'o treï zile.

In dimineaţa zileï a patra, bătrînul îï făcu semn să se apropie de dînsul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— «Felico dragă, acum simt că mor, să nu te sperii», auzi ea încet, «du-te la învățător, poate că-l găsești, de nu, chiamă pe Papuc, spune că aşi vrea să'l văd.

Glasul i se stinse şi el se lăsă greoĭ pe mînele Casandreĭ.

— Doamne, doamne... nicĭ un suflet de om... nicĭ un ajutor de nicăirea!» Ea îşĭ frîngea mînile amețită de durere; «cum să'l las, poate să moară fără mine!» Dînsa aruncă o broboadă pe cap şi eşi.

— Bietul Bălan, l'am uitat de tot!» se gîndi ea, auzind din şopron nechezatul caluluĭ. Şi mînată de jale pentru bătrînul dobitoc, îl scoase de sub şopron şi-l duse să-l adape.

Pe drumul în spre puț o droaie de copiĭ îĭ aținură calea, aruncînd cu bolovanĭ în cal şi lovind-o şi pe dînsa.

— «Lasă că v'arăt eŭ!» Ea se luă după dînşiĭ, lăsînd calul. Atuncĭ se auzi din mijlocul lor: U-ho, u-ho, borțoaso, prinde-ne dacă poțĭ.

Se opri, picioarele i se împleticiră, cercurĭ galbene i se arătară dinaintea ochilor şi ca să nu cază, se lăsă jos.

Cînd îşĭ veni în fire, se văzu lîngă puț. Un om o ținea cu o mînă de mijloc şi cu alta îĭ turna apă pe cap şi obraz.

— Țĭ-e maĭ bine?» auzi ea, — credeam că aĭ murit, zăŭ aşa... aĭ ceoarelor copiĭ... puĭ de dracĭ.

Casandra recunoscu glasul dascăluluĭ. Începu a plînge. Era prea mult!...

— Scoală Casandro, şi nu maĭ plînge, lasă-ĭ în naiba, aĭ ceoarelor împelițațĭ!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Cu ajutorul lui Papuc și sprijinită de dînsul, se ridică în picioare.

— Unde te duceai?

— Să adăp calul și pe urmă la d-ta... tătica vroește să-ți vorbească ceva.

— Ei, cum îi mai este?.. s'a făcut ceva mai bine?

Fata a clătinat din cap c'un semn de disperare.

— Ce, bine! vino de'l vezi... mi-e frică c'a murit» și luînd calul de frînghie purcese înainte, urmată de prieten.

— Ce tot lăhăești fă», spuse dascălu aspru.

— Tătică, a venit neica Papuc! Vroiai să-i vorbești», spuse tare fata; vorbele rămaseră fără răspuns.

— Tătică!» Fata puse mîna pe fruntea și umărul bătrînului și îl clătină; dar corpul înțepenit, rămase fără mișcare.

— A murit!» abea spuse cu vocea înecată... «simțeam eŭ că mă trimete din casă numai ca să rămîie singur!» Ea se lăsă pe laviță la picioarele bătrînului și începu încet să plîngă.

Aceste tînguelĭ fără sgomot, păreaŭ atît de dureroase dascăluluĭ, în cît el simți cum și ochiĭ luĭ se umplură de lăcrămĭ!

— Mai dehai-de cît o mucre!» și frecîndu-și cu furie ochiĭ din care șiroiŭ curgeaŭ lacrămile, el răcni Casandrei: Ei și ce plîngi, ce-ți ajută lacrămile!... Nu-i timpul de plîns... acu să ne gîndim cum să-l îngropăm ca pe un bun creștin, și apoi ne-om boci... tu ești fată cu minte, nu mai plînge!», și văzînd că fata nu contenește, el spuse aspru: dacă e vorba așa, atunci, hai să plîngem amîndoi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

și creștinul să rămîie fără înmormîntare». Casandra își șterse ochiĭ. «Ce vreĭ să fac, nene Papuc?

Dascălul pipăi inima bătrînuluĭ, ne vroind să creadă în moartea luĭ.

— Mort, aĭ dreptate; Dumnezeŭ să-l erte.

* * *

Fu îngropat a treia zi. După coșciug mergeaŭ vr'o cîte-va bătrîne și Casandra. Popa ertase pe Boboc în cît cu mare evlavie citi prohodul și după ce aruncă o mînă de țărînă în groapă, spuse Casandreĭ: Ce a fost s'a trecut, Dumnezeŭ să-l erte pe bătrîn și pe noĭ păcătoșiĭ; nu maĭ fi supărată, toțĭ sîntem oamenĭ, toțĭ cu patimĭ și răutate. Fiĭ cu bărbăție acum și numaĭ tîngui, căcĭ faĭ păcate, iar pentru sufletul luĭ Moș Boboc lasă că îngrijesc eŭ!» Apoĭ îndreptîndu-se către dascălu Papuc, iĭ spuse blînd: Multe rele mĭ-aĭ făcut dascăle, eștĭ om veninos, să te erte Dumnezeŭ cum te-am ertat eŭ. Să treci pe la mine, să-ĭ trimet Casandreĭ ceva ajutor, să nu uiți!»

Popa îndesă potcapul, se șterse pe față și cu pașĭ grăbițĭ se îndreptă spre casă.

— I... ha! dar ce a pățit popa?» vorbi Papuc către Casandra, «aĭ auzit ce a vorbit?

— Cum nu... dar să nu te ducĭ, nu vreaŭ nicĭ un ajutor de la sf.-sa

Acasă Casandra cinsti pe bătrînele de la prohod cu cîte un pahar de basamac, le dădu cîte un covrig și spuse: «Dumnezeŭ să-l erte pe tătica și pe mine să mă ertați, că n'am cu ce vă ospăta maĭ bine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

IX.

Era pe la cîntatul cocoşilor, Luna bătea în fereastră, Casandra lungită pe pat, cu ochiï deschişï aştepta să-ï vie somnul, nu dormise aproape o săptămînă, cădea de oboseală.

De odată lîngă uşă se opriră nişte paşï grăbiţï şi cine-va bătu în uşă la început încet şi la urmă văzînd că în casă nu răpund, maï tare.

Casandra sări în sus şi ne domiritä stătea în mijlocul odăeï neştiind ce să facă.

— Deschideţï, moş Boboc, Casandro» !.. s'auzi dinafară. Glasul păru feteï cunoscut, însă nu-şï putea da seamă unde l'a auzit :

Hotărîtă, aprinse o lumînăricä de ceară, şi eşi în tindă. «Cine e ?» întrebă ea c'o voce tremurătoare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Vasile . . . Mocanu, deschide Casandro . . .

— Dumneata eşti?

Fata trase zăvorul de la uşă. — «Ce vii noaptea nene-o Vasile, oamenii buniĭ s'arată ziua . . .

— Aĭ dreptate, aĭ să vezĭ însă.

In casă intră Mocanu cu un tînăr, nalt, subţire c'o barbă roşie, cu o dăsagă. «Bine v'am găsit, dar moş Boboc... se vede că nu e acasă?» întrebă Mocanu cam încurcat. — «S'a dus... nu maĭ vine! Casandra puse mîna la ochĭ. Munteanu înţelese:

— Dumnezeŭ să-ĭ erte păcatele... cînd a murit unchieşul?

— L'am îngropat acum o săptămînă, răspunse Casandra.

— Va să zică singură?

— Cum mă vedĭ.

— Greŭ, n'am ce zice... te bagĭ la stăpîn?

— Nu ştiŭ...» Tus treĭ stăteaŭ în picioare; lumînarea tremura în mîna Casandreĭ, lumina slab odaia, hornu şi laviţa din fund, acoperită c'o rogojină.

— Ti-i-i ce încurcătură!» întrerupse în sfîrşit Mocanu tăcerea... «noĭ am crezut, adică jupînu maĭ mult» el arătă cu mîna spre tovarăşul săŭ, — «că am putea să stăm aci vre-o cîte-va zile, ca la urmă să ne căutăm de drum, văd acum că s'a schimbat treaba, ce ziceĭ jupîn Rufim?

— Rufim?» întrebă Casandra mirată, auzind acest nume.

— Da, Rufim, fratele luĭ Isac Liberman.

Tînărul îngînă vre-o cîte-va vorbe neînţelese.

— Cum aĭ zis?

— Dacă nu se poate, nu se poate, s'a isprăvit» spuse el apăsat — să ne căutăm de drum...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Așa e... să ne căutăm», reluă vorba Mocanu, «dar»... Aci el se opri, și privind fata drept în ochi, urmă: «Ți-am dorit numai binele, mă vezi prigonit acum ca un lup, poate tot din pricina ta. Am ținut prea mult la tine, ca să zic așa, și n'am putut să rabd... când ți se făcuse».... Aci Vasile se încurcă și tăcu.

— Iar ai început, nene Vasile?

Casandra iar șterse ochii. «Ședeți», s'adresă ea către musafirii neașteptați, lipind lumînărica de marginea hornului.

Nu știa ce să zică, nu-și putea închipui scopul venirii lor la miezul nopții.

Începu s'o cuprindă frica; singură în casă, cu doi oameni bănuiți, căci știa de la Isac că fratele său, Rufim, se făcuse contrabandist; iar despre Mocanu satul întreg vorbea că s'a unit cu Rufim. Ce o încurca mai mult era că nu putea pricepe cum Rufim poate umbla cu cela ce vroise să ridice viața frățîne-său.

— Ascultă, Casandro!» Vasile s'a apropiat și a luat-o de mînă.

«Tu ești fată cu minte și înțelegi că noi n'am venit aci, la miezul nopței, de florile mărului. Vorba e, ne urmăresc jandarmii. In deal lîngă răspîntii, puturăm să-i amăgim și ast-fel am scăpat; de ne ducem în sat dăm peste caraulă și ne prinde. Afară de tine nu cunosc pe nimenea unde am putea să ne pitim pînă o trece zarva. Așa — vrei, nu vrei, noi musai stăm aci!

«Ce zici jupîne?

Rufim făcu un semn din cap.

Casandra nu-și putea veni în fire. De la cine putea să ceară ajutor?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ea sta lîngă horn cu mîinele strînse la piept, cu ochiĭ marĭ holbaţĭ, fără să poată pronunţa vr'o vorbă, saŭ face vre-un semn de protestare.

— Şi aşa Casandro, noĭ de pe acum ne suim în pod. Dacă din nenorocire ne vor găsi la tine, spuĭ că nicĭ n'aĭ ştiut că noĭ eram în pod, că nicĭ prin gînd nu ţi-a trecut de aşa ceva».

Mocanu eşĭ în tindă, urmat de Rufim, şi într'o clipă ambiĭ contrabandişti s'aŭ urcat.

— Acum Casandro, dă-ne dăsagiĭ; spuse el poruncitor, văzînd că fata tot sta nemişcată lîngă horn.

Ea se plecă apucă dăsagiĭ, dar nu-ĭ putea ridica de la pămînt, eraŭ încărcaţĭ cu fel de fel de lucruriĭ.

Rufim sări din pod apucă saciĭ şi-ĭ dădu Mocanuluĭ.

— Niţică apă !» se rugă Rufim,—îmĭ arde sufletul de sete. Casandra se plecă, dar doniţa era goală, uitase s'aducă de cu seară.

— Numaĭ de cît aduc proaspătă». Ea luă doniţa şi se îndreptă spre puţ. Afară luna apunea; stelele perduseră din luciul lor, dar era tot senin şi frumos.

Vîntul de dimineaţă sufla prin crăngile copacilor sub care trecea Casandra şi îĭ arunca în drum foĭ îngălbenite de toamnă. Mergea încet sub povara jaleĭ şi a chinuluĭ; simţea atîta gol în suflet, atît de puţin o atrăgea viaţa, în cît dacă ar fi ştiut că trebue să moară, nu 'ĭ-ar fi părut răŭ.

Acu singură cu gîndurile, putea să-şĭ dea maĭ bine socoteală de toate cele petrecute şi de întîmplarea de astă noapte. «Poate că aŭ făcut vr'un omor, şi aŭ venit să se ascundă în casă la mine ?» gîndea ea, slobozind ciutura în puţ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Casandro!» Glasul de şi atît de cunoscut o făcu să tresară; dete un ţipăt.

— Vaĭ de mine jupîn Isac, răŭ maĭ speriat», spuse ea greoĭ, trăgindu-şĭ sufletul,—«abia n'am căzut în puţ».

— Nimica, îţĭ va trece» spuse el posomorît; «aĭ aşa de mare nevoie de apă, că n'aĭ putut să aştepţĭ să se lumineze bine?» grăi el, rîzînd.

— Vezĭ bine că am, altminterea aşĭ fi aşteptat dimineaţa cum zicĭ, răspunse ea înţepată de rîsul luĭ.

— Şi ce aşa mare zor, dacă nu te superĭ?

— Mare, mic, — e treaba mea!

— Frumos răspuns! Casandro, nu-ĭ acum vremea de ceartă», spuse el încet şi apropiindu-se de dînsa. Vorba e, că la voĭ s'aŭ pitit Vasile Mocanu şi frate meŭ Rufim; eĭ aŭ omorît un jandarm şi acu se ascund. Aşa e saŭ nu?

— Aşa!» gîngăni ea, rece de spaimă.

— Apa e pentru dînşiĭ?

— Da, mĭ-a cerut frate-tăŭ, a spus că moare de sete... Dar tu de unde ştiĭ, că sunt la mine?

— La tine? de cînd tîlhariĭ şi ucigaşiĭ veniţĭ la tată-tăŭ sunt la tine?

— «Lasă pe tata în pace Isac, lasă sufletul luĭ în pace, el nu ţĭ-a făcut nicĭ un răŭ, ba din potrivă, tu i-aĭ scurtat viaţa.

Casandra se lăsă pe ghizdul puţuluĭ şi cu mînele la ochĭ nu-şĭ putea astîmpăra plînsul.

— Moş Boboc a murit?» Întrebă Isac speriat.

— «A murit, l'am îmormîntat, de vr'o săptămînă... ce eram eŭ de vină dacă aŭ venit, şi s'aŭ cerut în casă? Înţeleg, poate că nu trebuia să las pe Mocanu să intre, da... poate... dar mĭ-a făcut mult bine

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

omul ăsta şi mie şi tatiĭ... fără dînsul muream de mult de foame... Şi cînd aŭ intrat s'aŭ şi suit în pod, cum eram să-ĭ daŭ afară?

— Aĭ dreptate, am fost cam aspru... nu te supăra.

Ultimile cuvinte muiară inima feteĭ, potolindu-ĭ ciuda. «Dar tu de unde ştiaĭ că's la mine?

— La tine?...

— Eĭ bine, cum să zic; dacă's numaĭ eŭ singură în casă?

— Fie!» dădu Isac din cap — «eram să viŭ la tine în seara asta ca să vorbim s'o sfîrşim într'un chip... cînd de-odată să deschide uşa şi intră patru jandarmĭ şi întrebă de Rufim, frate-meŭ, spuind, că el, şi încă cu unu, Mocanu, aŭ omorit un jandarm, care vroiaŭ să-ĭ aresteze, şi aŭ fugit; credeaŭ că el vine pe acasă. Atîta răŭ; mĭ-am închipuit că dacă l'aŭ omorît la marginea satuluĭ şi, urmăriţĭ de jandarmĭ, n'aŭ timp să se piteascăîn alt loc, de cît în sat. Şi la cine în sat, de cît la moş Boboc care îĭ era odată prieten? Numaĭ ce sosisem de la Mihăilenĭ, de la iarmaroc, nu ştiam nimic despre moartea uncheaşuluĭ; spuind aceste cuvinte se opri şi oftă. Era supărat pe mine?

— Da!» răspunse Casandra.

Tăcură amîndoĭ. Luna asfînţi, se făcu întuneric.

— Cînd mă apropiaĭ de casă, urmă Isac, văzuĭ înăuntru lumină şi pe tine cu doĭ oamenĭ. I-am recunoscut numaĭ de cît... m'am întors îndărăt şi m'am pitit în dosul puţuluĭ, de aci se vede cine intră şi ese de la voĭ.

— Ce-ĭ de făcut?» întrebă Casandra.

— M'am gîndit destul... trebuie lăsaţĭ... la înce-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

put vroeam să mă duc să-ĭ denunț... pe urmă m'am gîndit: lasă-ĭ în plata luĭ Dumnezeŭ!

— Bine așa e, dar eŭ ce mă fac?

Isac se scărpină la ceafă. «Ce să facĭ... ce să facĭ, adevărat, e greŭ» vorbea el cu sine însuși — «iată ce, Casandro», se hotărî el, — du-te și spune-le, că te-am întîlnit și ți-am spus, că jandarmiĭ sînt pe urma lor și că peste un ceas, mult două, vor fi în casă la tine, și ĭi vor prinde, ca pe niște guzganĭ; maĭ bine să-și caute de drum pînă este încă timp...

— Bine le spuĭ... dar tu?...

— Eŭ viŭ maĭ tirziŭ... acum dute!»

S'aŭ despărțit.

* * *

— Dar mult aĭ zăbovit la apă Casandro» o întîmpină Vasile Mocanu, cînd fata puse donița în tinda caseĭ.

Contrabandistul o aștepta lîngă pragul ușeĭ.

— Mult» răspunse fata «căcĭ m'am întîlnit cu jupîn Isac și mĭ-a spus, că jandarmiĭ or fi aci mult peste o oră.

Vasile scăpă o înjurătură; Rufim ridică donița și bău cu lăcomie.

— Ne cărăm, jupîne, saŭ poate să-ĭ așteptăm aci? Aĭ auzit ce veste aduse fata?

— Dar să fie adevărat ce spune ea?» întrebă Rufim.

— Poți să mă crezĭ, saŭ nu jupîne, mie puțin îmĭ pasă!

Supărarea feteĭ hotărî pe Vasile.

— Casandra nu minte» spuse el — haĭ, jupîne, pînă e timp.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Rămîn desagiĭ în pod», se întoarse el către fată, acolo sînt de ale mîncăreĭ... dacă aĭ să aĭ nevoie poţĭ să-ĭ eĭ».

Ea să gîndea, că maĭ bine ar fi făcut, dacă lua şi saciĭ cu dînşiĭ; dar n'a spus nimic de teamă să nu maĭ lungească şederea lor. — «Rămiĭ sănătoasă Casandro» spuse Vasile luînd'o de mînă, «nu ştiŭ de ne vom maĭ vedea... una ţineam să-ţĭ spuĭ, că de nu eraĭ tu pe lume, poate că Mocanul — n'ajungea în halul ăsta.

— Eŭ te-am făcut?

— Nu tocmaĭ tu, dar de ţineaĭ la mine, trăiam şi eŭ ca oameniĭ...

De ţinea! Casandra ofta. Dînsa potrivi iubirea Mocanuluĭ cu a luĭ Isac. — «Ţi-am maĭ spus, nene-o Vasile, nu sînt eŭ de vină... soarta mi-e aşa.

— Soarta! lasă că-ţĭ cunosc eŭ soarta... dar mĭ-a veni ea şi mie apa la moară!» In depărtare se auzi sgomotul maĭ multor paşĭ. Contrabandiştiĭ aŭ eşit. Casandra închise uşa şi prin ferestra din fundul tindeĭ ce dădea spre şleahul cel mare în promoroaca dimineţeĭ, văzu patru umbre. Ele se mişcaŭ repede, tropăitul se auzi lîngă casă, şi se opri niţel.

Inima feteĭ îngheţă.

— A cuĭ e casa asta?» întrebă cine-va.

— A luĭ moş Boboc olarul, are numaĭ o fată», recunoscu ea vocea luĭ Piele-Lungă, vătăşelul primărieĭ.

— Să intrăm?

— Nu» spuse tot Piele-Lungă, «fata olaruluĭ e singură, pe tată-săŭ l'aŭ îngropat, vom sperica-o noaptea; şi nicĭ nu cred să vie eĭ pe aci, Mocanul era supărat pe unchiaş, de sigur sînt la dascălu Papuc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

şi ăla e hoţ ; a scăpat maĭ de-ună-zĭ de la puşcărie... acolo punem mîna pe dînşiĭ.

Paşiĭ se depărtară. Casandra resuflă, uşurată, par'că o piatră îĭ căzuse de pe grumazĭ.

Ea intră în odae şi cum era îmbrăcată se trînti pe laviţă.

Prin geamul lipit cu hîrtie abia străbătea lumina dimineţeĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

X.

Prin somn Casandra auzi că bat în uşă, bat în fereastră, dar nu se putu deştepta. Visa că cucoana preoteasă a părintelui Irimia supărată pe dînsa o lovea c'un ciomag în cap ; fie-care lovitură din afară se prefăcea în vis în lovitură de ciomag.

— Casandro, aï murit?» auzi ea şi prin hîrtia ruptă a geamuluï, o mînă o atinse pe umăr.

Fata sări şi descuiă uşa.

Era dascălul Papuc.

— Mare comedie Casandro» spuse el intrînd în tindă, — «tu dormï ca în sînul luï Avram şi la mine jandarmiï patru la numär, şi cu ticălosul de beţiv Piele-Lungă cincï, aü scotocit întreaga casă : s'aü suit în pod aü răscolit în pimniţă ; n'a rămas loc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ne căutat și tot ăla ticălosu de vătășel... dar lasă pe mine i-o fac eŭ, să mă pomenească... Căutaŭ pe Vasile Mocanu și pe fratele luĭ Isac aŭ făcut cică, moarte de om...

Casandra stătea cu groaza în ochiĭ și aștepta par'că să vie și la dînsa să facă ceea ce aŭ făcut la Papuc.

— Și nu 'i-a găsit?» întrebă ea încă buimăcită.

— Ce să-ĭ găsească, par'că aŭ fost la mine?» spuse dascălul supărat, — ce tot vorbeștĭ... numaĭ ăla, Piele-Lungă mĭ-a făcut-o, dar las' că am eŭ ac de cojocul luĭ.

— Eĭ, destul, nu te maĭ supăra, năsicule, bine că n'aŭ fost la d-ta, eŭ însă eram s'o pățesc!» și dînsa ĭĭ povesti întîmplarea din noaptea trecută.

— Aĭ noroc fată, dar și Isac e al ciorilor pișicher. Maĭ aĭ mălaĭ?» o întrebă el de-odată, pe neașteptate.

Fata se roși. — «Da, da, maĭ am, cum nu, încă foarte mult».

— Ce tot vorbeștĭ... de unde mult, dacă ĭĭ-am dat numaĭ vr'o cinci oca?

«Mîne dimineața 'ĭ maĭ aduc eŭ.

— Zeŭ, nene Ionică, am încă... dar aveam să te rog ceva: ... Calu, Bălanu... acu nu-mĭ trebue, ca-'l d-ta, și capra... și cînele... n'am ce face cu dînșiĭ...

Fata își șterse lăcrămile.

— Dar eŭ ce să fac cu eĭ?

— Vinde calu și capra.

— Bine zicĭ, așa am să fac, să știĭ, că mîne e zi de tîrg la Mihăilenĭ, îĭ vînd dobitoacele.... capeți și tu niței gologanĭ». Dascălul își luă ziua

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

bună şi plecă. Casandra rămase iar singură cu gîndurile. Pe la prînz veni dascălu să iea dobiloacele şi găsi pe Casandra culcată. — «Mă durea capul şi-mĭ vine leşin!» ĭĭ răspunse ea la întrebarea luĭ Papuc.

— Răŭ, foarte răŭ, şi părdalnicul de învăţător încă nu s'a întors, dar azĭ, mîne, trebue să soseascâ şi atunci ĭĭ spuĭ să vie să te vadă.

— Mă fac eŭ bine şi singură. Ea zimbi în silă.

— Te faci! — eştĭ galbenă ca o turtă de ceară, şi bătrînă, şi urîtă maĭ de haĭ de cît mama Nastasia....

— Lasă, mă fac eŭ iar bine!...

— Te facĭ, dacă eştĭ cuminte şi nu te maĭ boceştĭ....

Nu maĭ plîng!» Ea îşĭ şterse ochiĭ.

Dascălul scuipă, şi mînios foc, îşĭ luă pălăria şi eşi, urmat de Casandra.

El înhămă Bălanul; bietul cal slăbise şi maĭ tare şi abea mişca picioarele. Capra, legată şi trîntită în căruţă, zbiera jalnic.

Casandriĭ ĭĭ veni răŭ; ea intră din noŭ în casă şi se puse cu capul într'un căpătiĭ.

Nu maĭ putea plînge, nu maĭ avea nicĭ lăcrămĭ, numaĭ ochiĭ o ardeaŭ ca în para focului; simţea un fel de leşin. «Milostivă moarte, de ce nu maĭ viĭ, de ce nu me scapĭ de chinurĭ!»

Aşa aŭ trecut ceasurĭ, şi cînd fata privi geamul, amurgul acoperea împrejurimile. De mult nu luase nimica în gură, afară de puţină apă.

«De ce nu mor, de ce nu mor!

Vieaţa ĭĭ părea o sarcină; moartea ar fi fost o liniştire. «Şi cînd oare a fost fericită?»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Incepu să-şĭ aducă aminte de cînd era mică. Ţinea minte cele maĭ micĭ amănunte şi întîmplărĭ ale vieţiĭ. Singură mercŭ, departe de copiĭ, era cu totul sălbatică. Işĭ amintea cînd tată-seŭ într'o zi îĭ spuse: «Mîne, fetico, ne ducem la şcoală, ce o da D-zeŭ; bine să ştie omul de toate... eŭ dacă ştiam carte, nu ajungeam olar.

In şcoală eraŭ numaĭ băeţĭ, şi pe dînsa, singura fată, nu vroia învăţătorul s'o primească; a trebuit să se certe mult moş Boboc, pînă ce îl convinse. Intrecu în scurt timp pe toţĭ băeţiĭ.

Dar învăţătorul, un beţiv, o luă într'o bună dimineaţă de mînă şi o dete pe uşă afară.

Lîngă poartă o auzi plîngînd nevasta luĭ; era o femee bună, i se făcu milă de bietul copil şi în ciuda «beţivuluĭ» îĭ oferi s'o înveţe maĭ departe. Aci par'că se începea pentru dînsa vremurĭ maĭ bune. Nevasta învăţătoruluĭ, fără copiĭ, prinse pentru dînsa o adevărată patimă, în cît moş Boboc începu să se îngrijească de iubirea Casandreĭ: bătrînul devenise gelos.

Toată ziulica n'auzea vorbindu-se de cît de cucoana învăţătoruluĭ, bătrînul o vedea numaĭ seara, cînd copila venea la culcare.

Casandra în doĭ anĭ învaţă maĭ mult ca în patru anĭ la şcoală. Dar fericirea copileĭ n'a ţinut lungă vreme: Protectoarea feteĭ se îmbolnăvi răŭ şi bărbatu-săŭ o duse la spital. Pentru toată viaţa ĭ-a rămas Casandreĭ amintirea duioasă a cuconiţeĭ palide. La plecarea eĭ, Casandra rămase aproape moartă de jale. Şi ce cărţĭ frumoase îĭ dete dînsa cu rugăminte să le citească, să citească înainte!

Casandra a ascultat-o cu sfinţenie şi cîte niţel în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mai mulți ani, citi toate cărțile lăsate de bolnavă. Nu trecu timp și în inima Casandrei, icoana blajină a femeei, a rămas neștearsă. «N'am avut noroc să trăiască cu noi», gîndea ea acu, — cine știe, poate ajungeam și eŭ ceva! «Pe urmă își amintea de viața ca fată mare. Ura contra olarilor, necazul fetelor întregului sat, rîsul și glumele proaste ale flăcăilor, făcură pe Casandra tăcută din fire, să se închidă cu totul în cei patru pereți ai casei părintești.

Își aduse aminte de cearta ce o avusese cu bătrînul, cînd refuză cu desăvîrșire să se ducă la horă. Bătrînul nu știa multe; el credea că e destul să fii fată cinstită ca să fii primită de toți cu brațele deschise.

Uita că e sărac lipit; — Casandra de și drăgălașă, însă era îmbrăcată mai prost de cît cele-l'alte fete, în cît toți se fereaŭ de sărăcia ei.

— «Tătică, tătică, ce mă fac?» șopti ea acum.

Timpul se scurgea încet și monoton, i se părea că ziua nu mai are sfîrșit, și cînd noaptea sosea, că nu se mai face odată lumină. Mai cu seamă o îngrozeaŭ nopțele lungi, friguroase, cu vuetul vîntului prin horn și sbuciumul vijeliei, care vrea să răstoarne, să arunce din drum, biata cocioabă singuratică.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XI.

Aŭ trecut treĭ luniĭ de zile de la ultima eĭ întîlnire cu Isac; sosi şi Decembrie cu frigul luĭ aspru şi cu zăpadă pînă la geamul ferestreĭ.

Tînărul ovreiŭ încă nu se arăta.

«Nu ştiŭ, ce să maĭ gîndesc?» vorbea ea singură. Scîrba şi ciuda o coprindeaŭ din ce în ce.

«Cum putuiŭ eŭ să cred omuluĭ ăstuia.... de unde şi pînă unde?» Nu'ĭ venea să întrebe de dascălul Papuc saŭ de învăţător, carĭ o visitaŭ din cînd în cînd şi nicĭ eĭ par'că din nadins, nu aduceaŭ vorba despre Isac. Odată numaĭ, Ispas a spus că Libermanĭĭ aŭ un proces mare că se judecă cu vecinul lor Parş pentru miĭ de francĭ.

— Nu e banul, ci ambiţia ambilor negustorĭ e

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

la mijloc!» — mai adăogase în treacăt că Isac ducea judecata, şi că se afla la Dorohoiŭ. Chinurile eĭ creştea ţilnic. Dînsa îşĭ ascundea cît putea starea în ochiĭ celor douĭ prietenĭ, dar prevedea cu groază timpul cînd nu va maĭ fi cu putinţă să se ascundă, şi atunci vor afla totul! Numaĭ la gîndul ăsta, o apuca un tremur năbădăios, şi picioarele o păraseaŭ; cu fruntea leoarcă de o sudoare rece, sta ceasurĭ întregĭ, ca o stînă de piatră.

«Şi cu cine... cu cine? c'un jidan.... Doamne.... Doamne... păcătoasă am fost». Zile în şir se gîndea numaĭ cum să'şĭ ascundă grosimea mijloculuĭ.

Şi cum era de ascuns, dacă n'avea măcar un şal mare? Un şal de lînă în care s'ar putea ea înveli, să'şĭ ascundă păcatul, un timp oare-care, era toată dorinţa eĭ. Şi de unde să-l ia? să-l cumpere?—ştia că în prăvălia luĭ Parş se găseşte ast-fel de marfă; văzuse chiar la preoteasa Nastasia unul asemenea. Insă îĭ trebuiaŭ banĭ şi de la vînzarea dobitoacelor, îĭ maĭ rămăsese cincĭ francĭ şi şalul ar costa cel puţin două-zecĭ!

Şi din noŭ îĭ venea în gînd Isac. El e de vină şi numaĭ el! Şi ciuda contra luĭ şi maĭ puternic îĭ coprindea sufletul.

«El petrece, poate face chiar curte alteĭ fete, ca să o maĭ nenorocească şi pe dînsa, şi eŭ aci, îl aştept de treĭ lunĭ de zile. Ce proastă am fost! oare toate fetele sînt aşa de proaste ca mine!...

«Uite Gafiţa luĭ Ignat s'a dus binişor la Ioan Ciuntu acasă şi n'a eşit de acolo, şi a ţipat, de s'a strîns lumea, pînă ce el n'a dus'o la primărie şi biserică!..

«Dar eŭ?» Numaĭ la gîndul de-a spune cuĭ-va

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

taina ei, îi venea leşin. «Nu cum-va să trîmbiţeze despre asta, satul întreg — ar fi grozav!»

Capul începea să se aprindă, inima i se bătea dureros; o apuca o sfîrşeală ce o ţintuia pe laiţă. Auzise de multe faceri, dar într'un mod vag; ştia că trebue chemată moaşa; într'atita se mărgineaŭ cunoştinţele ei, gîndul desnodămîntuluĭ apropiat, îi sfredelea mintea şi în hausul—ăsta de neştiinţă şi fricĭ, închipuirea îi zugrăvea imaginĭ de carĭ se înspăimînta singură şi ast-fel cu faţa strîmbă de groază, cu ochiĭ nebunĭ, rătăciţĭ, o găseaŭ de multe orĭ dascălul saŭ învăţătorul.

— Ce aĭ Casandro, spune fetico ce aĭ?» Eraŭ vecînicele întrebărĭ. «Eştĭ poate bolnavă?»

— N'am nimica, sunt bine... vi se pare...

O lăsaseră în pace prieteniĭ, dar eraŭ trişti, că nu era cu putinţă să o scoată din amorţeală.

Eĭ puneaŭ toate pe socoteala morţiĭ bătrînuluĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XII.

Era pe la amiazĭ, în ajunul Crăciunuluĭ. Prin sat s'auzeaŭ pocniturile bicelor şi glasurile cetelor de copiĭ şi flăcăĭ carĭ se adunaŭ pentru «moş-ajun». Pe şleahul cel mare scîrţiiaŭ neîntrerupt săniele pe zăpadă, lumea pleca şi venea de la Mihăilenĭ ; se pregăteaŭ pentru întîlnirea sărbătorilor de mîne. Casandra chinuită de gînduri, şedea pe un scăunel, la gura cuptoruluĭ în care ardea un foc de cocenĭ; cînd focul se stingea, ea se ridica greoĭ, făcea treĭ paşĭ pînă la grămada de cocenĭ din fundul odăiĭ, umplea şorţul, arunca un pumn pe foc, şi s'aşeza din noŭ ca maĭ nainte.

Focul se stinse şi în odae respiraţia feteĭ cădea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

brumă. — «E frig», şopti Casandra, silindu-se să aţiţe focul din nou.

«Pînă cînd, suferinţa asta?» Işi frecă mîinele înlemnite, se puse acu pe laviţă, se făcu niţel mai cald. Spre seară veni învăţătorul şi-i aduse nişte leacuri de tuse. Şezură puţin şi vorbiră asupra traiului greu la ţară. Ca noutăţi îi spuse, că s'au prins omoritorii jandarmului. «Ce ruşine pentru familia Liberman, că unul din membrii ei a ajuns în halul ăsta, de alt-fel, băiat bun» adăogă Ispas «îl cunosc de aproape, îmi aducea de multe ori vinat, mai cu seamă iepuri, pe cari ovreii nu-i mănîncă».

— Dar Vasile?» întrebă Casandra îngălbenind.

— Aü pus la început mina şi pe dînsul, dar a fost mai dibaciü, a scăpat... acu e pribeag prin pădurile din împrejurimi.

— A fost şi la mine noaptea trecută», spuse învăţătorul încet, «a cerut niţele parale; ce eram să-i fac! i-am dat, Cînd o ei la adică, e nevinovat.

«Pentru Vasile era o nenorocire, că a murit jandarmul... revolverul luï Rafim se descărcase într'însul pe neaşteptate, pe cînd se hărţuiaü tus treï; acu îi aşteaptă puşcăriea!

— Dacă l'o prinde? făcu Casandra.

— Firește!» Luîndu-şi ziua bună, cu toate protestările feteï, învăţătorul lăsă pe masă un pachet, eraü de ale mîncăreï.

— Mă supăr Casandro, nu vezi că eşti bolnavă!» făcu el, cînd ea nu vroea să ia pachetul.

— Eşti prea bun... mi-aï făcut atîtea...

— N'am făcut nimica, dar sper că voï putea face ceva...

— Dacă aşi avea puterea să-i descoper totul, poate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

e singurul care ar putea să mă sfătuiască ce să fac»... oftă ea.

— Ce oftezi Casandro!... lasă că se vor schimba toate, că doară numai pînă la un timp merg lucrurile anapoda, să fii tu numai sănătoasă!... Ai isprăvit cartea care ți-o dăduĭ?

Casandra se roși. «Nu încă, mai am ceva... frumos mai scrie Anton Pann cu el îmĭ mai uit de suferinți», spuse ea încet. Învățătorul eși; fata închise după dînsul ușa. Se făcuse întuneric. Afară urla crivățul; s'auzeaŭ urările celor cu «moș ajunul».

Se simțea răŭ de tot astă-zi. O durea tot trupul capul îĭ ardea și în suflet era un întuneric ca și afară. Focul abea pilpîea, cocenii aruncați din cînd în cînd dădeaŭ puțină căldură, numai lîngă gura luĭ putea sta neînghețată. Afară vijelia ridica nămeți cît casa. Vîntul rupse ochiul de hîrtie ridicînd vîlvoi cenușa din vatră. «Vaĭ de ceĭ săracĭ!» gîndi ea. Își făcu așternutul pe cuptor și se pregătea să se culce; lampa fuma și umple odaea c'un miros greoĭ; pe masă pachetul adus de Ispas rămase nedesfăcut. «Să vedem ce a adus» își zise, «bun om... dacă ar fi mai mulți ca dînsul, dacă i-ar semăna cela nițel măcar, nu mă găseam acum cum mă găsesc!» Ea desfășură pachetul și între legătura de pesmeți și cutia de sardele, găsi și o pereche de ciorapi de lînă și niște pantofi. La vederea lor, lăcrămile o podidiră...

— De treĭ lunĭ nu s'arăta... dacă se poate! Și mĭ-a făgăduit că vine!...

De-odată s'auzi o ciocnitură în ușă. Îngălbeni și rămase ca trăsnită; loviturile urmaŭ, afară crivățul sufla să dărîme casa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Cine e?» abea putu ea să întrebe.

— Deschide, pentru numele luĭ D-zeŭ, înlemnesc, afară!...

Vocea ĭi se păru străină.

— Nu te cunosc, spune cine eştĭ... La mine nu poţĭ să aĭ adăpost... nu pot lăsa pe nimenĭ.

— Indură-te Casandro... sînt Vasile Mocanu... n'am nicĭ un suflet pe lumea asta, sînt bolnav... îngheţ afară...

Nehotărîtă, stă înaintea uşeĭ; mila pe de o parte şi fricĭ pe de alta, o sgîlţuiaŭ ca în friguri.

— Cad jos... nu maĭ pot» !...

Mila birui. Casandra trase drugul, şi crăpă uşa. Afară nu se vedea nimica, vîntul huia şi şuera, învîrtind fulgĭ de zăpadă şi aruncîndu-ĭ în faţa Casandreĭ. O umbră de om intră clătinîndu-se, plin de zăpadă; cu un mintean scorţos de ghiaţă.

— Fie ce o fi, nu pot să las să îngheţe omul!» Stăpînită de acest gînd, Casandra împinse pe contrabandist în casă şi ĭi ajută să desbrace sumanul.

Peste vr'un ceas Mocanul îşĭ maĭ veni în fire, la focul ce trosnea vesel în cuptor.

— Să-ţĭ dea Dumnezeŭ sănătate şi fericire, Casandro» spuse el «de nu mă lăsaĭ înăuntru, trebueam să pier ca un cîine.

Fata făcu din cap. — Ţi-e foame?» îl întrebă ea.

— N'am mîncat de vr'o două zile, dar nu simt foamea... mă arde doar o sete, aşĭ bea niţică apă... Cred că aĭ auzit de isprăvile noastre?» spuse el maĭ încet.

— Cum nu, vi s'a dus vestea.

— Ia, nenorocire! m'am săturat de viaţa asta cîinească... am umblat să scap pe Rufim, n'am rău-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

şit... bun jidan, de treabă, păcat să stee în puşcărie... mult mai de treabă de cît ăla... frate-său. Casandra se roşi. — Nu zicea aşa... dumneata puţin îl cunoşti pe Isac... e un om foarte bun...

— Tot ţii la dînsul ?

— Voiü ţinea pînă cînd !...» dînsa îşi şterse ochii.

— Dar el oare ţinea la tine ?

— Treaba luï... eü nu ţiü la om fiiind-că ţinea el la mine, ţiü pentru că... aşa e firea mea...

Vasile încruntă sprîncenile.

Casandra observă mişcarea asta şi întrebă : «tot aï pică pe dînsul ?»

— Maï e vorbă !

— Ce ţi-a făcut omul ?

— M'a lăsat pe drumurï...

— El saü ceasul ăl răü ? Spune drept, ştim noï cum s'aü început lucrurile.

Mocanul tăcea şi 'şi scărpina spinarea. Focul se trecea şi frigul din noü începu să zburde prin odae.

— N'aï lemne ?» întrebă el.

— Cocenï...

— Cocenï... apoï cu cocenï să ţii căldură în casă, cînd afară crapă pietrele de ger ?... lasă, găsesc eü». El se ridică să iasă pe uşă.

— Nene Vasile !...

— N'aï grijă, mintenaşi fac rost de lemne... doară mîine e Sfîntul Crăciun. Să fie cel puţin cald.

Peste un sfert de ceas el se întoarse cu un vraf de nuele şi de parï rupţi din vre un gard.

— Putea cel puţin, jupînul, să îngrijească de lemne» spuse el fără supărare, aruncînd lemnele jos.

— Treaba luï.

— Aşa este... dar nu-ï maï ţine parte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— E bun!» spuse ca supărată.

— Fie și așa... pentru dînsu e bun!

— Să nu vorbim mai bine....

El făcu din cap, că primește să sfîrșească vorba. Vasile arunca mereŭ vreascurĭ în foc; se făcuse o căldură de trebuiră să deschiză ușa din tindă. Sudoarea curgea de pe fruntea Casandreĭ, i se făcu somn, ochiĭ i se închideaŭ fără voie.

Mocanul băgă de seamă și spuse:

— «Culcă-te, Casandro, eŭ mai staŭ o țiră, și mă duc, Dumnezeŭ să-ți dea sănătate și noroc, că nu m'aĭ lăsat să deger afară, n'am să uit asta nicĭ o dată, de mai am zile.

Ți-așĭ cere un lucru nene Vasile» spuse fata rugător, «să nu mai aĭ ură contra jupînuluĭ... Zăŭ nu-ĭ el de vină că este nenorocit....

— Culcă-te, culcă-te, și să nu mai aĭ grije» o întrerupse el, «îl las în plata Domnuluĭ!

Fata îl privi în față. Slăbise mult, ochiĭ înconjurați cu cercurĭ negre, ardeaŭ, dar privirea lor îĭ păru așa de bună și deschisă, în cît ea se lăsă pe laviță fără teamă și adormi în acelașĭ clipă. Munteanu se lungi în fața cuptoruluĭ... Fata se trezi de niște bătăĭ în ușă; nu-și putea da seama cît dormise. Buimacă de somn, sări după laviță, neînțelegînd unde se află. Un par mare era tras la gura cuptoruluĭ, bătăile urmaŭ cu întreruperĭ; recunoscu semnul luĭ Isac.

O bucurie nespusă îĭ umplu inima. In prima clipă voi să se arunce să deschidă ușa, dar auzi cum Munteanu mormăia în somn și ca un fulger îĭ trecu prin minte: «se vor întîlni aci.... eĭ s'or lua la ceartă... se vor omorî!» Loviturile căderaŭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

acuma iuți și nerăbdătoare. Nu putea să nu le audă. Munteanu ridică puțin capul. Ea îi zise repede: dormi; e vijelia care zgîlțîe ușa !... Cine e ?» întrebă ea hotărîtă să nu deschidă chiar de ar fi să-l piardă.

— Casandro eŭ sînt.... nu mă cunoști ?

— Nu te cunosc... vino mîine dimineață.

— Eŭ sînt Isac...

— Nu cred... vino mîne, dacă ești Isac...

De-a afară izbucni o înjurătură.

Inima Casandrei se strînse de durere. Ea scoase sacul de la fereastră și privi afară ; vijelia stătuse, dar tot mai ningea mărunt ; o umbră se depărtă cu pași repezi de casă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XIII.

Rămîĭ sănătoasă Casandro, auzi fata îndărătul eĭ.

— D-ta eştĭ neneo Vasile?

— Era jupînu, l'am cunoscut după glas.

«Am înţeles tot, eŭ te împedicam... îţĭ mulţumesc, nicĭ asta n'am s'o uit!» Mocanu vorbea apăsat; eĭ luă mîna feteĭ şi o strînse. «Eĭ, acum noroc şi să ne vedem în cinste, dacă o fi să ne maĭ vedem.

Casandreĭ i se făcu milă. «Unde te ducĭ acum?

— In lume!» îĭ strînse încă odată mîna şi păşi afară.

— Numaĭ de nu s'ar întîlni!»... gîndea Casandra, eşind după dînsul. Zăpada urma să cadă... din partea satuluĭ s'auzeaŭ sgomote. Clopotul bisericeĭ răsuna

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

în văzduhul rece al dimineței. Jalea umplu sufletul fetei.

Cum s'ar fi dus și ea la biserică, ca toți oamenii... ca toți creștinii... dar cum să se ducă cu păcatul? Ea lăsă capul în jos și intră în cocioabă!...

Eșind din casă, Mocanu luă o hotărîre.

«Să vorbesc cu tîrtanul draculuï, să nu chinuiască fata», gîndea el, pășind repede prin zăpadă. In depărtare se zărea mereu figura unuï om înalt, pe care el n'o perdeat din vedere.

In zăpada moale, ambii pășeaŭ fără sgomot; Mocanu ajunse pe Isac și-l atinse pe umăr. Tînărul se întoarse repede și puse mîna pe revolver.

— Să n'aï frică, jupîne Isac», spuse el trist, «nu-ți doresc nicï un răŭ... ba din potrivă... vream numaï să-ți vorbesc și cam de mult... n'am avut prilej... ácu, dacă nu te superï, ți-așï spune.

Maï mult mirat, Isac se opri loculuï...

— Cam ciudat obicceiŭ să vorbești cu oamenii», spuse el rînjit — cred că nu-ï tocmaï potrivit timpul... dar în sfîșit, omul face ce poate; vorbește chir Vasile, numaï cît se poate de scurt... e frig al naibeï.

Vasile ca de obiceiŭ, își scărpină ceafa, dete căciula într'o parte cu o singură clătinătură din cap, și începu.

— Știï de unde viŭ!

— Ce-mï pasă mie de unde viï, și unde te ducï, nu sînt sub-prefectu.

— Nu vorbi așa... eram în casă, cînd bocăneaï la ușă.

— A...a...a», făcu Isac, «atuncï... se schimbă vorba; da tot nu-mï vine să cred.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Eram în casă îţi spuï... dacă nu mă lăsa Casandra înăuntru, înghețam; pe sfînta cruce!

«Inimă bună!» spuse Isac batjocoritor, «da ce-mï pasă mie?»

Vasile nu înțelese și urmă înainte: «Știŭ că nu-ţï pasă, dar tot... zic numaï, că fata are inimă bună și mare păcat faci, că-ţï baţi joc de tinerețele eï».

— De ce te amesteci chir Vasile, unde nu-ţï fierbe oala, ha?» se înfierbîntă Isac, strîngînd minerul revolveruluï.

— Mă amestec că mă doare...

— Dacă ţii așa de mult la dînsa n'aï de cît s'o iceï tu.

— Par'că te-așï întreba pe mneata ce să fac?... da nu mă iubește, iată buba... și e proastă zăŭ de n'are marginï. I-am spus eŭ: fă, îï zic, jupînul nu te face jupîneasă cît hăul... el și-o căuta vr'o jidancă cu avere, și tu nu eștï de cît o țărancă cu călcîiele crăpate și săracă.

— Măï Vasile nu mă scoate din sărite!

— Poţï să mă și baţi, că eŭ de-acușea nu ridic mîna, ï-am spus eŭ, să n'aibă habar... se ruga să te las în pace... de ce să nu te las? ține mult la mneata, alt-cum, nu știŭ zăŭ... dar acu te rog eŭ din suflet, n'o chinui, ține mult la mneata, zăŭ așa; mi se pare că a rămas și grea», adaugă el după o lungă tăcere, — «și acu noroc, se face ziuă». Și el cîrmi pe după un stog cu fîn și se depărtă sprinten.

Isac remase loculuï, ca trăsnit; nu-și putea da bine seamă ce se întîmplase. «Oare să fie adevărat ce mï-a spus hoţomanu? Mi-ar fi spus ea demult... Dar dacă îï adevărat? Om vedea... ce să fac? treaba se încurcă!» El intră în casă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XIV.

Toată ziua l'a frămîntat pe Isac vestea luĭ Vasile. Pe de oparte inima i să bătea de bucurie, dar cînd se gîndea la greutăţile din partea familiceĭ,—il apuca groaza. Dar apoĭ nesiguranţa iar îl tălăzuea, ca pe o navă fără cîrmă, şi bănuiala îĭ se furişa în suflet, ca un venin ce cuprinde pe nesimţite.

«Femeele toate sînt cu două feţe... şi acum aruncă vina pe mine!» Atuncĭ îl coprindea o ciudă pe fată, de nu putea sta loculuĭ.

«Pe mine nu m'a lăsat în casă, de ce? Fiind-că ţine la mine, spune tontu cela de tîlhar... tare bine: de treĭ lunĭ nu ne-am văzut şi cînd mă topesc de dorinţă s'o văd, îmĭ închide uşa! Minciunĭ sunt toate, minte banditu, nu se poate, nu se poartă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

astfel o femee, cînd ţine la cine-va! Dar pe dînsu de ce l-a lăsăt... n'ar fi mai potrivit să cred că a rămas grea cu dînsul».

El nu se putea linişti. Cînd Etheli l'a chemat la masă, el spuse că are durere de cap. N'a mîncat nici seara.

— Ce e cu tine?» întrebă Sara,—eşti verde la faţă.

— Lasă-mă în pace şi eşi de aci!» o goni el, închizînd uşa.

— Isac!» se auzi glasul Etheleï, — a sosit o telegramă, vino de citeşte şi dă răspuns.

Tînărul sări din loc şi inima deja chinuită îi se umplu de presimţire. Telegrama era din Cernăuţi, Moise Liberman era bolnav pe moarte, şi chema pe Isac.

Şi ciudat, el se mira singur că vestea nu-l întristează, cum s'ar fi cuvenit. Ea îi schimbă şirul de gînduri. Amintirea despre tată-său îi rechema în minte pe Casandra cum o cunoscuse la început, frumoasă şi iubitoare, tot noianul de clipe de fericire îl izbi, ca nişte valuri puternice, umplîndu-i inima de speranţă şi înduioşare.

El răspunse la telegramă că pleacă imediat.

— «Dacă e adevărat ce-mi spuse Mocanu?» Şi un simţimînt străin pîn' atunci, îl încălzi. Era să fie tată! «Doamne, doamne, de nu s'ar întîmpla ceva, de s'ar isprăvi toate cum trebue! După ce vin din Cernăuţi, o scot din strîmtoare pe sărmana mea fetiţă. Hotărît şi sfînt!» Ar fi dorit acum să se întoarcă mai curînd ca s'o poată revedea. «Trei luni, să mă rabde inima, să n'o văd trei luni! Trebuiam să-l dau-dau dracului de proces! Dar în curînd» şi el aproape vesel, se sui în trăsură.

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Trecură și sărbătorile Crăciunului. Ele nu aduseră nici o schimbare în traiul Casandrei. Isac nu se arătă, dar tot simțea o durere, cînd gîndea la dînsul: «Nu se poate, trebue să fie bolnav, de nu vine, puteam să mă înșel așa de amar?» Slăbise într'un mod grozav, abia se putea mișca; o dascră gata suferințele.

Toată ziua sta la fereastră așteptînd. La fie-care zgomot tresărea ca în friguri, la fie-care tropot de pași întindea urechea.

Un zîngănit de zurgălăi o făcea să amețească de așteptare.

Odată o sanie se opri în dreptul ușii.

In sfîrșit!

Aproape leșinată, d'abea putu să sară din pat să deschidă ușa; vaĭ, nu era de cît un călător rătăcit ce întreba de drum. Cînd se întoarse, o apucă un plîns cu sughițurĭ.

De atita sbucium, treĭ zile nu s'a putut mișca din pat.

Acum blestema ceasul cînd lăsase pe Mocan să intre în casă.

«Tot el care vine și face poznele. Ah, fire-ar afurisit ceasul cînd a întîlnit pe omul ăsta, căcĭ numaĭ necazurĭ și suferințĭ văzuse de pe urma luĭ.

Dar numaĭ frica ca să nu se întîlnească! Și ce ar fi putut să se 'ntîmple? Ar fi putut tot-d'auna să-ĭ despartă.

Avea și dreptate Isac să nu maĭ vie, căcĭ aproape îl gonise de la ușă. Dar nu, nu se poate, trebue să vie, ceva îĭ spunea că trebue să vie. Și iar încremenea, ceasurĭ întregĭ cu obrajiĭ lipițĭ de geam, cu palma în bărbie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Noaptea, în somnul chinuit de friguri, îi se părea că Isac vine încet lîngă dînsa, şi o mîngîe pe frunte. Şi atunci sta nemişcată, de teamă ca vedenia să nu dispară...

* * *

Era pe la sfîrşitul lui Februarie. Casandra singură în casă, priveşte pe fereastă, cum de sub zăpada prefăcută în şoiuri, curg şiroiuri de apă murdară şi se revarsă în vale.

Pe unde zăpada se topise, iarba încolţită, vesel îşi ridica firele; şi în razele soarelui o păsărică pe salcia îmbobocită, cînta cîntecul de primăvară.

— Nu mai pot, trebue să sfîrşească în curînd», gîndeşte Casandra, apucîndu-se cu mîna de mijloc, o treceau sudori reci de nişte dureri ce o apucaseră. «Ce să mă fac... m'a părăsit... nici o veste! nu'mi esc o clipă din cap, — şi nimeni, nici un suflet lîngă mine!

Dascălul Papuc căpătase trei luni închisoare la o mănăstire, pentru că bătuse de moarte pe argatul popei. Învăţătorul îşi dăduse dimisia în urma permutărei fără motiv, şi acum era la Bucureşti. Îngrijiseră ei, nu e vorbă, îi lăsaseră şi ceva parale, dar nu era suflet de om care ar mai fi mîngîiat-o.

«Bună dimineaţa Casandro», auzi ea, «ce mai faci, tot eşti bolnavă?

Fata întoarse capul şi se sculă de pe laviţă, se roşi. De mult nu mai văzuse în casă la dînsa chip de femee, afară de baba Siica, ce venea cîte o dată să doarmă la dînsa.

— Ce mai faci, cum mai trăeşti?» vorbeau cele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

două fete: era Safta lui Mătrăgună şi încă una, Mariţa, cunoştinţele Casandrei de anţărt de la coasă.

— Mulţumesc, o duc binişor, n'am de ce mă plînge... cred că şi boala îmĭ va trece, mă simt maĭ bine.

Fetele schimbară cîte o privire.

— Aĭ auzit o veste, fetiţo?» întrebă Safta.

— De unde s'aud, nu ies nicăirea... Ce veştĭ?» inima începu să-ĭ ropăe sgomotos.

— Poate să nu fie adevărat... se vorbeşte prin sat.

— Ce este?» Casandra era aproape să leşine.

— Ce-ţĭ pasă ţie?» Se vorbeşte că jupîn Isac s'a logodit c'o fată, c'o jidancă bogată din Fălticenĭ.

Casandra făcu o supremă sforţare şi răspunse c'o voce liniştită şi rece: «Adevărat? Ce-mĭ pasă mie, însoară-se despre mine de două-zecĭ de orĭ, noroc să-ĭ dea Dumnezeŭ, e om bun şi cum se cade.

Fetele schimbară încă o privire: «Tot am crezut că-ţĭ pasă măcar niţeluş» chihotiră ele la plecare.

— Ba nicĭ atîtica.

— Noroc şi sănătate!

— Noroc le răspunse Casandra. — Dumnezeule! e prea mult!» şi căzu leşinată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ÎN ZADAR!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

I.

Era într'o Sîmbătă după amiază. Lîngă uşa primărieï pe o lăicioară şedea vătăşelul primărieï, Ioan Piele-Lungă şi fuma dintr'o pipă nemţească tutun de contrabandă.

Pe strada principală a satuluï nu se vedea ţipenic de om. Cîrciumele, şase la număr şi toate ovreeştï, eraŭ închise, în cît norodul pravoslavnic se grămădea la cîrciuma boierească şi de acolo se auzea sgomotul unei ciorovoielï aprinse. Ovreiï cum eraŭ după masă, se odihneaŭ cu toţiï; numaï Isac cu soră-sa se plimba d'alungul stradeï pînă la primărie. Isac d'abia ce sosise, n'avea astîmpăr să doarmă şi de aceia pofti pe Sara la plimbare.

S'aŭ apropiat de primărie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

La vederea luĭ, vătăşelul s'a ridicat puţin şi a scos pălăria. «Bine aĭ venit, jupîne Isac!

— «Bine te-am găsit, dar ce şezĭ aşa par'că păzeştĭ pe cine-va.

— Păzesc s'aud clopoţelul zapciuluĭ, vine astăzĭ cu doctorul.

— Vine sub-prefectul?» Isac curios din fire, fu aţiţat de această veste.

— Da, şi cu doctorul», repetă Piele-Lungă, simţind gravitatea noutăţiĭ.

— Eĭ şi dacă vin?» Sara îl lăsase lîngă primărie, eĭ nu-ĭ plăcea vorba cu «ţărănoiĭ»; singură, înaintă încetişor spre şipot. «Te aştept», spuse ea cu nerăbdare întorcînd capul.

— Bine, bine, du-te!» răspunse el. «Dar ce să facă sub-prefectu, şi de ce îl aşteptĭ?» urmă el întrebarea.

— Ca să anunţ primaru şi notaru.

— Ah»... făcu Isac. «Şi cu ce treabă vine aicĭ sub-prefectu şi cu doctorul, să spintice pe cine-va, a murit cine-va, cum?

— N'aĭ auzit nimica?

— Ce?

— O fată şi-a omorît copilul?

— O fată!... Copilu?

— Da, îl făcuse şi vroia să scape de dînsul, îl băga în apă şi tocmaĭ s'a întîmplat că trecea pe acolo cocoana preoteasa, abea se crăpa de ziuă, se dusese la curte şi în loc să o ea pe pod a dat pe dincolo pe lîngă iaz şi cum vrea să treacă podetul uite că aude în papură un sgomot, o foşnitură şi par'că miorlăia o pisică... Cucoana preoteasa s'a oprit şi a văzut ceva alb prin papură.

«Dînsa e femee cu coraj, a strigat o dată, cine e

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

acolo, şi n'apucă bine să strige, că din papură să şi ridică o femee şi fuge prin stuf.

Ochiĭ luĭ Isac ardeaŭ de curiositate; fire de oriental, ĭi plăceaŭ istoriile extraordinare.

— Eĭ, a recunescut-o cucoana preoteasa?

— Ba bine că nu...

— Şi cine era?» întrebă el mort aproape de dorinţă să cunoască totul.

— Fata olaruluĭ.

— Olaruluĭ?!» Repetă Isac, simţind cum îl cuprindea o răceală.

— Olaruluĭ din marginea satuluĭ, care muri acum vr'o şease lunĭ.

— Moş Boboc... Casandra... mĭ-aduc aminte ştiŭ, ştiŭ, cĭ şĭ ce?

Inima luĭ Isac începu să bată repede, ceva par'că îl strînse de gît, tîmplele capuluĭ svîcnirĭ asurzitor, ĭi se tăia răsuflarea. Par'că n'auzise bine, dar era groază să afle adevărul.

— După ce fugi fata, cucoana preoteasa se duse la locul de unde fugise şi găsi jos un copil mort.

— Mort? Al cuĭ era copilul?» Isac nu maĭ înţelegea nimic, simţea că dacă nu face o sforţare va cădea jos. «Al cuĭ?»

— Nicĭ al meŭ nicĭ al dumitale» zise el glumeţ. «Il făcuse de curînd; vroia să scape de dînsul.

— Să scape — se poate?» întrebă el ca prin vis.

— Pentru ce? Ştiŭ eŭ? ea ştie... cred că maĭ mult din prostie.

— «O cunoşteaĭ? ţi-e milă poate?

Piele-Lungă făcu un semn cu ochiŭ.

— Şi l'a omorît zicĭ?

— L'a omorît în toată regula, ca pe o pisică.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Şi pentru ce?» nu înţelegea Isac.

— Pentru ce, pentru că vroia să ascundă păcatul, drăcoaica... Doamne iartă-mă», răspunse vătăşelul c'am supărat de nepriceperea tînărului.

Isac sta buimac cu capul pe piept, parcă-l lovise cine-va cu maiul; nu-şi putea aduna mintele. Acu înţelese el perzînd-o, cît de mult o iubea.

— Unde-i dînsa?» întrebă el ca prin somn.

— Cine? Casandra? Colo la răcoare!» Vătăşelul arătă cu mîna spre arest. Prin poarta deschisă se vedea un colţ de curte unde lîngă un gard de nuele era arestul, o căsuţă, mai bine zis o poetă de nuele lipită pe dinăuntru cu lut, cu acoperişul de paie, două ferăstruici chioare şi cu uşa strîmbă, încuiată c'un lacăt mare.

— Aşa! Da, da!» spuse Isac încet, oftînd adînc fără să-şi poată da seama unde să găsească. El stătea îndoit sub povara loviturei, perdut în hăul de gînduri,— îmbătrînise. Privea prosteşte la un cuib de furnici robotînd îngrijate sub o peatră de lîngă poartă.

Dinaintea ochilor se prindeau alte privelişti.

...E zi de vară, e cald şi zăduf, şi el priveşte cu ochii aprinşi de dor, faţa unei fete micuţe cu ochii mari şi gînditori... e o seară fermecată, un vîntişor abea clătina frunzişul teiului de lîngă casă, în odăiţa scundă arde un căpătîiu de luminare, el stă la masă; la spatele lui stă cine-va pe pat, lucrează; aude cum trece acul prin pînză, aude suspinele feteï. Şi acum aude limpede un glas dulce, aşa de cunoscut!

«Isac, te rog, lasă-mă, Isac!...

Un fior îi zgudui tot corpul, furişîndu-se pînă în creştet... inima par'că încetase să i se mai bată sub o dureroasă apăsare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

O spaimă îi cuprinse sufletul. El lăsă capul şi mai jos şi gîndurile îi vuiaŭ ca o apă; cîte-un suspin adînc îi tăia pieptul.

— Ce oftezi? poate că ţi-e milă?» îl întrebă Piele-Lungă compătimitor, umplîndu-şi din noŭ pipa.

— Nu, nimica... de ce să-mi fie? ce a fost s'a trecut!» răspunse el, la propriele sale gînduri.

— Cum?

— Nimica, zic, a trecut... dar bătrînul, ce face? făcu el, smulgîndu-se din vîrtejul de gînduri.

— Ţi-am mai spus că a murit», răspunse vătăşelul uimit,—uituc mai eşti jupîne!

— Ei acum? ce are să fie cu dînsa?» întrebă el încet, ştiind foarte bine ce se întîmplă în asemenea împrejurări.

— Ce are să fie? Vine sub-prefectul cu doctorul, fac cercetare, şi pe urmă la instrucţie, cum se cuvine.

Isac a suspinat din noŭ.

— Aşa e, cum se cuvine!»... El se aşează lîngă vătăşel pe lăicioară ca să nu cadă. Aşa e, cum se cuvine!» repetă el, ridicîndu-se greoi.

El şovăi cîţi-va paşi cu picioarele ca de plumb, apoi luînd o hotărîre, trecu prin uşa primăriei intră în curte, îndreptîndu-se spre arest.

Vătăşelul rămase cu gura căscată. «Se cunoaşte că e Sîmbătă, băură cam mult jupînii!...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

II.

Cum era înalt tocmaĭ bine ajungea pînă la fereastra arestuluĭ. Privirea se opri asupra Casandreĭ, întinsă pe un braț de pae; părea un cadavru. Cămaşa cusută cu arniciŭ roşu şi o fustă vînătă, era tot ce avea pe dînsa.

Picioarele goale, aproape pînă la genuchĭ, eraŭ arse de soare, murdare şi crăpate pe alocurĭ.

Pieptul abia se mişca; nările frumosuluĭ nas se ridicaŭ încet, ca aripele unuĭ fluture. Aspira cu greŭ aerul mucegăit şi rece al arestuluĭ; pleopele înroşite tremuraŭ spazmotic; sprîncenile ca trase cu condeiul, se uneaŭ. Casandra părea că dormitează, neştiind nicĭ locul nicĭ împrejurarea în care se afla.

Cercurĭ marĭ vinete îĭ înconjuraŭ, ochiĭ arătînd

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

că e mumă. Intreaga eï faţă pe care suferinţa îşï pusese pecetea, exprima acum o greoaie nepăsare. La vederea feteï, Isac începu să tremure şi i se făcu frig şi dinţiï îï clănţăneaŭ.

«Pentru ce, pentru ce trebuia să-l omoare?» şopteaŭ buzele luï — s'a perdut singură... ce prostie, — Doamne Dumnezeule, ce prostie!»... El nu-şï putea lua ochiï de pe faţa asta atît de scumpă acum. Tot ar fi dat, viaţa 'şï-ar fi dat numaï să nu se fi întîmplat nenorocirea. Iï era clar acum ca într'o apă limpede că el era isvorul suferinţeï şi a nefericireï eï. Simţia că era vinovatul. Oare nu el cucerise inima feteï, oare nu tot el ï-o rănise pe urmă de atîta mulţimï de orï, nu tot el o părăsise cu desăvîrşire?

Acu înţelese că fatal trebuia să ajungă aci, desperată de batjocurï şi lipsă. In tîmple începură să-ï bată două ciocane, o scîrbă şi o ură împotriva luï însu-şï, îï luară puterile şi el se apucă de gratie, să nu alunece.

Gratia trosni şi fata deschise ochiï şi ridică capul.

Privirile lor se întîlniră.

De odată faţa i se lumină de bucurie, dar în aceiaşï clipă, parcă îşï aduse aminte, lumina peri şi întunericul nepăsăriï o cuprinse.

Ea întoarse capul şi-l lăsă greoï pe paie.

— Ce n'aï maï văzut-o, de te uiţï?» auzi Isac, şi o mînă îl apăsă pe umăr.

—Cum nu, cum nu», răspunse el repede, tresărind.

— Poate ţï-e milă?» urmă vătăşelul.

— Da, da, mï-e milă... o cunoşteam bine, o cunoşteam, n'a lucrat an vara la mine?» vorbea Isac zăpăcit, părăsind arestul şi îndreptîndu-se spre eşire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Mă gîndeam numaĭ», urmă el din noŭ, simțind de odată o mare nevoie să vorbească mult și tare, ca să alunge grozavul gînd ce-l chinuia, — «mă gîndeam, pentru ce a trebuit să facă așa păcat? Nu era maĭ bine să nu-l omoare... nu? spune singur, nu era maĭ bine?

—Vezĭ bine!» răspunse Piele-Lungă surizînd puțin, convins cu desăvîrșire că băutura îl făcuse pe jupîn atît de vorbareț. Numaĭ năucit de sgomotul vorbelor, simțea că maĭ poate respira și îndrăcitul gînd îl maĭ părăsea, și el vorbea, vorbea înainte, încîndu-se în șiroiul de cuvinte, neînțelegînd aproape singur ce vorbește.

Bietul vătășel, se încurca, respunzînd mașinal la fie-care întrebare:

— Vezĭ bine, d'apoĭ cum!»

— Isac, maĭ aĭ mult?» se auzi vocea surorei sale.

— Nu maĭ de cît, dragă, numaĭ de cît, iată că am isprăvit, acum putem să ne ducem!»

Era palid, tremura și o sudoare rece îĭ udase părul și fruntea.

— Nu ți-e bine?» îl întreabă Sara, luîndu-l de mînă.

— De ce! Ba foarte bine!» răspunse el, simțindu-se de-odată zdrobit de oboseală par'că lucrase toată ziua, — mă doare nițel capul, dar îmĭ trece! Aĭ auzit ce s'a întîmplat în sat?

— De unde s'aud, cine 'mĭ spune ceva?» răspunse Sara cam supărată. Amîndoĭ tăceaŭ, dar ea n'a maĭ putut să-și astîmpere neliniștea, — nu mă canoni atîta, spune, pentru Dumnezeŭ, ce s'a întîmplat?

Isac ridică capul și răspunse somnoros:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Par'că n'aĭ auzit? Fata Casandra, fiica olarului Boboc şĭ-a omorît copilul!...

— Ah!... Eĭ şi?

— Atîta; şĭ-a omorît copilul!...

— Numaĭ atît?... am auzit ceva azĭ dimineaţă de la fata măcelarului, eĭ, va să zică e adevărat?

— Da cum nu, adevărat... singur am văzut-o... Se aşteaptă sub-prefectul şi doctorul, mîine vor duce-o la oraş... la puşcărie...

— Bietele fete, cît sînt de proaste!» spuse Sara.

— Spune-mĭ, dragă Saro, pentru ce trebuia să-l omoare?

«Adevărat, cine ştie», spuse el repede aducîndu-şĭ din noŭ aminte de complicitatea sa — cred că ruşinea...

— Ce vorbeştĭ ruşine! Cu toată ruşinea, o ovreică nu e în stare să-şĭ omoare copilul, numaĭ o romîncă e în stare de aşa ceva.

Isac tăcea mohorît.

— Ruşinea şi disperarea e lucru mare!» spuse el încet.

— Ce ruşine! Par'că ţăraniĭ ăştia aŭ ruşine?

— Tu nu poţĭ să judecĭ încă; eştĭ prea tînără» spuse el încet, — dar eŭ ştiŭ... eŭ cunosc. Of! cum mi-e milă. Nu ştiŭ ce aşĭ da»... Isac tăcu din noŭ.

— Are şi de cine să-ĭ fie milă, n'am ce zice... face să maĭ vorbim de dînşiĭ! Puah! Să lăsăm maĭ bine, să nu maĭ vorbim... spune-mĭ ce scrie tata? Cînd vine?

Isac n'auzea nimic, el repeta maşinal: eŭ sînt vinovat... eŭ am omorît copilul...

— Isac!» îl trase Sara de mînică.

— Ce?» întrebă el, speriat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ce scric tata, cînd vine?

— Tata?» o întrebă el buimac.

— Vezĭ bine!... La ce te gîndeştĭ, Isac, nu cum-va la fata aia? Face să te gîndeştĭ la aşa lucrurĭ? Las'o încolo!...

Isac i-ar fi urmat sfatul, dar mintea şi inima erau rănite; el nu se putea gîndi la alt-ceva de cît la dînsa: Figura palidă, şi ochiĭ cerniĭ nu-ĭ piereau din amintire şi chipul eĭ blînd îl urmărea ca o vedenie dureroasă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

III.

Noaptea adîncă acoperea întregul sat; pe cer nicĭ o stea. Vîntul sufla prin crengele copacilor, sguduindu-le puternic. Nicĭ paşĭ de om, nicĭ lătrat de cîne.

La fereastra din dosul primărieĭ s'aude cum cineva bate în geam, întîĭ încet, nesigur, din ce în ce maĭ puternic.

— Ce este?» întreabă din năuntru un glas somnoros.

— Deschide, tizule... am treabă...

O umbră se mişcă bîjbăind prin întuneric; uşa scîrţîie.

— Care e?

— Eŭ sînt, aĭ uitat? Ţine!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Totul se limpezi în capul luĭ Piele-Lungă; el întinse mîna, apucă piesa şi spuse răguşit: credeam că nu maĭ viĭ. N'a ţine şi d-ta, dar să umbli încet, căcĭ de te va zări caraula, s'aŭ dus boiĭ draculuĭ, păţim amîndoĭ! aĭ auzit?

— Bine, lasă, ştiŭ eŭ... n'aĭ grije!» Piele-Lungă intră din noŭ în odaia de lîngă cancelarie şi Isac se alătură în vîrful degetelor de uşa arestuluĭ.

Peste o clipă uşa scîrţii şi el intră înăuntru.

Ascultă cîte-va clipe şi trase un chibrit. Un cerc luminos se făcu împrejur, flacăra lumina faţa Casandreĭ, culcată pe paie în aceiaşĭ atitudine, cum o lăsase.

Chibritul trosni şi se stinse; din noŭ întunericul acoperi totul.

— Casandro!

Isac se aplecă şi atinse umărul feteĭ.

«Casandro dragă, ascultă-mă» îĭ şopti el la ureche. Dîrdîia ca în friguriĭ. Simţea vinele gîtuluĭ svîcnindu-ĭ.

Nu primi niciĭ un răspuns. «Oare să doarmă aşa de tare? Poate dormi în asemenea împrejurăriĭ?»

Par'că ţăraniĭ ăştia aŭ ruşine!» îĭ veneaŭ în minte vorbele surorei sale, — «Poate or fi eĭ fără ruşine, dar nu Casandra», îşĭ răspunse el sie-şĭ — ba încă prea mult ruşine!

Cu capul înclinat, se sileşte să prindă vr'un sgomot, vr'o mişcare. Aşteptare zadarnică.

Casandra nu da niciĭ un semn de viaţă.

Poate a murit?!» îĭ trece un fulger prin minte şi doborît de acest gînd grozav, întinse mîna şi o atinse pe faţă.

Obrajiĭ eraŭ reciĭ.

—Casandro, scoală-te... ascultă, Casandro... sînt eŭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Isac al tăŭ... sccală-te niţel!» şoptea el tot maĭ tare în cît ultimele vorbe le spuse cu glas.

Atuncĭ simţi cum mîna eĭ rece îi luă mîna de pe obrajĭ şi o înlătură.

— Ce vreĭ de la mine?» auzi el.

— Să vorbim, poate că e ceva de făcut... cu banĭ se pot toate: Am cumpărat pe vătăşel, am cumpărat caraula, putem vorbi fără teamă, ne putem sfătui» spuse Isac repede, «acum trebuiesc îndreptate lucrurile... nu se poate alt-fel... trebue să facem ceva.

— Şi ce vreĭ să facĭ?» întrerupse ea.

— Cum ce să fac? Cu banĭ se pot toate face... nu se poate să staĭ tu în puşcărie... să fiĭ osîndită... pentru greşala mea, da, a mea... Trebuiam să las pe tata care nu maĭ avea atita nevoe de mine şi să viŭ...

Isac auzi o isbucnire de plîns..

— Nu plînge... tacĭ şi ascultă-mă... nu e timp de perdut... scoală-te să fugim... afară din sat, ne aşteaptă un om cu caiĭ, am pregătit totul, şi mîine dimineaţă vom fi peste hotar, fără grijă. O! contrabandiştiĭ sînt oamenĭ foarte dibacĭ.

El isprăvi, aşteptînd răspuns, dar ea oftă adîncă şi începu din noŭ să plîngă.

— Casandro, nu-mĭ răspunzĭ nimica? Nu e timp de perdut, scoală-te să eşim.

Intre bocete şi suspine abia auzi: Nu pot! Pleacă! Nu pot să fug... du-te tu şi lasă-mă în pace... nu sînt pentru tine... tîrziŭ viĭ!

— Nu mă iubeştĭ?

— Ba tocmaĭ de aia, nu voĭ să-ţĭ atirn de gît, povară.

— Cum povară?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Lasă c'aĭ să 'nțelegĭ pe urmă, acu nu maĭ pot să-ți spuĭ, du-te și lasă-mă! Am făcut păcatul, eŭ trebuie să-l ispășesc!» Se făcu tăcere, Isac răsuflă greoĭ, s'auzea cum îĭ bate inima. Fata oftă sfîșietor.

— Dragă Casandro» maĭ încercă el încă odată, «nu te împotrivi, — ascultă-mă, de ce nu vreĭ să fugim, să fim fericiți?

— Fericiți, după ce mĭ-am ucis copilul? Nu maĭ pot fi eŭ fericită!» Dînsa isbucni din noŭ.

— Dar de ce, de ce aĭ făcut tu asta? Doamne, doamne, de ce trebuia să-l omorĭ... nu era numaĭ al tăŭ!

— De unde am știut eŭ, că te-oĭ întoarce? Am crezut că m'aĭ părăsit și m'aĭ uitat. Fără sprijin de nicăcărĭ, fără mîngîiere, fără ajutor, batjocorită de oamenĭ, eram așa de uluită de durere că nu știŭ singură ce am făcut. A fost ca un vis grozav! Mînile și picioarele se mișcaŭ fără voia mea, mă luptam cu diavolul, să nu fac păcatul, și el îmĭ mișca mîinile, fără să vreaŭ... cînd m'am trezit din visul ăsta, micuțul era mort!

Am vrut și eŭ să mă omor, să scap odată de durere și rușine dar m'am gîndit: Trebuie să trăeștĭ căcĭ maĭ grea e viața de cît moartea ce te scapă de toate — și trăiesc... m'am osîndit singură și tu viĭ să-mĭ spuĭ, să fug, ca să scap și să trăesc... să fiŭ fericită? eŭ sînt o moartă vie. Trăesc cu pedeapsă, și n'am voe să mor pînă n'o vedea Domnul că am suferit destul.

Isac apucă capul feteĭ, îl strînse la piept și isbucni și el într'un plîns nebun.

— Du-te Isac, dragă Isac, du-te», auzi el ca prin vis du-te, «și lasă-mă... s'aud pașĭ, vine cine-va.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ce-mĭ pasă, lasă să vie» zise el.

— Du-te dacă maĭ ţiĭ niţel la mine şi lasă-mă, te rog lasă-mă, nu-mĭ maĭ amări viaţa... ah, ce om, nu maĭ putut înţelege nicĭ-odată, n'aĭ făcut cum te-am rugat... fă măcar acu; te rog, du-te şi lasă-mă. Am ţinut prea mult la tine şi am căzut în ghiarele necuratuluĭ.

Isac se sculă încet. El nu-şĭ da bine seama unde se găseşte, simţea numaĭ, că din clipa asta în care o va părăsi, s'a isprăvit cu dînsul, simţea că el, vechiul Isac, nu maĭ există!

Sufletul şi inima luĭ rămîn aci, pe cînd un alt Isac, cadavrul celuĭ d'întîiŭ, cu totul străin luĭ, părăseşte acum închisoarea. Fără să vrea deschise încet uşa şi se împletici prin întuneric.

Pe cer clipeaŭ acum vr'o două-treĭ stele, o dungă albă se vedea la răsărit. Isac ridică încet capul şi se uită în sus.

Nicĭ un gînd, nicĭ o idee nu-l încălzeaŭ, se simţea mort.

Cocoşiĭ din sat cîntaŭ apropierea dimineţeĭ, un cîine flămînd, urla jalnic a pustiŭ.

Isac păşi înainte; orbeşte găsi drumul spre casă; deschise porţiţa, intră în curte şi se îndreptă spre odaia sa.

Intrînd, găsi patul şi cum era îmbrăcat, se trînti cu capul în perinĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII DIN CLUJ.

IV.

De o săptămînă plouă într'una. Nopțile reci, întunecoase, se schimbaŭ în zile ploioase în carĭ nimenĭ nu vedea fața soareluĭ.

De-asupra Gropenilor o ceață deasă învălue dealul și coboară pînă în vale. Ploile deslipiseră lutul de pe pereții caselor și în cele acoperite cu cocenĭ, prin podurĭ eraŭ numaĭ albiĭ și hîrdae ca să strîngă apa ce se prelingea prin acoperișe.

Sub șopronul uneĭ case părăsite din marginea satuluĭ, un cîne tremura urlînd jalnic. Era Pripas, cînele luĭ Moș-Boboc.

După moartea bătrînuluĭ și perderea Casandreĭ, bietul dobitoc, rămăsese singur în casă pustie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

După mai multe zile, crivățul începu să sufle, norii să sparseră și ploaia se opri.

— Vom avea timp frumos» vorbeau țăranii, «destul atîtea ploi, ajunge!» Dar par'că firea le făcea în ciudă căci spre seară ploaia bătea iar în geamurile Gropenilor.

In sat domnea o tăcere adîncă, par'că muriseră cu toții; nici muget de vacă, nici lătrat de cîne, numai ploaia cădea fără milă. Prin curtea lui Moise Liberman, trei pîraie își săpaseră drumul spre vale, spumegau sgomotos ca niște rîulețe.

In bucătărie lîngă un foc de cocenî, Gheorghe își cîrpea cismele. Nu se mai auzea nici gura lui Isac, glasul lui poruncitor nu mai făcea pe argați să tresară.

Bătrînul Moise de mult sosise și acu se odihnea. Muncise mult, dar și cîștigase parale bune; norocul iar începu să-i surîză.

— Îți place vremea?... Eu trebue să plec săptămîna asta, pleacă dacă'ți dă mîna!» El sta la fereastă numai în cămașă de flanelă. Ochii îi osteniseră să urmărească scurgerea apelor și el nemulțumit, se puse pe o canapea lîngă masă; deschise biblia. Citea rîndurile fără să înțeleagă boabă; privia din nou cerul pe care pîlcuri mari de nori cenușii se mișcau repede, goniți de vînt. Fruntea se încrețea și se descrețea, mereu după cum gîndurile ce-l preocupau erau mai mult sau mai puțin plăcute, și ochelarii se mișcau după încrețiturile frunței.

— Și ce atîta neliniște?... Pînă mîine de sigur va sta ploaia» zise Eteli, așezîndu-se pe pat pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

a da ţiţă băiatului Zalmăn, cel mai tînăr vlăstar al familiei.

— Da, da, tu vorbeşti, şi vorbeşti ca o femee, femeea vorbeşte mult şi iese puţin ; încă azi trebuia să plec, nu mîine, mîine poate va fi tîrziu, mă înţelegi ?

O afacere, ca logodna, nu rabdă prelungiri... căci pot să creadă cine ştie ce... însă ce poţi face, contra voinţei celui de sus... el trimete ploaia... trebue să rabzi fără supărare... Vom pleca mîine, dacă va sta ploaia, nu va sta, fie voia celui de sus, care ştie ce face!»

După aceste cuvinte, bătrînul aşeză ochelarii pe mas, trase cartea mai aproape şi se adînci în citire.

— Ce eram să te întreb, Moise?» îl întrerupse Eteli de odată.

— Ce este?» Moise ridică ochii de pe carte şi privi pe nevastă pe de-asupra ochelarilor.

— Aşi vrea să ştiu, Moise dragă, de cînd aţi venit ultima dată din oraş, aţi mai vorbit ceva?

— Ei şi?

— Ai vorbit ceva cu Isac?...

— Cum? Şi ce?» a întrebat-o el cu mirare.

— Tu spune-mi dacă ai vorbit ceva cu dînsul?» repetă Eteli.

— Nu te înţeleg... spune lămurit ce este?

— Nu, să-mi spui întîi ce-ai vorbit cu Isac?

— N'am vorbit nimica! ce vrei cu mine? N'am vorbit, nu...

Moise începu să ridice vocea. «Ce tot mă întrebi? Spune ce ai de spus!...

— Ce strigi la mine?» încercă să se supere Eteli.

— Cum să nu strig... mă scoţi din răbdări... n'am

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

poate dreptate? Incepĭ să vorbeştĭ şi nu spuĭ cum trebue, ce este, nu lungi vorba, îmĭ vine să turbez...

El tăcu; Eteli îşĭ ştergea ochiĭ cu capătul şorţuluĭ.

— Spune ce este?» îmblînzi el tonul.

— Ce să fie!» repetă Eteli, încurajată. «Asta-ĭ că nu înţeleg, ce se petrece cu Isac al nostru?

— Şi ce crezĭ tu?» El trase ochelariĭ de pe nas şi îĭ aşează pe masă lîngă Biblie. Acu privea pe nevastă drept în ochĭ.

— Nimica, nimic deosebit, nu înţeleg numaĭ ce se face cu el, să mă taĭ... nu înţeleg» urmă Eteli înferbîntată. «Inainte se bucura că a găsit o mireasă şi că se căsătoreşte. Nu sînt sigură, dar aşa mi se pare... şi noĭ, în sfîrşit eŭ, de şi îĭ sînt mamă vitregă, dar... ştie cel de sus cum mă bucuram, din suflet... şi întru cît-va am contribuit şi eŭ la fericirea luĭ... Mă gîndeam, vom căsători pe Isac... însă am observat că din ziua de cînd s'a întors de la logodna din Suceava... din ziua aceia... taman din acea zi... nu ştiŭ ce s'a făcut cu dînsul...

Eteli n'a terminat vorba şi privia cu nedumerire pe Moise, par'că vroind să citească pe faţa luĭ răspunsul.

După o pauză, ea a plecat capul, strîngînd din umerĭ.

— Dar despre ce e vorba şi ce s'a întimplat... şi dacă s'a întîmplat?» întrebă cu nerăbdare Moise, privind pe nevastă cu niște ochĭ miraţĭ.

— Ce s'a întîmplat? S'a întîmplat ceva; dacă nu ea nimica în gură, nu bea, nu mănîncă, nu doarme... Oftează... tresare în somn, se scoală buimac, şi toată noaptea umblă, dă, ştiŭ eŭ? Săptămîna trecută aŭ venit niște ţăranĭ, nu ştiŭ pentru ce... mi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

se pare că după grîŭ... vroea se cumpere. Ştiĭ că dînsul n'a schimbat nicĭ o vorbă cu dînşiĭ? A ţipat la eĭ: ce-mĭ bateţĭ mie capul, duceţi-vă la bătrînul...» pe urmă a intrat în cuine şi s'a trîntit pe cuptor... cu nasul în pernă toată ziulica doarme saŭ se face că doarme... ştiŭ eŭ? dar zile întregĭ nu spune nicĭ o vorbă. Numaĭ să-l laşĭ în pace!...

«Ştiŭ eŭ ce însemnează asta? Poate că tu ştiĭ!

«Ce-ĭ maĭ frumos că nimănuĭ nu ĭ-ar fi trecut prin cap că Isac al nostru... care lucra odinioarea cît şeapte, care în sfîrşit... să nu vree să vorbească cu ţăraniĭ despre o afacere; înţelegĭ tu ce însemnează aceasta?.. Maĭ era un altul care să îngrijească aşa de binele tăŭ, cum îngrijea Isac, spune singur, maĭ era? Şi de-odată, naţi-o! Ţipă, strigă, înjură! Din zi în zi devine maĭ galben... să nu fie de deochĭ, era aşa de rumen şi gras şi sănătos!...

«Dar Sara?... ştiĭ tu, cum era el de bun cu dînsa?... şi acum săptămîna trecută era s'o bată, zic era s'o bată!... Nicĭ nu vorbeşte acum cu dînsa!... Nu ştiŭ, zăŭ, nu ştiŭ ce s'a întîmplat cu dînsul?» Eteli oftă adînc, din inimă, şi-şĭ şterse ochiĭ cu marginea şorţuluĭ.

Bătrînul Moise îngălbini şi-şĭ strînse mînele în semn de supunerea sorţiĭ.

— Dar, totuşĭ... cum crezĭ de ce aşa de-odată... cum?» Bătrînul plecă fruntea, încruntă sprîncenile şi se adînci în gîndurĭ.

— Ştiŭ eŭ?... Poate că încă nu vrea să se însoare? Poate că nu-ĭ place mireasa... poate că...? Dumnezeŭ ştie, curmă vorba Eteli.

— Ce aĭ zis?» întrebă Moise, privind posomorît pe nevastă-sa. El tocmaĭ de asta se temea, şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

tocmaĭ despre asta trebuia bătrîna să aducă vorba. Nu vroia nicĭ măcar să se gîndească la aşa ceva.

— Zic, poate că nu vrea încă să se însoare, saŭ nu-ĭ place fata, dè, ştiŭ şi eŭ? Dacă... şi el nu deschide gura ca să spue ceva?... Cu mine de sigur nu vrea să vorbească despre ceea-ce are pe suflet... eŭ nicĭ nu pretind... şi nicĭ nu-l întreb». Eteli lăsă mîinile pe capul miculuĭ Żălmän, îĭ netezi părul buclat. Copilul scoase ţîţa din gură, c'un ţocnet gras.

— Dar de unde e asta?! Unde s'a văzut; ce înseamnă: nu vrea să se însoare şi nu-ĭ place mireasa?» întrebă acru bătrînul, holbînd ochiĭ şi privind ţintă pe nevastă-sa.

— De unde ştiŭ?» răspunse Eteli, încet şi trist.

— Dar ce să facă el, să tae cîinilor frunze, ce tot vorbeştĭ tu?!»... clocotea Moise.

— Şi de ce te superĭ pe mine?... Du-te şi-l întreabă pe dînsul! Ce sînt eŭ de vină? De şi nu mĭ-e copil... crezĭ că n'aşĭ fi fericită să-l văd odată la casa luĭ?» întrebă Eteli cu compătimire.

— Nu se poate! Aci trebue să fie alt-ceva... te asigur! Nu se poate, trebue să fie alt-ceva!»... Moise se supără tot maĭ tare.

Din camera de alăturĭ se auzea, cum cine-va oftează cîte-odată, şi, foşnetul uneĭ fuste scrobite. Acolo lucra Sara. Afară noriĭ acoperiaŭ cerul întreg; se 'ntunecase d'a binele.

Ploaia stătuse, par'că se odihnea, ca să poată să-şĭ urmeze cursul cu putere îndoită.

Moise privia podelele, din cînd în cînd ridica

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sprîncenile întrebător; Biblia sta închisă și ochelarii ajunseseră de pe frunte, pe creștet.

— Știi ce ți-aș spune, Moise?» începu din nou Eteli; ea nu aștepta răspunsul, ci urmă repede, dîndu-și după urechi șuvițele cari îi căderau pe ochi. «Ca părinte, ești dator să-l chemi și să'i vorbești între patru ochi. Nu da din cap... nu e nimica, nu-i ești părinte? El te iubește, te stimează!... Vorbești cu copilul tău, și el îți va deschide inima și-ți va mărturisi durerea... Pe tine el te ascultă, 'ți este supus... și contra ta nu va îndrăzni să zică vr'o vorbă de împotrivă... nu, nici-odată!... Nu-i ești tată bun?... Cel puțin vom ști ce are... vrei să faci așa?...

— Dar dacă... dacă — să zicem că l'am chemat — și el îmi răspunde... la întrebarea mea: dragă tată, nu voesc să mă însor!!... Atunci?... Cum?... Crezi că va fi lucru plăcut să aud eu asemenea cuvinte, ha?»

— Nu vorbi asta: așa de obraznic nu poate să-ți răspunză, ori și cum, — îi ești părinte și el are frică de tine!...

Ultimele vorbe, hotărîră pe Moise Liberman. Expresiunea feței i se schimbă; fără să-și dea seamă, el își frecă nervos fruntea și vîrful nasului.

— Unde e Isac?... Ah!» începu Moise înbărbătat, ridicînd sprîncenile și încrețind fruntea.

— Unde e?... Cred că pe cuptor... zile întregi stă acolo tologit... saŭ se ceartă și înjură lumea, nu ți-am spus?...

— Bine, destul, destul... Du-te de-i spune, că-l chem... numai pentru un minut». Moise tuși îndesat, pentru a'și recăpăta vitejia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Numaï dacă nu m'ar lua la fugă!... Acum trebue să te aştepţi la toate din partea luĭ» spuse Eteli părăsind odaea şi îndreptîndu-se către cuine.

Bătrînul negustor aştepta cu nerăbdare. Privind prin geam, el se gîndea: «Na-ţi-o bună! Poftim, bucurie, vaï, vaï, vaï!»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

V.

Peste un sfert de oră, tînărul intră.

Tot aceleaşi spete largi, tot acelaşi pept puternic, aceiaşi frunte lată, dar altă expresiune în ochii, odată aşa de luminoşi.

Acum aruncaŭ nişte priviri sălbatice; lumina ochilor sărea de pe un obiect pe altul şi în momentul cînd eraŭ ficsaţi asupra cuĭ-va, pupilele se dilataŭ şi remîneaŭ de-odată pironite asupra aceluĭ punct.

Atuncĭ şi sprîncenele se lăsaŭ în jos, acoperind pleopele c'o dungă neagră. Pe faţa luĭ lată, odată rumenă, se puse albul de ceară, barba era încurcată, părul nepeptănat şi buzele tremurînde arătaŭ starea luĭ sufletească. Par'că un curent electric îĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

atingea mușchiĭ feței. Tatăl se întoarse la intrarea fiului. După expresiunea feței puteaĭ ghici că bătrînul era hotărît să înceapă cu binișorul.

— M'aĭ chemat?» întrebă Isac încet, apropiindu-se de scaun, dar stînd în picioare.

El nu privia pe tată-său. Se vede că aceasta ĭ-ar fi fost greŭ.

— Da, șezĭ, te rog. Aș dori... așa... să-ți vorbesc vr'o cîte-va vorbe. Șezĭ!» spuse Moise frecîndu-și c'o mînă fața și cu alta arătînd scaunul.

Vr'o treĭ minute nicĭ unul nu deschiseră gura.

— Eĭ cum? Vra să zică mîine... plecăm... Nu face astăzĭ... plouă... cum crezĭ? Eŭ așĭ crede, că e maĭ bine mîine?... Ha?»... insinuă tatăl dupe ce fiul se așeză pe scaun, lîngă masă.

— Unde?»... întrebă flegmatic Isac, neîntorcînd fața spre bătrîn.

— Ce însemnează: unde?... hm? La oraș... la logodnica ta! Ce vra să zică Isac, că tu eștĭ așa de trist, par'că eștĭ plouat... nu vreĭ nicĭ să te uiți la mine?»... Isac puse mîna în cap și apucînd un smoc de păr, încreți fruntea și oftă greŭ, ridicînd capul, strînse tare pleopele, și lăsă din noŭ capul în jos. Tăceaŭ amîndoĭ. Tată-său privia cu mirare cum pe fie-care clipă i se schimba fața, unde durerea lupta cu disperarea. El se întreba ce însemnează asta, ce poate să fie?

— Eŭ, tată, nu pot... nu poț să mă duc și nu m'oĭ duce!» grăi în sfîrșit tînărul, încet și cu greŭ.

— De ce?»... îl întrebă repede Moise, rămas cam zăpăcit, de vorbele luĭ.

Isac tăcea, fruntea luĭ se încreța tot maĭ mult, ochiĭ ardeaŭ acum, peptul i se ridica sgomotos, el

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

strîngea din răsputerĭ marginea mesei. Buzele îĭ tremuraŭ, dar gura rămînea încleştată.

— Spune, Isac», începu tatăl, moale, «spune-mĭ, de ce nu vreĭ să plecĭ cu mine?... Ha?... Spune!... Eĭ, de ce tacĭ?... De ce nu vreĭ să spuĭ: care e cauza de nu vreĭ să pleci mĭine? Ha?

— Nu numaĭ mĭine... dar nicĭ-odată... n'am de loc poftă să plec», a răspuns în sfîrşit Isac, aruncînd nervos un picior peste cele-l'alt.

— Dar de ce, spune de ce?» Moise căuta din răsputerĭ să se stăpînească.

Isac tăcea.

— Iţic?» Degetele mîinilor se răciră ca ghiaţa.

— De atîta... că eŭ... eŭ nu vroesc să mă însor nicĭ acu, şi nicĭ-odată!... Eŭ... Mie nu-mĭ trebue!» Isac s'a ridicat de pe scaun, măsurînd odaia cu paşĭ marĭ.

— Ce, plecĭ, Isac? Maĭ staĭ, maĭ aşteaptă puţin, spune ceva! Şezĭ, vorbeşte... Iţic!»... Bătrînul se făcuse palid.

— Nu... nu pot, nu vreaŭ!» răspunse cu asprime Isac, sprijinidu-se de perete. Îĭ era greŭ să se ţină pe picioare.

— Ce sberĭ la mine, parcă 'ţĭ-aşĭ fi argatul tăŭ?» se răsti Moise aprins. «Maĭ staĭ, maĭ aşteaptă, maĭ aşteaptă niţel, cît timp îţĭ sînt încă părinte! Aşa!» Bătrînul îşĭ perduse liniştea.

Cuvintele atinseră pe Isac. El privi faţa palidă şi desfigurată a bătrînuluĭ. Inima i se strînse dureros şi ochiĭ i se umplură de lacrămĭ.

— Tată, tată!» răcni el, apropiindu-se de bătrîn, nu pot să mă însor, nu pot şi nicĭ nu vreaŭ!...

— Isac! Ce este cu ţine?.. Nu vreĭ, nicĭ nu trebue...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

spune-mĭ numaĭ de ce?.. Priveşte, ce fel de faţă aĭ? Isac, Isac?»... Bătrînul se zăpăci.

— Tată, dragă tată! Cînd aĭ plecat... am plecat şi eŭ la cîmp, la mine eraŭ lucrătorĭ... fata aceia... care o să intre în puşcărie, care şĭ-a ucis copilul! Casandra aceia!.. Eŭ, am fost, eŭ! Da, iată cine a fost!... Fiul tăŭ!... Ovreiŭ!... Eŭ, dragă tată, eŭ...» Isac se lovea eu pumnul strîns în piept. — Eŭ l'am ucis!... eŭ sînt vinovat!... Mĭ-eştĭ drag, tată!... Dar nu pot, nu pot!» Isac nu maĭ putea urma. Intiiaşĭ dată în viaţă începu să plîngă, şi căzu pe pieptul bătrînuluĭ. Moise pricepu. Se făcu tăcere dureroasă pentru amîndoĭ.

Isac se silea să-şĭ astîmpere plînsul.

— Destul, Isac! Destul»... Vroia să-l liniştească bătrînul, cu ton poruncitor. El îşĭ recăpătă liniştea autorităţiĭ sale.

— Cine e dînsa?» îl întrebă el la urmă plecînd ochiĭ.

— Ţĭ-am spus... nu ţĭ-am spus?» răspunse Isac între suspine.

— Cine?... Fiica olaruluĭ?» repetă Moise.

— Da, d-da-a!!

Moise se schimbă de odată la faţă.

— Isac?... Şi din pricina aceleĭ fete plîngĭ tu? «Din cauza uneĭ ţărance?... Nu-ţĭ e ruşine, fiul unuĭ ovreiŭ?!

Isac ridică fruntea şi s'a dat de-odată la o parte, par'că vorbele auzite l'ar fi înstreinat de bătrîn. Lacrămile se uscară şi pe faţa luĭ se zugrăvi ciuda. «Şi eŭ am crezut, că cine ştie ce! Pentru o asemenea canalie să plîngĭ?... să plîngĭ?! Hm? Dar spune, meritä eĭ cu toţiĭ, ţăraniĭ tăĭ, «goiĭ», păcătoşĭ,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

măcar un singur scuipat, mojicï, tîlharï, nemernicï! Moisc avea spume la gură. Isac să făcu ca pămîntul, tată-său, nu-l maï cunoştea.

— Tată! Auzï? In numele Dumnezeuluï nostru, te rog, nu maï vorbi asemenea lucrurï.... şi eï sînt oamenï! Tată, înceteazâ!» se ruga tînărul, dar bătrînul ovreiü se înfuria tot maï răü.

— Sînt oamenï?... Cine, eï... Ucigaşï, sînt hoţï, tîlharï, fiare sălbatice! dar nu...

— Tată!... Te rog din sufletul!... Nu mă scoate din răbdare!... Nu maï vorbi aşa, fie-ţï milă de mine!! Tată, scumpul meü tată, te rog... nu ştiü ce se poate întîmpla!... Doamne, doamne... te rog dragă tată»... Isac a strîns pumniï şi ï-a ridicat în sus. Buzele ïï tremuraü şi între vineţeala lor să zărea albeaţa dinţilor; tremura tot ca o vargă; fruntea ïï era udă de o sudoare rece.

— Te crezï prea mult! Poate vreï să mă şi baţï... scumpul meü fiü?... Ce aşteptï atunci, dă, n'aï fricä, dă!... Loveşte, mizerabile, pe părintele täü pentru o femee perdută, o»... Bătrînul se lovia cu pumniï în piept.

— Tată, scumpul meü! Vede cel de sus, cum te rog cu lacrimï; nu insulta pe o nenorocită, că nu e adevărat.

Isac plîngea, înecîndu-se. Mîinele ïï eraü recï şi între palmele cu care îşï acoperea obrazul, lacrămile cădeaü pe masă una cîte una, zdrobindu-se.

Moise scrîşnind din dinţï, cu pumniï ridicaţï se apropiă de Isac: «Tacï, netrebnicule!... Te fac bucăţï!»... spuse el abia putînd descleşta dinţiï.

— Tată! Dă-te la o parte... lasă-mă...

— Tacï!! şarlatane!... şar-la-tan, da eştï!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

acopereți obrazul!.. Pe tată-tău, tu, fiu de ovreiu, să-l schimbi pentr'o muere!

«Saŭ te duc mîine cu mine fără de nici-o vorbă», scrîșni bătrînul, «saŭ...

— Să te văd că pici mort și n'o fac asta», răspunse Isac hotărît.

— Ce-e-e?! Și bătrînul îl lovi cu toată puterea cu pumnul în obraz.

Căciula îi căzu jos, părul îi dete în ochi. El făcu numaĭ din cap și spuse și maĭ tare:

— Să te vă chiar mort!...

— Mizerabile! Cuĭ vorbești tu ast-fel... pe tine te întreb, cuĭ vorbești?... Luĭ tată-tău, care ți-a dat viața și te-a crescut...? și pentru o muere perdută.

Isac sări drept în picioare.

— Afară... Eșĭ!!» El izbi pe bătrîn în piept; ovreiul scoase un vaet dureros. Fața luĭ se cutremură toată și gălbineala morții o acoperi.

— Ce faci, smintitule?!»... Eteli intră repede, lovi pe fiu său, dîndu-ĭ brînci. «Isac? Ce faci, să baĭ pe tată-tău Doamne!» țipa Sara intrînd după Eteli.

— Iacă!... Priviți... Vă place... dragele mele... și toate din pricina aceleĭ fete perdute... ce... e frumos?» gemea Moise și începu să plîngă.

— Ah... a... a!...» răcni Isac, «credeți că numaĭ voĭ sînteți oameni, numaĭ voĭ sînteți adevărați oameni... numaĭ voĭ aveți drept de trăit și alții măcar să crape!... Țăranii sînt beliví?... creștinii sînt tilharĭ și leneși? și pot cu toții să crape? Să-ĭ ucidem atuncĭ să le luăm pielea de pe dînșii!

«Ah! mă doare... mă doare... ceva s'a rupt aicĭ!» El puse mîna la piept și gemu adînc.

— Aha, te doare? Acum te doare? Dar Dum-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nezeŭ crezï, că o să rabde asta. Crezï că Dumnezeŭ o să rabde un aşa păcat?

— Nu, numaï pot să sufer. Am să mă omor!...

— Omoară-te, de aï poftă», zise bătrînul, implacabil; «dar şi în mormînt să te urmărească blestemul meŭ...

— Doamne, Doamne, nu maï pot!...» Isac ridică mîinile spre cer: — ertaţi-mă... şi mă uitaţï!» El deschise repede uşa, şi se năpusti în besnă.

Mama schimbă o privire cu fiica sa.

— Ce aï făcut Moise?...

Bătrînul plîngea cu capul în pernă.

In casă se făcu de odată aşa de pustiŭ! Ploaia cutremura giamurile; vîntul huia jalnic prin horn, noaptea de ghiaţă învăluia totul.

Bibl. Univ Cluj
Nr. 859 1922.

Tip. GUTENBERG, Joseph Göbl, str. Dómnei, 20. — Bucuresci.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr